

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ŞİİR

HİKÂYELERİ

HALUK ORAL

Lavinia - Özdemir Asaf

Kurtuluş Savaşı Destanı - Nâzım Hikmet

Hasretinden Prangalar Eskittim - Ahmed A

Tohum - Melih Cevdet Anday

Efsane - Orhan Veli

Kararım - Neci Fazıl Kısakürek

Bir Beyrut Hikâyesi ve Hürriyet - Orhan

Sere Serpe - Orhan Veli

O Belde - Ahmet Haşim

Yahya Kemal'den Salim Rıza'ya Bir Ru

Tutunamayanlar ve Sevin Seydi - Oğuz A

TÜRKİYE BANKASI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://arantey.org>

Kültür Yayıncılık

5. basım

Genel Yayın: 1603

EDEBİYAT

HALUK ORAL
ŞİİR HİKÂYELERİ

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2008
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
RÛKEN KIZILER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: EKİM 2008, İSTANBUL
5. BASIM: NİSAN 2014, İSTANBUL

ISBN 978-9944-88-508-9

BASKI
GOLDEN MEDYA MATBAACILIK VE TİCARET A.Ş.
100. YIL MH. MAS-SİT 1. CAD. NO: 88
BAĞCILAR İSTANBUL
(0212) 629 00 24
Sertifika No: 12358

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek
metin, gerek görsel malzeme hiçbir yolla yayınevinden izin alınmadan çoğaltılamaz,
yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

Haluk Oral

Şiir Hikâyeleri

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

İÇİNDEKİLER

Şairin, şiirin ardındaki giz / <i>Doğan Hızlan</i>	VII
İfade-i meram / <i>Haluk Oral</i>	IX
Lavinia	1
Kurtuluş Savaşı Destanı'ndan... ..	13
Hasretinden Prangalar Eskittim	33
Tohum	49
Orhan Veli, Yahya Kemal yahut Efsane'nin Öyküsü	65
Kaldırımlar	79
Bir Beyrut Hikâyesi ve Hürriyet	95
Sere Serpe ya da Bella	111
O Belde İçin Bir Sadeleştirme Çalışması	121
Yahya Kemal'den Salim Rıza'ya Bir Rubai	137
Tutunamayanlar ve Sevin Seydi	149
Dizin	163

Şairin, şiirin ardındaki giz

Haluk Oral, gerçekten de ilgi çekici bir edebiyat arkeoloğu.

Bizim okuyup da geçtiğimiz, sadece bir şiir, bir öykü olarak baktığımız metnin ardındaki gizler, yazılma nedenleri, esin kaynakları onun araştırma alanıdır.

Hiç kuşkunuz olmasın ki, Oral'ın verdiği bilgilerden sonra, o şiire, zenginleşmiş, çeşitlenmiş bir açıdan bakarsınız. Ünlü biyografilerine baktığınızda, o yapıtı niçin, hangi etkilerle yazdığını öğrendiğinizde şiiri onun edebiyat serüveni içinde bir yere oturtursunuz.

Özdemir Asaf'ın *Lavinia* şiirini bütün şiirsevenler bilir, o da edebiyat matinelelerinde bu şiirini okurdu. Onun serüvenini merak etmez misiniz? Lavinia kimdi? Şiire nasıl girdi? Hangi ressam onun portresini yaptı?

İşte bu kitaptan ayrıntısıyla bunu öğreneceksiniz. Nâzım Hikmet'in *Kurtuluş Savaşı Destanı*'nın geçirdiği değişiklikleri bilmek, her şiir okurunun isteğidir, tutkusudur, merakıdır aynı zamanda. Nâzım bir dost meclisinde bir şiir okudu, kim ona nasıl iltifatlar etti, Nâzım'ı kim teşvik etti, nasıl yazıldı?

Bir şairin şiiri ilk yazdığı günden, yayınlandığı güne kadar yaptığı değişiklikler benim ilgimi çekmiştir. Neden dersiniz, şairin dil konusundaki gelişmesini, şiirinde bazı farklılıkları öğrendiğimde, şairin çalışma yöntemi konusunda bilgi edinmiş olurum.

Hasretinden Prangalar Eskittim kitabıyla Ahmed Arif, Türk toplumcu şiirinin temel taşlarından birini yazmıştır.

İşte Oral metinleri özenle karşılaştırır, tek kelime, tek kavram üzerinde durur, böylece bir şiirin en doğru yazılışını da ondan okumuş olursunuz.

Melih Cevdet Anday'ın çok sevdiğim şiirlerinden biridir *Tohum*. İlk nerede yayınlandı? Anday'ın bu şiire bakışı nedir? Aklımıza takılan soruların yanıtını, belgesel bir çalışma yöntemiyle verir Oral.

Orhan Veli'nin Divan Çeşnisinde Bir Şiiri diye yayımlanan *Efsane* üzerine çok şey öğrenmek istersiniz. Bu yazıda yeni şeyler bulacaksınız.

Böylece Haluk Oral, bir edebiyat tarihçisinin, bir eleştirmenin de çabasını gösteriyor.

Kaldırımlar, Necip Fazıl'ın ünlü şiiri. Bu konuda da yeni bilgiler okuyacaksınız. Şiirle ilgili görüşler ve yayınlanma tarihi üzerine çeşitlemeleri de unutmayın.

Haluk Oral'ın kitabından bazı özel bilgileri aktardım size.

Şiir severseniz, bir şiirin serüvenini, en doğru yazılışını öğrenmek isterseniz bu kitabı okumalısınız.

Bir ilgi çekici yanına daha değineyim. Yaşamla yazmak arasındaki köprüler, çalışmanın özgün yanını oluşturuyor.

DOĞAN HIZLAN

İfade-i meram

Yıllar önce bir sergiden iki soyut resim almıştım. Ressam da ordaydı. Yanıma geldi ve sordu:

“Neden bu iki resmi tercih ettiniz?”

“Aynı yerin gündüz ve gece görüntüleri gibi geldi bana...”

“Hiç böyle düşünmemiştim. Ama hoşuma gitti,” dedi ve kendisinin ne düşündüğünü açıklamadan uzaklaştı yanımdan. Uzun bir zaman aklıma takılıp kaldı: Peki ressam ne düşünmüştü bunları yaparken?

Aynı düşünceye sevdiğim bir şiiri okuduktan sonra yeniden kapıyı açtım: Acaba sevdiğim şiiri, şairin söylemek istediğini anladığım için mi, yoksa, bambaşka bir anlam yükleyerek mi sevmiştim? Bu sorunun yanıtının çok zor, belki de imkânsız olduğunu fark ettikten sonra sadece şiirlerin hikâyeleri ile yetinmeye karar verdim. Ara sokaklara saptım, şairlerin çevreleriyle ilgili bulabildiklerimi topladım. Neticede her şiirle ilgili bir sürü malzeme birikti. Bir araya geldiklerinde de ilginç bağlantılar fark ettim. Her şiir farklı sorular sordurdu. Ben de her birini farklı bir noktadan yaklaşıp incelemek, kimi sorulara cevap aramak gereğini duydum.

Bulduğum cevaplar, söz gelişi Orhan Veli-Yahya Kemal ilişkisi, edebiyat tarihini değiştirmese bile, yanlış bilgileri bir nebze olsun düzeltebilir umudundayım.

Bir de *Tutunamayanlar* ve Oğuz Atay var kitapta, biraz da buna değineyim. Romanın içindeki “*Dün, Bugün, Yarın*” şiiri onun bu kitapta yer alması için yeterli bir neden bence. Ayrıca hem İş Bankası Kültür Yayınları bu bölümü çok istedi, kendilerini kıramadım, hem de böylece *Tutunamayanlar*’ın bendeki daktilo metninden edebiyat dünyasını haberdar etmiş oldum.

Teşekkürler

Bu kitabın bütün hatalarını üzerime alıyorum. İyi taraflarına gelince, o kadar çok insanın katkısı oldu ki, sadece bu kadar çok dostum var diye öğünmek bana yeter.

Selçuk Altun, Halil Bingöl, Erol Şadi Erdiñ, Dr. Oryal Gökdemir, Demet Haselçin, Emin Nedret İşli, Bahtiyar İstekli, Meldâ Kaptana, Prof. Dr. Ahmet Koman, Sener Köksüner, Mustafa Özdemir, M. Şeref Özsoy, Ahmet Salcan ve Sevengül Sönmez bu kitaptaki belge ve kaynakları sağlama konusunda yardımcı oldular.

Kitapta yer alan görsellerin fotoğraflarını Hediye Cangökçe çekti.

Pek çok akşam Sefa Kaplan’la, şiirleri ve hikâyelerini tartıştık.

Beşir Ayyazozlu, Burhan Kum ve editörüm Ruken Kızıler yazıları okuyarak yanlışlarımı düzelttiler.

Son olarak, Doğan Hızlan ve İhsan Yılmaz beni yazın dünyasına sokmakla kalmayıp sürekli teşvik ettiler.

Hepsine tek tek sonsuz teşekkürler...

HALUK ORAL

Lavinia

Özdemir Asaf'ın en bilinen şiirlerinden biridir *Lavinia*. Memet Fuat bir yazısında bu şiirin, şairin alametifarıkası haline geldiğini vurgular:

"Özdemir Asaf'ın unutulmaz bir yanı da 1960'ların ünlü edebiyat matine-lerindeki tavırlarıydı. Son derece tatlı bir havayla gelir, kendine özgü peltek konuşmasıyla şiirlerini söyler, alkışa boğulur, iki elini birden kafasının iki yanına götürerek çift yanlı asker selamı verir, koca bıyıklarıyla gülümser, gösterisini genel istek üzerine 'Lavinia' adlı şiiriyle noktalar." ¹

Özdemir Asaf'ın şiirlerinde tek kadın ismi vardır: Lavinia. Platonik bir aşkın mahsulü olan aynı adlı şiiri de hâlâ dillerdedir:

Lavinia

*Sana gitme demeyeceğim.
Üşüyorsun ceketimi al.
Günün en güzel saatleri bunlar.
Yanımda kal.*

*Sana gitme demeyeceğim.
Gene de sen bilirsin.
Yalanlar isteyorsan yalanlar söyleyeyim,
İncinirsin.*

*Sana gitme demeyeceğim,
Ama gitme Lavinia.
Adını gizleyeceğim
Sen de bilme, Lavinia.*

Pek çok insanın henüz çok gençken kız arkadaşına okumak için ezberlediği, buruk bir tadı olan bu aşk şiiri kime yazılmıştır? İşte bu sorunun cevabını araştıracağız.

Ortak bir sır

Lavinia'dan bahseden yazılarda cümleler yarım bırakılmış gibidir, gizli bir şeyler kalmıştır çoğunda; ya aşığının ismi yoktur ya da kendisinin. Mücap Ofluoğlu ondan bahsederken, "Sevgilileriyle, şiirlere yansıyan çekiciliğiyle ünlü bir şairimizin 'Lavinia'sı olmuştu'"² der ama şairin, yani Özdemir Asaf'ın adını vermez. İlhan Selçuk da bir yazısında Lavinia'nın iki âşığının ismini verirken, üçüncüyü "yere bakan biri" olarak tarif eder ve adını bizden gizler.³ En yakın arkadaşlarından Meldâ Kaptana da farklı değildir doğrusu. O da "Lavinia"yı anlatırken bir ismi saklayacaktır:

"Bir 14 Şubat Sevgililer Günü'nde önemli bir köşe yazarının Lavinia başlıklı yazısında kahkahası bile ölümsüzleşti" ⁴.

Lavinia'nın şairi ve en yakın arkadaşı dans ediyor: Meldâ Kaptana ve Özdemir Asaf.

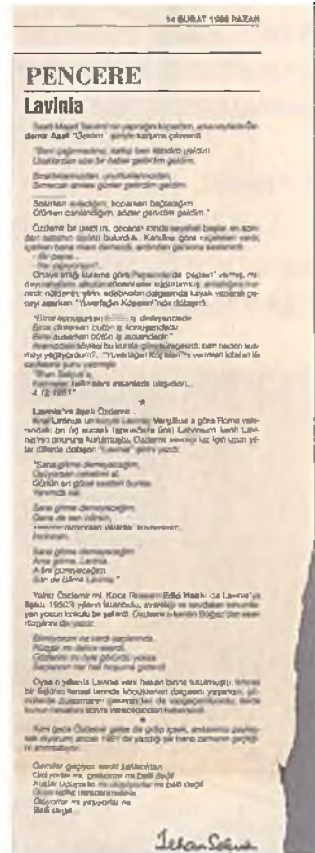
Buna rağmen hakkında yazılanların hepsi okunduğunda saklanmaya çalışılan bir şey olmadığı görülür; onu tanıyanlar Lavinia'nın herkesin bildiği bir sır olmasını istemektedirler âdeta...

Tanıyanların anlattıkları

Lavinia'nın gerçek adını Mücaip Ofluoğlu'nun *Bir Avuç Alkış* adlı kitabından öğrendim. 1958-1959 tiyatro mevsiminde, Strindberg'in "Matmazel Jülü"sini sahneye koyarlar. Mücaip Ofluoğlu bu oyunun giysilerini Mevhibe Beyat'ın çizdiğini belirttiikten sonra, "Mevhibe, Güzel Sanatlar Akademisi'nde okuduğu yıllardan beri güzelliği ve cana yakın dostluğu ile çevresini etkilemiş, sevgilileriyle, şiirlere yansıyan çekiciliğiyle ünlü bir şairimizin 'Lavinia'sı olmuştu'"⁵ cümleleriyle Lavinia'nın kimliğini açıklar.

Mevhibe Beyat'ın en yakın dostu Meldâ Kaptana da anılarında uzun uzun bahseder ondan. Arkadaşlıkları elli yılı aştığı için anlatacakları çok daha fazladır. Kendisinden birkaç yaş büyük olan Mevhibe'yi, ilkokulu bitirdiği yıl Laleli'de, Tan Apartmanı'nda otururken komşusu olarak tanımıştır. Kaptana, Özdemir Asaf'ın Lavinia'sıyla yaşam boyu sürecek çok yakın bir dostluk kuracaktır. Sadece Lavinia değildir Mevhibe; Meldâ Kaptana arkadaşının edebiyat tarihine geçmiş diğer isimlerini de sıralar kitabında:

"Ünlü bir yazarımızın hikâyelerinde adı Hisya diye geçirdi. Laleli'de Harikzâdegân Apartmanlarının kapısında buluşup konuşan delikanlıların Violetta'sıydı. O sıralarda ünlü

İlhan Selçuk'un bir sevgililer gününde Lavinia'yı anlatan yazısı.

olan bir tangonun adıydı bu ve delikanlılar ıslıkla bu melodiyi çalardı Mevhibe onlara gülümseyerek geçerken. Güzel Sanatlar Akademisi'nde okurken mimar arkadaşları da ona Gilda diye seslenirlerdi. O yıllarda gösterimde olan ve çok beğeni toplayan Rita Hayworth'un Gilda isimli filminden mülhem. Kızıl-kahve rengi iri dalgalı ve parlak çok güzel saçları vardı. Adalet Cimcoz da Marilyn Monroe'ya benzettiği için 'Marlin' diye çağırırdı Mevhibe'yi."⁴

Meldâ Kaptana Mevhibe Beyat'a erkeklerin taktığı bu isimleri sıraladıktan sonra arkadaşının kendisine ne ifade ettiğini de etraf-lica anlatır kitabında. Yıllar boyunca ona uzun uzun mektuplar yazarak içini döker, dertlerini paylaşır. Bu mektupların bazılarını Amerika'dan, bazılarını Paris'ten postalar. Bazılarını da hiç postalamaz, yazar sadece, en yakın dostuyla monolog halinde de olsa konuşabilmek için...

Yaşamı, aşkları...

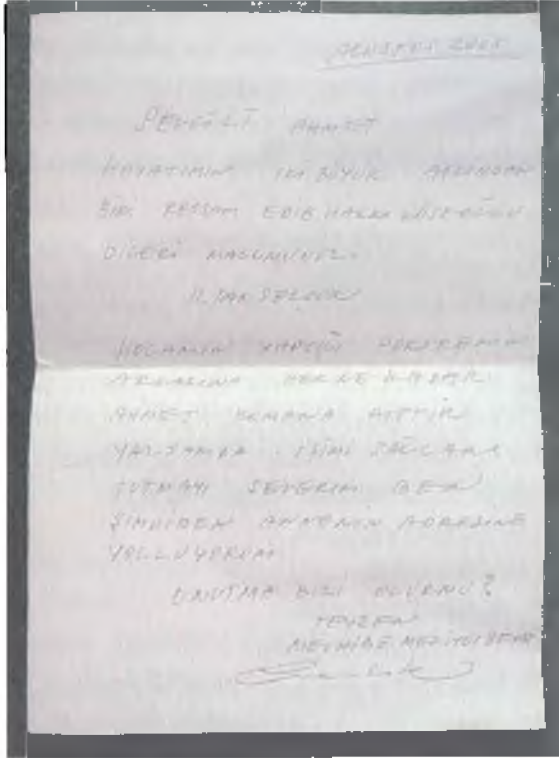
Lavinia yani, Mevhibe Meziyet Beyat, 2 Mayıs 1925'de İstanbul'da doğar. Aslen Niğdeli olan babası Tahsin Bey eski bir validir. Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdikten sonra Olgunlaşma Enst-

tüsü'nde resim öğretmenliği ve stilistik yapar. Bir süre de Neyir Mağazası'nda çalışır.

Mevhibe Beyat, Özdemir Asaf'ın kendisine beslediği platonik aşkla "Lavinia" olarak edebiyatımıza girmiştir. Fakat Lavinia Özdemir Asaf'a aşık değildir. İlk aşkı, ünlü ressam ve hocası Edip Hakkı Köseoğlu'dur. İkincisi ise İlhan Selçuk. Gerisi? Gerisi diye bir şey yoktur Mevhibe için... Ölmeden çok kısa bir süre önce Meldâ Kaptana ve İlhan Koman'ın oğlu Ahmet Koman'a yazdığı mektupta bunu açıkça belirtir.

Mevhibe, nâm-ı diğer Lavinia...

Mevhibe Hanım Ahmet Koman'a
iki aşkını açıkladığı bir mektup göndermişti.

İlhan Selçuk'la 1952'de evlenir. Uzun yıllar sonra Sevim Burak hakkında yazdığı bir yazıda Lavinia'dan bahseder Selçuk:

"Kuzguncuk tepelerinde, tahtaları kararmış bir ahşap evin alt kattaki odası Boğaz'a bakıyor; odanın ortasında yuvarlak bir büyük mangal...

Odada dört kişi var.

Kalın perdelerden içeriye sızan ışık aradan geçen zamanda soldu; ama odadakileri seçmek güç değil; birisi Orhan (Borar), kemancı, o yıllarda Mithat Fenmen'le birlikte verdikleri konserlerin beyaz üzerine kırmızı-siyah yazılı afişleri, İstanbul'un ya da Ankara'nın bütün duvarlarını kaplardı; elinde içki kadehi, Sevim'le sözlü.

Sedirde oturan genç kız Özdemir Asaf'ın ünlü şiirindeki Lavinia."⁶

Açıkça yazmaz ama, odadaki dördüncü kişinin kendisi olduğunu tahmin etmek hiç de zor değildir. Bir yıl sonra “Lavinia” başlıklı bir başka yazısında, biraz kapalı da olsa, bütün öyküyü özetler. Ancak, bu yazıda da Lavinia’nın gerçek ismini vermez ve kendisiyle olan bağlantısını yazmaz İlhan Selçuk; bilen biliyordur nasıl olsa:

“Lavinia’ya âşıkı Özdemir...

Kral Latinus’un kızıydı Lavinia; Vergilus’a göre Roma yakınındaki on üç sunaklı tapınağıyla ünlü Latvinium kenti Lavinia’nın onuruna kurulmuştu. Özdemir sevdiği kız için uzun yıllar dillerde dolaşan ‘Lavinia’ şiirini yazdı.

Yalnız Özdemir mi, koca ressam Edip Hakkı da Lavinia’ya âşıkı. 1950’li yılların İstanbulu, avareliği ve sevdaları tohumlayan yosun kokulu bir şehirdi. Özdemir o kentin Boğaz’dan esen rüzgârını da yazdı:

Bilmiyorum ne vardı saçlarında..

Rüzgâr mı delice eserdî,

Gözlerim mi öyle görürdü yoksa

Saçlarının her hali hoşuma giderdi.

Oysa o yıllarda Lavinia yere bakan birine tutulmuştu; fırtınalı bir ilişkinin tensel terinde köpüklenen dalgasını yaşarken, gönüllerde dolaşmanın çekiminden de vazgeçemiyordu; ilerde bunun hesabını acıyla vereceğinden habersizdi.”³

*Mevhibe’nin, Öztürk Serengil’le evliyken resimlediği kitap:
Hanımlar Sizin İçin, yazar Zeynep Berk (1962).*

İlhan Selçuk'tan ayrılan Mevhibe Beyat ikinci evliliğini o sırada Mücap Oflluğlu'nun kurduğu İstanbul Oda Tiyatrosu'nda çalışan Öztürk Serengil'le yapar. Ne var ki, bu evlilik de uzun sürmeyecektir (bu arada Öztürk Serengil'i filmlerde seslendirerek, onun şöhretinde pay sahibi olan sesin de Mücap Oflluğlu olduğunu ekleyelim).

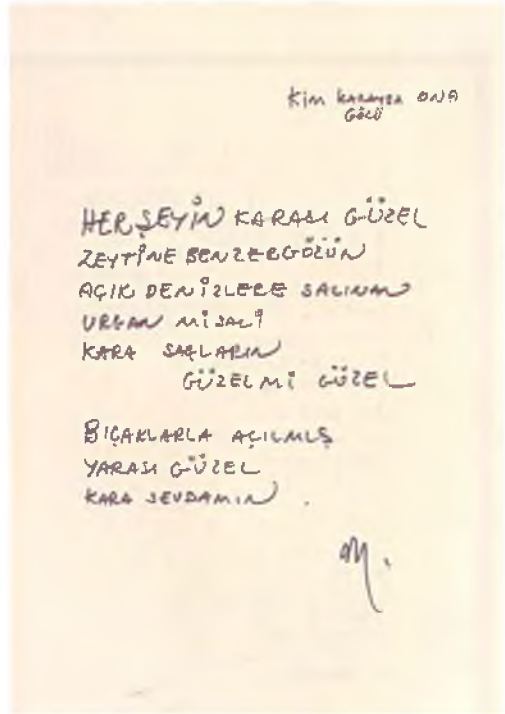
Mevhibe Beyat, üçüncü ve son evliliğini ise fotoğraf sanatçısı ve kameraman Muhlis Hasa ile yapacaktır.

Sanatçı Lavinia

Akademi yıllarını boş geçirmediğini herkese göstermek istercesine, bol bol resim yapar Lavinia, sergiler açar, tablolarını dostlarına cömertçe dağıtır; her dostunun evinde onun birkaç resmi vardır.

Resimle yetinmeyip şiirler de yazar Lavinia.

Şiir dünyasına âşinadır zaten. Akrabası olan Oktay Akbal bir ara *Servet-i Fünûn* dergisinin yöneticisidir ve onun sayesinde İlhan Berk, Cavit Yamaç, Naim Tiralı ve Özdemir Asaf gibi genç şairleri tanımıştır. Bu genç şairlerin şiirlerini ulaştırır Oktay Akbal ona. Meldâ Kaptana ismini vermiyor ama Mevhibe Beyat'a "Hisya" adını koyan "ünlü bir yazarımız" da Oktay Akbal'dan başkası değildir elbette. Oktay Akbal yakın arkadaşı Özdemir Asaf'ı anlatırken şunları yazar:

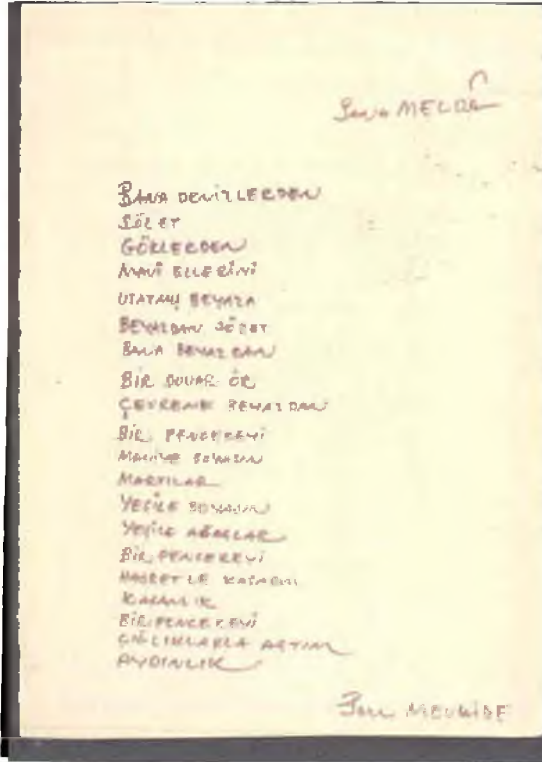

Lavinia'nın kendi elyazısıyla bir şiiri.

"Bir aralık aynı sevgiliye tutulmuş gibiydik. Rüzgâr der demez saçlarının dağılmasını istediğimiz bir sevgili. Bu insanı biz bütün şiirlerimizde, yazılarımızda, ilk gençlik düşlerimizde aradık, bulmaya çalıştık. Kâh bulduğumuzu sandık, kâh elimizden kaçırdık.. Bazen Özdemir'le karşılıklı oturur, ya da sokakta uzun uzun yürürdük.. Tek kelime konuşmadan.. Ya da konuşurduk.. Maçtan, sine-madan, en ufak şeylerden.. Üzerine söz edilince sanki, büyüsü kaçacakmış gi-bi bazı konulardan uzaklaşırdık.. Bunları konuşmadan yaşırdık." ⁷

Hisya'yı, Lavinia'yı ve onun saçlarını aklımıza getirirsek, tutul-dukları aynı sevgili, büyüsü kaçır diye konuşamadıkları konu san-ki anlaşılıyor...

Mevhibe Beyat, 11 Eylül 2007'de öldüğünde, kendi ismiyle de-ğilse de başka isimlerle edebiyat tarihinde yerini almıştı bile. İlham verdiği şiirleri ve hikâyeleri düşünerek, ondan kalan hoş sadâ, sa-dece kendisine ait değildi, diyebiliriz herhalde...

Lavinia (solda) en yakın arkadaşı Meldâ Kaptana ile. Fotoğrafın arkasındaki tarih: 21 Nisan 1948.

Lavinia'nın elyazısıyla başka bir şiiri daha...

*Edip Hakkı Köseoğlu'nun
fırçasından Mevhibe Beyat
(Ahmet Koman koleksiyonu).*

NOTLAR

- 1 Memet Fuat, "Konuşan Toplum", Cumhuriyet, 16 Şubat 1994.
- 2 Mücap Oflluoğlu, *Bir Avuç Alkış*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1985.
- 3 İlhan Selçuk, "Pencere", Cumhuriyet, 14 Şubat 1999.
- 4 Meldâ Kaptana, *Ben Bir Bizans Bahçesinde Büyüdüm*, YKY, İstanbul, 2003, s. 71.
- 5 Mücap Oflluoğlu, *Bir Avuç Alkış*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1985, s. 354.
- 6 İlhan Selçuk, "Pencere", Cumhuriyet, 4 Mart 1998.
- 7 Oktay Akbal, *Şair Dostlarım*, Elif Yayınları, İstanbul 1964, s. 73.

*Kurtuluş Savaşı
Destanı'ndan . . .*

Bu yazımız, *Kurtuluş Savaşı Destanı*'nın (*Kuvâyi Milliye Destanı*) bir bölümüyle ilgili. Bu bölümde yapılan değişiklikler, eklemeler, çıkarmalar, destanın başına gelenlerin küçük ölçekle bir modeli olma özelliğini de taşıır.

Destanın öyküsü

Yıl 1937. Ankara'da Şevket Süreyya Aydemir'in evinde, Nâzım Hikmet, İspanya İç Savaşı'nı anlatan bir şiirini okumaktadır coşkuyla. Emniyet Genel Müdürü Şükrü Sökmensüer çok duygulanır ve gözleri yaşararak Nâzım Hikmet'ten bir dilekte bulunur:

"Bu şiirde ne komünizm, ne kapitalizm var. Bu şiirde anlatılan halkın isyanıdır. Tıpkı bizim İstiklâl Savaşı'mızda olduğu gibi. Ama ne yazık ki hiçbir Türk şairi bu destanı dile getirmedi. Yazık değil mi, Nâzım? Bizim halkımızın isyanı ve savaşı yanında İspanya İç Harbi çocuk oyuncacı kalır. Anadolu destanını yazsana Nâzım sen. Anadolu destanını yaz..."¹

Bu destan konusunda Nâzım'ı sıkıştıran bir başka kişi de Kurtuluş Savaşı'nın en önemli komutanlarından olan dayısı Ali Fuat Cebesoy'dur. Hatta, ayrıntıları bilmediğini ileri süren şaire, uzun bir yazı göndererek anlatır Milli Mücadele'yi.

Nâzım 1940'ta Çankırı Cezaevi'nde yazmaya başladığı destanı 1941'de Bursa Cezaevi'nde tamamlar. Aslında buna destanın ilk hali dememiz gerekir. Bu haline daha sonra eklemeler yapacak ve destanı parçalara ayırarak, *Memleketimden İnsan Manzarala-*

rı'nın içine yerleştirecektir. Memet Fuat'a Bursa'dan yazdığı bir mektuptan:

"Destan'a gelince, Türk halkının milli kurtuluş savaşının destanını ayrı ve koskocaman bir destan olarak yazmak isterdim elbet. Fakat bunun için elimde imkân yok. Gayet basit, mesela İnönü Meydan Muharebesi'nin cereyan ettiği tabiat parçasını bile gidip göremedim. Manzaralar'ın içine, yazdığım destan parçasını koymak meselesine gelince, orda o parça olmasaydı Manzaralar çok şey kaybederdi, şundan dolayı ki, Manzaralar aynı zamanda memleketimin Meşrutiyet'ten bu yana kısa tarihidir de..."²

Destanın bazı bölümleri, dayısı Ali Fuat Cebesoy tarafından Ankara'ya götürülmekte, burada yöneticiler tarafından okunmakta ve beğenilmektedir. Hatta zamanın dergilerinde bazı bölümleri de basılır. Nâzım 1950'de hapisten çıkınca İpek Film Stüdyosu'nda çalışmaya başlar. Bir yandan da senaryolar yazmaktadır. Bu sırada İnkılap Kitabevi *Kurtuluş Savaşı Destanı*'nı yayımlamak ister. Aslında Nâzım Hikmet, destanı *Memleketimden İnsan Manzaraları*'ndan ayırmak istemez ama paraya çok ihtiyacı vardır: Münevver hamiledir, oturdukları harap ev de bir bebek büyütmek için hiç uygun değildir. Destanı, parasını peşin almak koşuluyla, İnkılap Kitabevi'ne verir. Bunlara ek olarak, kitaplarının yeniden yayımlanması da önemlidir şair için. Ne var ki, yayınevi, destanı bir türlü yayımlamayacaktır.

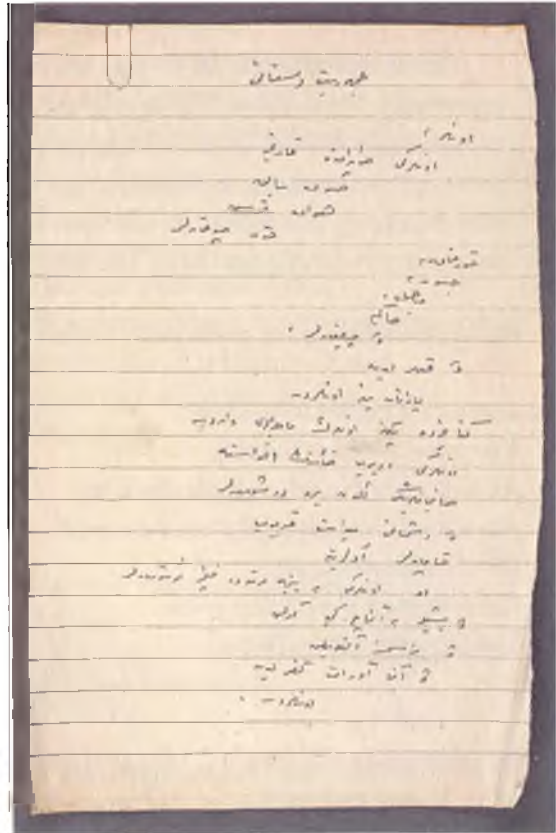
Destanın yazılış tarihi

Kitabın yazılış tarihiyle ilgili ilginç bir nokta var: Memet Fuat, *Kuvâyi Milliye Destanı*'nın ayrı basımına şöyle bir tarih attığını yazar Nâzım Hikmet'in:

"939 İstanbul Tevkifhanesi, 940 Çankırı Hapisanesi, 941 Bursa Hapisanesi."¹

Destana Çankırı'da başlamasına rağmen 1939'da İstanbul Tutukevi'nde yazdığı bir bölümü eklemiştir çünkü:

Onlar,
Onlar ki toprakta karınca,
suda balık,
havada kuş kadar
çokturlar;
korkak,
cesur,
câhil,
hakim
ve çocukturlar
ve kahreden
yaratan ki onlardır,
destânımızda yalnız onların mâceraları vardır.

Eski harflerle Destan.
Adı, "Cumhuriyet
Destanı" olarak yazılmış.
İlk nüshalardan.

Fakat Melih Cevdet'in yazdığına göre, bu tarihte bir değişiklik yapmak gerekiyor.

Melih Cevdet, 1950 yazında, Abidin-Güzin Dino çiftinin Çifte-havuzlar'daki yazlık evinde eşiyle birlikte misafirdir. Nâzım Hikmet de bu evin müdavimleri arasındadır. Melih Cevdet'ten bir isteği olur:

"Kuvay-i Milliye Destanını yazıyordu, bir bölüme 16 Mart Şehitleri'yle başlayacaktı, bana, 'Belgeler lâzım, ben rahat dolaşamıyorum, ne olur, bir kitaplıktan gerekli belgeleri buluver' dedi."³

Melih Cevdet, Beyazıt Kütüphanesi'ne giderek 1920 yılının gazetelerini inceler, istenilen bilgiyi toparlar, hem de bu bilginin bir şair tarafından istendiğini unutmadan yazıp bunu:

"Götüreceğim bilgi bilimsel bir yapıt için değildi, bir şiir içindi, ona göre seçmeliydim. Nâzım Hikmet'in şiirini biliyordum, hangi çeşit bilgi ile neler yapacağını kestirmeliydim. Okuduklarım içinde şunlar bana ilginç göründü: Erlerden üçü uyurken süngü ile öldürülüyor, ikisi kurşuna diziliyor, altıncı şehidin nasıl öldürüldüğü belli değil ve adı bilinmiyor. İki şehit mezarı belli değil. Bunlardan Nâzım Hikmet'in nasıl bir şiir çıkaracağını merakla bekledim."⁴

Bu araştırmalar şiire şöyle yansımıştır:

*Uykuda kestiler üçümüzü,
Kurşuna dizdiler ikimizi,
Ahmet oğlu Nasuh arkadaşımın adı
Reşadiyeli Veli oğlu Memet benimkisi.
Bir de altıncımız var,
Kara kaytan bırıklı bir şehit,
Son mekânı şöyle dursun,
Adını da bilen yok?⁵*

Bu durumda "Kurtuluş Savaşı Destanı"nın yazılış tarihini 1950'ye kadar getirmemiz gerekiyor.

Hapishane yılları...

Nâzım Hikmet Bursa Hapishanesi'ndeyken destandan bölümler bazı dergilerde yayımlanır. 1950'de basılan *Barış* ve *Nâzım Hikmet* dergilerinde şiirlerin altında şairin ismini görmek mümkünken, daha önce basılan dergilerde, örneğin, 4-15 Kasım 1946 tarihli *Yığın*'da, destanın "Arhavili İsmail" bölümü imzasız olarak yer alır. Yine o yıl, *Ses* dergisinde destandan iki parça, birinci sayfada yayımlanır. Bunun altındaki imza ise Nurettin Eşfak'tır. İncelemek istediğim bölüm sanırım ilk kez bu dergide yayımlanmıştır:

Onlardan biri

Saat dörde beş var

40 dakika sonra şafak sökecek

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen alsancak

Tınastepe sırtında kömürtepede

Onbeşinci piyade fırkasından iki ihtiyat zabiti

Ve onların genci,

Uzunu

Darülmuallimin mezunu

Piyade birinci mülazım Nurettin Eşfak

Mavzer tabancasının emniyetile oynayarak konuşuyor

Karşıda topçu ihtiyat ikinci mülâzım Hasan

-Bizim istiklâl marşında eksik bir şey var

Bilmem nasıl anlatsam

Akif büyük şair,

İnanmış adam,

Fakat onun

İnandıklarının hepsine inanıyormuyum?

Beni burada tutan şey

Şehit olmak vecdimi

Zannetmiyorum.

Bak;

Doğacaktır sana vadettiği günler elbet hakkın

Doğacak günler için

Gökten âyet inmedi bize
Onu biz
Kendimiz vadettik kendimize
Akif inanmış adam,
Büyük şair
Ben
Bir şarkı istiyorum
Zaferden sonrasına dair

Destan

Onlar

Onarıkında belik
Toprakta kurucusu
Havadı kuş kadar

Çoktular

Korkak,
Cesur,
Cahil,
Hâkim ve çocuktular.

Onlar kel öyüp halinle İzzetana
Sancaklarını meydana koyup
Kısaçlar evlâdına

Ve bir nice mütebâhançer uğrın onlardın,
Yağıt bir ağaç gümüş gümüş,

Merasimimiz ağlayınca

Ve ana avratı kütüğün kel onlardır.
Kitabımızda yalnız onların emelleri vardır.

Dinler

köşer

Ve seker

Ve kırılmaz bükür

Ve mübâhar

Ve bittümlü canavâr kollarının

Ve se.

Ve gâvîrî ve zahra ve mavi okyanus

Ve kadavril nehir yollarının

Ve sürümüs toprağın

Ve şirirlele bahâr

Bir şifâk vakti değişmiş olur.

Bir şifâk vakti:

Kavâlinin kenârından

Onlar

Koruman ve namîli allelî

Toprağın koyup doğeuldukları zaman

En ilim ayınları

En renkli gâvîrîleri aksettiren

onlardır.

Azıdır onlar yâdî

Onlar vâlidî

Ve haklarında

Zincirlerinden başka kaybedecek
gayleri yoktur. dendi.
Kitabımızda yalnız onlardan bahsedeceğiz.

Onlardan bini

Sayı dârdı hiç var

datelâk sonra şifâk akırcak

Kötümüs şâhmet bu şifâklarda gâvîrân

Tinâstepe airtârde kömür tepede

onbeyinci piyade fuzâsından iki ihtiyâl zabîlî
Ve onları gençti.

Hınnu

Darûlmuallimin atsunu

Piyâde birinci mülâzım Nurettin Eşfak

Marxer tabânaasının emniyetle oynuyorak

konuşuyor

Katıda topra ihtiyâl ikinci mülâzım Hınnu

— Birim istiklâl marşında olaik bir şey var

Bilimem nasıl anlatam

Akûbîyûk zâir.

İsmimîş adam.

Bâkîrân

İnsânlıklaırân hepîne insanıyormuyum?

Benî burda tulan şey

Şâhîl olmak vâcdîmî

zânnatıyörüm.

Bâkî:

Doğacaklar sana vâdettîğî günler elbet hâkkîta

Doğacak gâvîrî için

Gökten âyet inmedi bise

Onu biz.

Kendimiz vâdettik kendimize

Akif inanmış adam.

Büyük şair

Ben

Bir şarkı istiyorum

Zaferden sonrasına dair

Nurettin Eşfak

6.11.1946 tarihli SES'de Nurettin Eşfak imzasıyla destanın bir bölümü.

Bu basımdaki yazılış hatalarına dokunmadım. Üzerinde durmak istediğim de o değil zaten. Elimde destanın Osmanlıca elyazısı bir örneği daha var. Rüknettin Tutaş'ın torunundan aldım. Bu örneğin inanırlığını göstermek için biraz onu tanıyalım.

Rüknettin Tutaş

Yaklaşık on yıl önce, bir sahaf dostumun dükkânında otururken içeriye yirmi yaşlarında, elinde Kemal Tahir'in dedesine imzaladığı kitaplarla genç bir kadın girdi. İlgilenmem üzerine çantasından fotoğrafları da çıkardı. Fotoğraflardan biri 1932'de Kemal Tahir tarafından dedesi Rüknettin Tutaş'a imzalanmıştı. Bir kitapta imza tarihi de 1970'ti; kırk yıllık bir dostluk. Bir de değişik şairlerin şiirlerinin yer aldığı bir defter vardı aldıklarımın arasında; destan 35 sayfa olarak bu defterin içine konmuştu.

Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar adlı kitaptaki bilgilere göre Rüknettin Tutaş, 30'lu yıllarda Kemal Tahir'le aynı avukat yazıhanesinde çalışmıştı. Anlaşılan burada kurulan arkadaşlık, Kemal Tahir'in ölümüne kadar devam etmişti.

Nâzım Hikmet'in hapisteyken yazdığı pek çok şiiri yine başka bir hapisyanede yatan Kemal Tahir'e gönderdiğini göz önüne alarak, Rüknettin Tutaş'ın ondan gelen bir nüshayı çoğalttığını düşü-

*Rüknettin Tutaş ve Kemal Tahir çalıştıkları yazıhanede.
Resmin arkasındaki tarih 3.8.1932.*

Kemal Tahir'in Rüknettin Tutuş'a 1970'de imzaladığı kitap.

nüyorum. Bu elyazısı destanın başlığının *Cumhuriyet Destanı* olması da son derece ilginç. Ayrıca, sonradan basılan haliyle kıyaslandığında, şiirin geçirdiği değişim kolaylıkla izlenebiliyor. Fakat ben yalnızca kısa bir bölümünü inceleyeceğim.

Destanın yukarıdaki kısmı, elyazmasında şöyle:

Saat beşe on var.

Kırk dakika sonra şafak

sökecek

"Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak"

Tınaztepeye karşı Kömürtepe cenubunda

15 inci Piyade Fırkası'ndan iki ihtiyat

zâbiti

ve onların genci, uzun

Dârülmualimîn mezunu

Nurettin Eşfak.

Mavzer tabancasının emniyetiyle oynayarak okşayarak
konuşuyor.

Bizim İstiklâl Marşı'nda aksayan bir taraf var.

Bilmem nasıl anlatsam(?)

Akif, inanmış adam

Fakat onun ben

İnandıklarının hepsine inanmıyorum

Beni burada tutan şey

Şehid olmak vecdi mi?

Sanmıyorum

Meselâ bakın:

“Gelecektir sana va'd ettiği günler”

hayır

gelecek günler için

gökten âyet inmedi bize

onu biz kendimiz

va'dettik kendimize

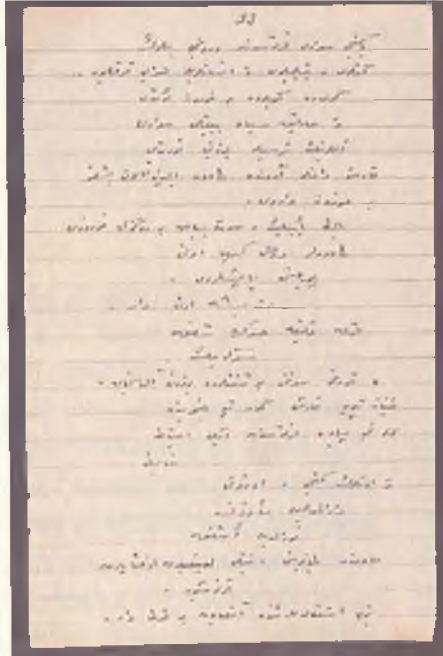
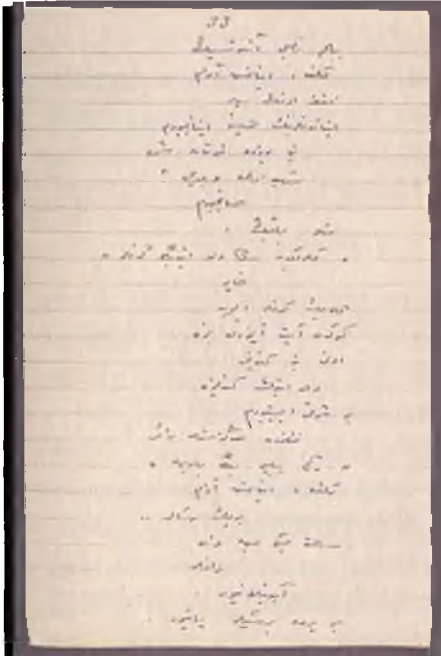
Bir şarkı istiyorum

Zaferden sonrasına dair

“Kim bilir belki yarın”

Akif, inanmış adam

Büyük şair..

Eski harflerle Destan'ın yukarıdaki bölümü.

Sonraki baskılar

Nâzım Hikmet yurtdışına gittikten sonra kitapları Türkiye’de basılmadı. Ölümünden iki yıl sonra, 1965’te Yön Yayınları *Kurtuluş Savaşı Destanı*’nı yayınladı. de yayınevi de 1966’da *Memleketimden İnsan Manzaraları*’nı bastı. Bu yayınevinin yönetmeni Memet Fuat’tı ve Nâzım Hikmet’in Piraye’ye hapisshaneden gönderdiği şiirlerden yararlanarak kitabı basmıştı. İki yıl sonra unutulmaya yüz tutmuş bir düzenleme devreye girdi: Nâzım Hikmet’in 1950’de hapisten çıktıktan sonra, parasızlıktan *Memleketimden İnsan Manzaraları*’ndan ayırmaya razı olup, İnkılap Yayınevi’ne parasını peşin alarak verdiği *Destan* yani, *Kuvâyi Milliye*. Bilgi Yayınevi bu düzenlemeyi on yedi yıl sonra Cevdet Kudret aracılığıyla İnkılap Yayınevi’nden almış, 1968’de basmıştır.⁶ Cevdet Kudret kitabın sonuna kırk sayfa uzunluğunda bir “Notlar” kısmı eklemiş, burada, elindeki 66 sayfa ve 1729 dizelik nüshanın 1950’de şair tarafından basılmak üzere hazırlandığını yazmıştır. Bu basımda, Nâzım Hikmet’in isteği üzerine, Abidin Dino’nun 1950’de yaptığı *Kuvâyi Milliye İnsanları* adlı resim dizisi kitapta kullanılmıştır.

Aslında bu nüshaya ilk ulaşan Şerif Hulûsi’dir. *Eylem* dergisinde 1965’te yazdığı bir makalede Yön Yayınları’nın yaptığı baskıdaki hataları anlatır. İnkılap Yayınevi’ne giderek Garbis Fikri’den orijinal nüshayı alır ve inceler. Şerif Hulûsi bunu makalesinde şöyle anlatıyor:

“Orijinal nüsha, daktilo ile saman sarısı pelür kağıda yazılmıştır, zamanla kağıdın rengi solmuştur. 66 sayfadır, adı da Kuvvayı Milliye: Destan’dır. 66’ncı sayfanın altındaki nottan şairin eserine, 939 yılında İstanbul tevkifhanesinde başlamış, 940 yılında Çankırı hapisshanesinde devam etmiş, 941 yılında Bursa hapisshanesinde tamamlamış olduğu anlaşılmaktadır. Destan dosyasının başında bulunan 9.8.1950 tarihli mektuptan, şairin kitabın telif hakkını 3500 lira karşılığında İnkılâp kitabevi sahibi Garbis Fikri’ye sattığını, baskı sırasında ressam Abidin Dino tarafından yapılan desenlerin de verileceğini öğreniyoruz. Telif hakkının birkaç defada alındığını gösteren ve avukattı Bay İrfan Emin Kösemihal tarafından imzalanan makbuzlar da dosyanın başına konmuştur.”⁷

Yön Yayınları'ndan yapılan basımda, ilgilendiğimiz dizeler, aşağı yukarı, elyazmasındaki şekliyle yer alıyor. Ancak, bundan sonraki basımları, destanın iki ayrı şeklini göz önünde bulundurarak incelememiz gerekiyor: *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nın bir parçası olarak ve sadece Kurtuluş Savaşı'nı anlatan ayrı basım olarak.

Memet Fuat tarafından yayına hazırlanan, de Yayınevi'nden 1966'da basılan *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nda, elyazısı destanla karşılaştırdığımızda, bazı dizelerin olmadığını görüyoruz:

Saat beşe on var.

Kırk dakika sonra şafak

sökecek.

"Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak."

Tınaztepe'ye karşı Kömürtepe cenubunda

On Beşinci Piyade Fırkasından iki ihtiyat zabiti

ve onların genci, uzun

Darülmuallimin mezunu

Nurettin Eşfak.

mauzer tabancasının emniyetiyle oynayarak

konusuyor:

"- Bizim İstiklâl Marşında aksayan bir taraf var,

bilmem, nasıl anlatsam.

Akif, inanmış adam.

Fakat onun ben

inandıklarının hepsine inanmıyorum.

Beni burada tutan şey

Şehid olmak vecdi mi?

sanmıyorum

Meselâ bakın:

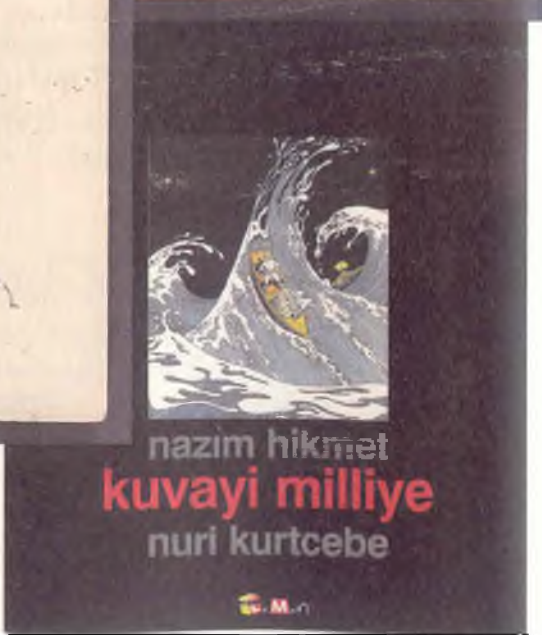
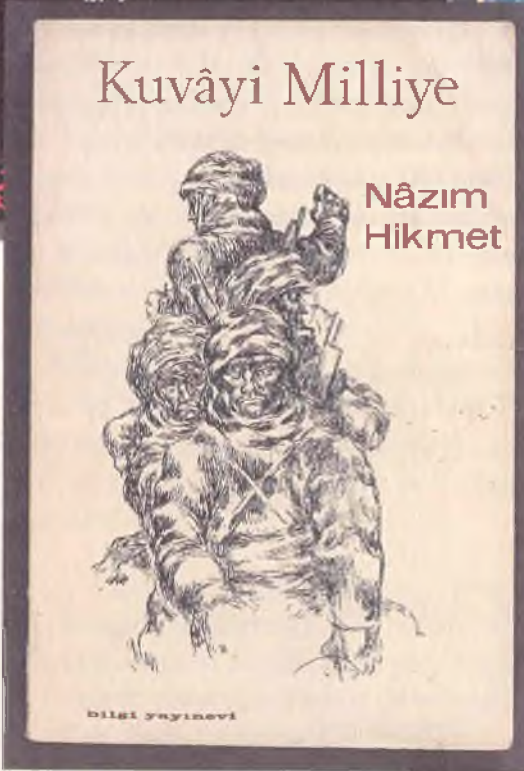
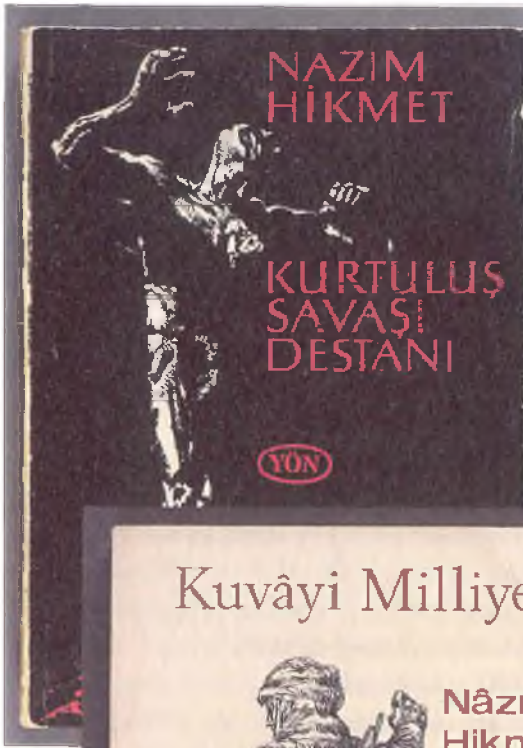
'Gelecektir sana vaad ettiği günler Hakkın.'

Hayır.

Gelecek günler için

gökten âyet inmedi bize.

Onu biz kendimiz

*Yön, Bilgi, Ortam ve Lemar Yayınları'ndan basılan Destan.
Somuncusu Nuri Kurtcebe tarafından resimlendirilmiştir.*

*vadettik kendimize
Bir şarkı istiyorum
zaferden sonrasına dair...
'Kim bilir belki yarın...'”*

Burada sona doğru olan

*Akif, inanmış adam
Büyük şair..*

dizeleri çıkarılmış ki, bunun sonucu olarak,

*Bir şarkı istiyorum
zaferden sonrasına dair.⁸*

dizelerinin kafiyesi ortadan kaybolmakta, Nâzım gibi kafiye düşkün bir şairin mısraı ortada kalıvermektedir.

Memleketimden İnsan Manzaraları'nın daha sonra Bilgi, Cem, Adam ve Yapı Kredi Kültür Yayınları'ndan yapılan baskılarında da bu dizeler yukarıda alıntılandığı gibi yer almıştır.

Şerif Hulûsi'nin incelediği nüshaya dayanarak Cevdet Kudret'in yayına hazırladığı *Kuvâyi Milliye*'de ise ilgilendiğimiz bölümde dikkat çekici bazı değişiklikler var:

*Saat beşe on var.
Kırk dakika sonra şafak
sökecek.
“Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak”.
Tınaztepe'ye karşı Kömürtepe güneyinde,
On beşinci Piyade Fırkası'ndan iki ihtiyat zabiti
ve onların genci, uzun,
Darülmualimin mezunu
Nurettin Eşfak,
mavzer tabancasının emniyetiyle oynayarak*

konusuyor:
-Bizim İstiklâl Marşı'nda aksayan bir taraf var,
bilmem ki, nasıl anlatsam,
Âkif, inanmış adam
Fakat onun, ben,
İnandıklarının hepsine inanmıyorum.
Meselâ bakın:
"Gelecektir sana vadettiği günler Hakkın?."
Hayır,
gelecek günler için
gökten âyet inmedi bize.
Onu biz, kendimiz
vadettik kendimize.
Bir şarkı istiyorum
zaferden sonrasına dair.
"Kim bilir belki yarın".⁹

Görüldüğü gibi,

Beni burada tutan şey
Şehid olmak vecdi mi?
Sanmıyorum

dizeleri de çıkarılmış.

Destan'ın daha sonra, Cem, Adam ve Yapı Kredi tarafından yapılan basımlarına göz attığımızda da, ufak tefek imlâ farkları hariç aynı yazılışı görüyoruz.

Özetlersek, *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nın bütün baskıları, Memet Fuat'ın yayına hazırladığı gibi basılmıştır, *Kuvâyi Milliye*'nin bütün baskıları da Cevdet Kudret'in hazırladığı gibi. Her ikisinde de

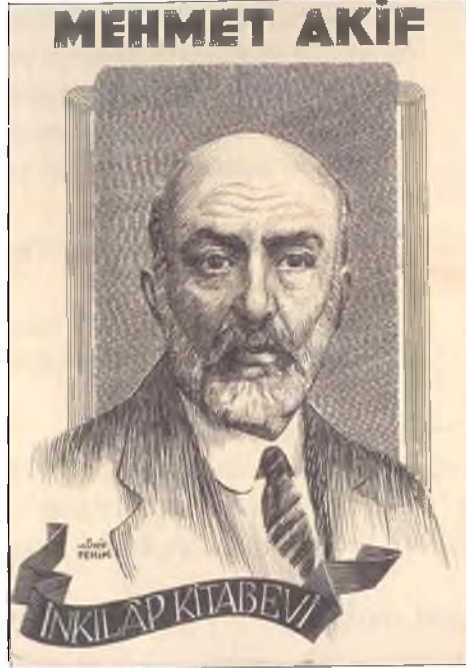
Büyük şair...

dizesi çıkarılmıştır. Bu durumda Nâzım Hikmet'in Mehmet Akif'e (Ersoy) "Büyük şair" demekten vazgeçtiği gelebilir aklı...

Ama acaba öyle mi?

Büyük şair bahsi

Memet Fuar'a yazdığı 14 Nisan 1949 tarihli mektupta uzun bir "büyük şair" bahsi vardır: Halide Edip (Adivar) o günlerde yayımlanan bir yazısında Yahya Kemal ve Nâzım Hikmet'ten devrimizin en büyük iki şairi olarak söz eder. Nâzım Hikmet, iyi şairler olmasına rağmen "büyük şair" in henüz yeryüzüne ayak basmadığını yazar Memet'e, nerde kalmış ki en büyük şair. Büyük şairin yeryüzüne ayak basması için sosyal şartların бүs-bütün farklı olması gerektiğini de ekler.

Nâzım Hikmet'in buradaki "büyük şair" yorumu, kendisine "büyük şair" denmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü şöyle devam ediyor:

"Bundan dolayı, Yahya Kemal'e ve bana, yaşadığımız yıllar ölçüsünde de olsa büyük şair denmesi, kendi payıma yüzümü kızarttı. Hani kendinin ne olduğunu pekâlâ bilen bir insana, aklı başında bir insana, siz şöylesiniz, böylesiniz, mühim adamsınız filan denmesi onu nasıl utandırırsa bu da beni utandırdı."¹⁰

Ayrıca başka bir kaygısı da vardır Nâzım Hikmet'in bunları yazarken; Piraye'ye bir açıklama iletmek. Belki de, bütün bunları bu açıklama için yazmıştır. Mektup şöyle devam ediyor:

"Bu vesileyle, annenin bana yazdığı, yani aylarca aylarca önce, belki bir sene önce, belki bin sene önce yazdığı son mektup aklıma geldi. O mektubun

bir yerinde –yalnız bir yerinde, yoksa başka yerlerinde tepeden tırnağa kadar haklıydı– bir yerinde bana haksız çatıyordu. Ben kendimi hiçbir zaman büyük şair filan saymadım, çok şükür, bazı işlerde aklım gayet başımdadır, ben kendimi, bu şairlik bahsinde, daima yapabileceğimin ancak yarısını yapabilmiş yarım bir şair olarak gördüm.”

Nâzım Hikmet mektubun devamındaki satırlarla amacını açıklar:

“Zaten bu bahsi bu kadar uzatmamın sebebi aklımdan hiç çıkmayan ve boyuna yüzümü kızartan, içimi parçalayan o mektubu yine hatırlayışımdır”.

Yayımlanmak üzere yazılmamış bu mektuptaki görüşlerin, Nâzım Hikmet’in ya da Nurettin Eşfak’ın, Mehmet Akif’e “büyük şair” demesine engel olacağını sanmıyorum, aşağıdaki bölümü okuduktan sonra okurun da bana katılacağından eminim.

Son nokta...

Nâzım Hikmet, yurtdışına gittikten sonra pek çok şiirini seslendirdi. Bunlar önce 45’lik daha sonra kaset ve CD olarak ülkemizde de yayımlandı. *Kurtuluş Savaşı Destanı*’nın pek çok bölümü bunlarda yer alıyor. Bazı bölümlerini atlıyor, değiştirilmiş kelimeler de var ama, eklenmiş yeni bir mısra yok bu kayıtlarda.

Kendi sesinden:

*Saat beşe on var.
Kırk dakika sonra şafak
sökecek
“Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak”
Tınaztepeye karşı Kömürtepe güneyinde
15 inci piyade fırkasından iki ihtiyat
zabiti
ve onların genci, uzun
Darülmuallimin mezunu
Nurettin Eşfak.
Mavzer tabancasının emniyetiyle oynayarak
konuşuyor.*

*Bizim İstiklâl Marşı'nda aksayan bir taraf var.
Bilmem nasıl anlatsam
Akif büyük şair, inanmış adam
Fakat onun ben
İnandıklarının hepsine inanmıyorum
Beni burda tutan şey
Şehid olmak vecdi mi?
Sanmıyorum
Meselâ bakın:
"Gelecektir sana vadettiği günler hakkın"
hayır
gelecek günler için
gökten ayet inmedi bize
onu biz kendimiz
vadettik kendimize*

Dikkat ederseniz şiirin bu hali, bazı aşikâr hatalar düzeltilmiş olarak, 1946'da *Ses* dergisinde yayımlanan haline çok yakındır. Büyük Taarruz'dan kırk dakika önce, Nurettin Eşfak İstiklâl Marşı'nın bir dizesini yanlış hatırlayabilir elbette. Ama, Nâzım şairin hakkını veriyor, yıllarca sonra ve memleketinden kilometrelerce uzakta:

Akif büyük şair, inanmış adam

NOTLAR

- 1 Memet Fuat, *Nâzım Hikmet*, Adam Yayınları, İstanbul, 2001, s.283.
- 2 Nâzım Hikmet, *Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar*, Haz. Memet Fuat, Adam Yayınları, İstanbul 1989, s.60.
- 3 Melih Cevdet Anday, *Akan Zaman, Duran Zaman*, Adam Yayıncılık, İstanbul 1984, s.40.
- 4 A.g.e., s.41.
- 5 Nâzım Hikmet, *Kurtuluş Savaşı Destanı*, Yön Yayınları, İstanbul 1965, s.45.
- 6 Nâzım Hikmet, *Kuvâyi Milliye*, baskıya hazırlayan Cevdet Kudret, Ankara 1968.
- 7 Şerif Hulusi, *Kurtuluş Savaşı Destanı ve Nâzım Hikmet'in 'Kuvvayi Milliye Destanı'*, Eylem, Sayı 17, Cilt 2, 1 Temmuz 19, s.54-60.
- 8 Nâzım Hikmet, *Memleketimden İnsan Manzaraları*, yayına hazırlayan Memet Fuat, de Yayınevi, İstanbul 1966, s.253-254.
- 9 Nâzım Hikmet, *Kuvâyi Milliye*, baskıya hazırlayan Cevdet Kudret, Ankara 1968, s.110.
- 10 Nâzım Hikmet, *Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar*, Haz. Memet Fuat, Adam Yayınları, İstanbul 1989, s.101.

*Hasretinden
Prangalar Eskittim*

Burhan Kum'un fırçasından Ahmed Arif.

Anadolu'nun şairidir Ahmed Arif... Hasretin, sevdanın, dağların ve umudun şairi. Tek kitabı şimdiye kadar 60 baskı yaptığına göre halkın şairi de diyebiliriz.

Ahmed Arif 21 Nisan 1927'de Diyarbakır'da doğar. Annesi Sâre Hanım'ı çok küçük yaşta kaybeder, babası Arif Hikmet Bey'in diğer eşi Arife Hanım tarafından büyütülür. Savaşta süvari başçavuşu olan Arif Hikmet daha sonra Harran'da vekâleten kaymakamlık ve Siverek'te nahiye müdürlüğü görevlerinde bulunur, Ahmed Arif'in çocukluğu buralarda geçer ve ilkokulu da Siverek'te bitirir. Daha sonra ortaokulu okuması için Urfa'ya yerleşirler. Şii-ire ilgisi bu yıllarda başlar, en sevdiği şair Faruk Nafiz'dir. Ortaokulu bitirince babasının Diyarbakır'da okumasını uygun görmemesi üzerine Afyon Lisesi'ne yatılı olarak gönderilir. Bu seçimde ağabeyinin Isparta Ortaokulu'nda öğretmen olması en önemli et-kendir.

Ahmed Arif, edebiyat bilgisini artırmak için iyi bir ortam bulur Afyon Lisesi'nde. Yıllar sonra, Refik Durbaş'a şöyle anlatacaktır o günleri:

"Edebiyat Hocamız Gündüz Akıncı idi. Gündüz Akıncı büyük bir şanstı bizim için. Akıncı, ders kitaplarından çok roman okuturdu bize. Lisede ben André Malraux'u, Max Berr'i (Weber olmalı), Dostoyevski'yi, Tolstoy'u, Gustave Flaubert'i, özellikle de Emile Zola'yı okudum hep. Gündüz Hoca bir karar aldırmaştı Öğretmenler Kurulu'nda. Her çocuk gece mütalaalarında roman okuyabilir diye. Nöbetçi hocalar karışmazlardı. Ama roman okuyanlar mutlaka özet çıkarırdı."¹

Sevdiği şairler listesi daha zengindir artık: Cahit Külebi, Ahmet Muhip, Behçet Necatigil, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Nâzım Hikmet. Bir yandan bu ustaları okurken, bir yandan da kendi şiirini arar. 1940'ta *Seçme Şiirler Demeti* adlı dergide Neyzen Tevfik'in şiiriyle aynı sayfada basılır şiiri. On lira da telif alır. Bu para babasının gönderdiği aylık harçlığın iki katıdır.

Liseyi bitirince askere gider. 1947'de terhis olur. Aynı yılın sonbaharında Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'ne kaydolur. İdeolojik tercihini de üniversite öğreniminin ilk yılında yapar: Türkiye Gençler Derneği'nin üyesidir. Dernektekilerin bir kısmı, aynı zamanda, illegal Türkiye Komünist Partisi'ne de üyedir. Dernekteki yakın arkadaşlarından biri de Nusret Hızır'ın doktora öğrencisi olan Melahat Türksal'dır. Bir gün Ahmed Arif'in Komintern üyesi İtalyan Togliatti için yazdığı bir şiir Melahat'ın evinde bulunur. Yine Refik Durbaş'a anlattığına göre, henüz tamamlanmamış olan bu şiir kahvede otururken cebinden çalınmış, çoğaltılarak arkadaşının evine konmuş ve arama yapmaya gelen görevliler tarafından, radyonun arkasında, elle konulmuş gibi bulunmuştur.

Ahmed Arif polise giderek şiiri kendisinin yazdığını söyler, ifadesi alınarak serbest bırakılır.

Dernek yöneticileri mahkemeye çıkarılarak tutuklanırlar. Daha sonra yapılan kongrede dernek kendini feshetme kararı alır. Sadece Ahmed Arif derneğin devamından yana oy kullanmıştır.

Bu arada, bir yandan da şiirleri değişik dergilerde yayınlanmaktadır. Fakat daha bir dizesi bile yayınlanmamış bir şiiri yüzünden polisler alırlar onu: *Otuz Üç Kurşun*.

Şiire konu olan olay 28 Temmuz 1943'te 32 köylünün (biri kız olduğu için serbest bırakılmıştır) İran sınırı yakınlarında Özalp'ta kurşuna dizilmeleridir. Bu olay yıllar sonra Meclis'e getirilmiş ve sorumluları yargılanmıştır. Ahmed Arif bütün dayatmalara rağmen bu şiiri okumaz polise. Refik Durbaş'a şiiri Salim Şengil'e verdiğini ve onun da *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde yayımladığını anlatır.² Ama Ziya Şeker, şöyle yazar:

"Biz araştırmamızda 'Otuzüç Kurşun'la Seçilmiş Hikayeler'de değil, 15 Eylül 1952 tarihli Beraber dergisinde karşılaştık. Orada şiirin bir bölümü yayımlanmıştı. Bu da, 'Yokuşun dibinden bir tavşan kalktı,' dizesiyle başlayan ve kipta ikinci öbekte yer alan parçaydı."³

Şiirin tamamı ancak 1968'de *Soyut* dergisinin 36. sayısında yayımlanır.

Ahmed Arif 1951'de tutuklanır, çok acılar çektikten sonra serbest kalır, fakat 1952'de yeniden tutuklanacaktır. Ceza yasasının 141 ve 142'inci maddelerine aykırı hareketten yargılanır; iki yıl hapse ve sekiz ay Urfa'da kamu gözetimi altında bulundurulma cezasına mahkûm edilir. Zaten 38 aydır tutuklu olan Ahmed Arif, Ziya Şeker'in yazdığına göre 1955'te hapisten çıkar (Yılmaz Oda-başı'nın Everest Yayınları'ndan çıkan *Hasretinden Prangalar Eskittim* için yazdığı Ahmed Arif biyografisinde tahliye tarihi 7 Ekim

Papirüs'ün Ocak 1969 tarihli 31'inci sayısı. Cemal Süreya'nın Hasretinden Prangalar Eskittim'in her basımında yer alan yazısı bu dergide yayımlandı.

1954 olarak verilir). Ahmed Arif mahkemeye başvurarak, kamu gözetimi altında bulundurulma cezasını Urfa yerine Diyarbakır'da çekmek istediğini söyler ve bu talebi kabul edilir. Bir yıl sonra yeniden Ankara'ya döner. Öğrenimine devam etmesi mümkün değildir. Polis devamlı peşinde olduğundan, kendisinin veya arkadaşlarının onun için bulduğu işlerden de kısa bir süre sonra ayrılmak zorunda kalır. 1956'dan sonra *Medeniyet*, *Öncü* ve *Halkçı* gazetelerinde düzeltmen, sekreter ve yazışları müdürü olarak çalışır.

1967'de Aynur Hanım'la evlenir. İki bebek kaybettikten sonra özlemle beklediği oğlu Filinta 12 Aralık 1972'de dünyaya gelir. Evladına Filinta adını koymasına pek çok şeyi anlatır. Zeynep Oral'la yaptığı söyleşide şöyle der:

"Yaşamımda en büyük sevinci baba olduğum gün duydum. İnanır mısınız, tam iki yıl oğlumun nüfus kâğıdını cebimde taşıdım. Cebimdeki sanki dünyanın en zengin cüzdanıydı. Oğlum olmuştu. Oğlum, Dünyanın en güzel güvercini... dünyanın en güçlü silahı." (Edebiyatımızdan On İnsan Bin Yaşam, Ahmed Arif)

Hasretinden Prangalar Eskittim'in öyküsü

Ahmed Arif'in kitabı için düşündüğü ilk ad değildir bu. Bakın nasıl anlatıyor Refik Durbaş'a:

"Bunu anlatmak doğru mu bilmiyorum. Çok kişisel bir şey. Çok duygusal. Artık anı olmuş. Kitabımın adını ben 'Dört Yanım Puşt Zulası' koymuştum. Ama sevgili kardeşim Ali Özoğuz buna engel oldu. Bana 'Kitabına böyle bir ad koymaya hakkın yok' dedi. 'Seni 15 yaşında çocuklar, kızlar taparcasına seviyorlar. Sen bununla ola ki burjuvazinin tuzaklarını söylüyorsun. Ama şu da var, o çocuklara saygı duymalısın. Hatta bu adı bir şiirine bile verme, mısra olarak kalsın.'

Düşündüm, Ali'ye hak verdim. Madem öyle, kitabımın adı Hasretinden Prangalar Eskittim olsun dedim.

Şunu da söyleyeyim, başlangıçta 'eskittim' değildi, 'çürüttüm'dü o sözcük. Yani 'Hasretinden Prangalar Çürüttüm'. Fakat 'çürüttüm' sözcüğünü sevmemedim. Her ne kadar doğrusu 'çürüttüm' de olsa sevmemedim. Bir de bu sözcükte üç tane 'ü' geliyor ya arka arkaya, kulağımı tırmaladı. İç kulağımı, yani gönlü-

mü tırmaladı. Her şairin bir de yüreğinde kulağı vardır. Onu tırmaladı işte. Müzik ve anlam bakımından daha güçsüz buldum. O nedenle 'eskittim' dedim."⁴

Bu açıklama Ahmed Arif'in şiiri üzerine pek çok ipucu verir. Kitabın ilk baskısı 1968'in Kasım'ında Bilgi Yayınevi'nden çıkar. Uzun ve sancılı bir öyküsü vardır bu baskının. Kitabın neden geç yayımlandığı sorusunu şöyle yanıtlar Ahmed Arif:

"Kitabın geç çıkması benim tembelliğimden, önem vermeyişimden. Ben bu konuda hâlâ biraz amatörüm. Hiç profesyonel olamadım.

Şiir önce bir güzellik duygusudur. Bu güzellik duygusunu kurtarmak, onu anlatmak, onu yaratmak. Ondandır elbet bir konusu vardır. Adamına göre, kilosuna göre, ne bileyim meşrebine göre. Kimisi gider firavunları anlatır, kimisi güncel olayları verir. Kimisi sıradan, herkesin yazabileceği, sözüm ona aşk şiirleri yazar.

Adını vermeyeyim. Birisine şiirleri verdim. Kitap çıkacak, ama iki yıl bekletti. Her yere gitti o kitap. Biliyorum. En son Şevket Süreyya'nın sansüründen geçti. Ama olumlu rapor geldi.

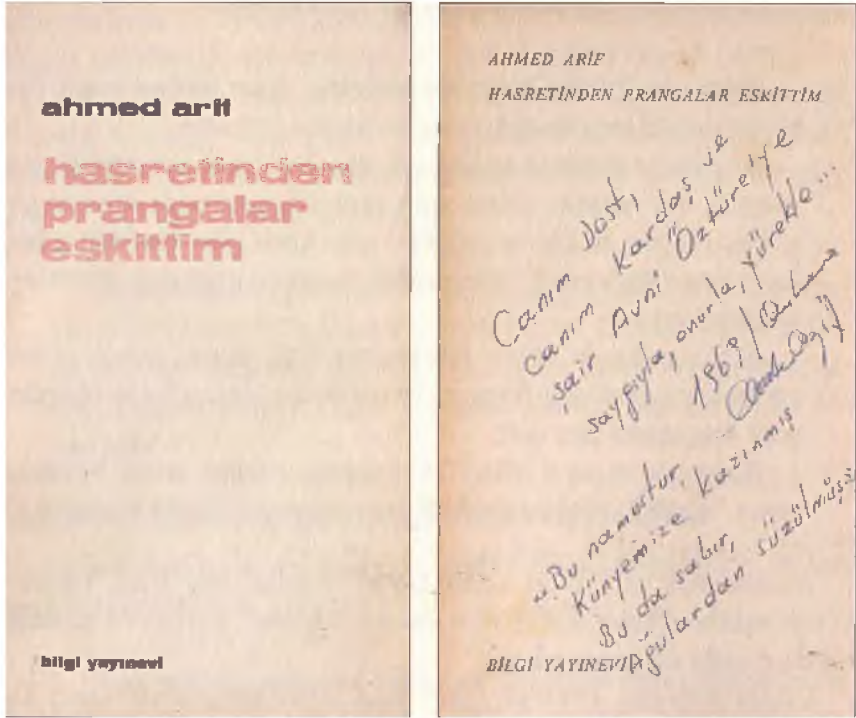
Bunlar öyle bir şey ki bütün Türkiye duyuyor, anlatıyor, en son ben duyuyorum. Yayıncılar, editörler, şaşılacak şey, röntgen gibi biliyorlar birbirlerini..."⁵

Ahmed Arif'in "adını vermeyeyim" dediği kişi Bilgi Yayınevi'nin sahibi Ahmet Küflü'dür. Bu isim Cemal Süreya'ya yazdığı mektuplarda da geçer sık sık.

Günel Altıntaş, 1968'in Nisanında *Soyut* dergisinde *Otuz Üç Kurşun*'un ilk defa tamamının basılması dolayısıyla yazdığı makalede, Ahmet Küflü'yü ziyarete gittiğini ve kitabın yayımlanmasının neden geciktiğini sorduğunu anlatır. Küflü'nün gerekçesi "Yazı Kurulu"dur.

Ahmed Arif'in pek de dikkatli okumadığı kitap sözleşmesinde iki yıl yeni baskı yapılamayacağına dair bir madde vardır, yapılmaz da. Sözleşmenin bitiminde Küflü ikinci baskı yapmak istese de Ahmed Arif kabul etmez. 70'li yılların başında Erdal Öz, Ahmed Arif'i Cem Yayınevi'nin kurucusu Oğuz Akkan'la tanıştırır. Kitabın ikinci baskısı 1971'de Cem Yayınevi'nden çıkar. Sonrası malum: Arka arkaya yapılan basımlar... Yayınevi otuz yılda 43 baskısını yapar *Hasretinden Prangalar Eskittim*'in.

Yılmaz Güney'in 1974'te çevirdiği *Arkadaş* filminde bir kitapçı sahnesi vardır. Yılmaz Güney, Melike Demirağ'a okumasını tavsiye ederek bir şiir kitabı verir: *Hasretinden Prangalar Eskittim*. Bu sahne belki de kitap için yapılan tek reklam olarak kabul edilebilir.

Kitabın birinci basımı. Ahmed Arif "Canım Dost, canım Kardeş ve şair Avni Öztüre'ye saygıyla, onurla, yürekle..." yazarak imzalamış. Hemen altında yine kendi elyazısıyla Adiloş Bebenin Ninnisi'nden birkaç dize:

"Bu namustur, Künyemize kazınmış

Bu da sabır,

Ağulardan süzölmüş."

Kitabın bütün baskılarında "kazınmış" yerine "kazılmış" yazar. Kendisi de şiiri bu kelimeyle okur ses kayıtlarında. Kim bilir belki de defalarca bestelenen ve halka malolan ninniyi değiştirmek istemediğinden. Mehmed Kemal de 'Prangalar Eskitmek' başlıklı yazısında 'kazınmış' ve 'kazılmış' arasında kalmış: Ahmet Arif bir şiirinde "Bu, namustur... Künyemize kazılmış... Bu da sabır, ağulardan süzölmüş..." der. Namus ne kadar künyemize kazınmış olursa olsun, namusu bizim gibi anlamayan insanların arasında yaşadığımız sürece, ne namusu ne namussuzluğu kimseye anlatamayacağız. (Şairler Dövüşür, Çağdaş Yayınları, s.47)

Hasretinden Prangalar Eskittim'in muhtelif basımlarındaki değişiklikler

Pek çok yazı çıktı Ahmed Arif ve kitabı üzerine. Bu kitabın neden bu kadar çok baskı yaptığını dair pek çok fikir ileri sürüldü. Hakkı Keko Yetik, *Hürriyet Gösteri*'nin Nisan 2002 sayısında bir "Ahmed Arif Kaynakçası" yayımladı. Ziya Şeker'in yukarıda adı geçen kitabında da pek çok kaynak bulunabilir. Ayrıca bu kitapta yazar *Hasretinden Prangalar Eskittim*'in 18. ve 20. basımlarındaki farklılıkları da listelemektedir.⁶

Ben de 55 baskıyı karşılaştırarak değişiklikleri çıkardım. Sayfa düzeni, noktalama işaretleri ve grupta farklarını bir kenara bırakarak yazılıştaki değişikliklere dikkat çekmek istiyorum. Bu değişikliklerin bazıları yazım kurallarıyla ilgiliyse de, bazılarının günün siyasi koşullarına uymak için yapılmış olduğunu göreceksiniz.

İlk basımda "kardaş" ve "haldan bilene" yazılmışken bu kelimeler ikinci basımda "kardeş" ve "halden bilene" şeklini almıştır. "Otuzüç Kurşun" şiirinin başlığı "OTUZ ÜÇ KURŞUN" olarak yazılmış ama şiirin içinde otuz ve üç yine bitişik olarak yazılmış. En önemli değişiklik "Bu Zindan, Bu Kırgın, Bu Can Pazarı"nın ilk basımda hatalı olarak,

Beride Habil'in murdar baltası

Şeklinde çıkan dizesi, ikinci basımda,

Beride Kabil'in murdar baltası

olarak düzeltilmiştir. Malum, dini menkibeye göre, Âdem'in iki oğlundan Kabil, kardeşi Habil'i öldürmüştür. Yine bu şiirdeki "bağırır" kelimesi 24. basımdan 45. basıma kadar "bağırır" şeklini almıştır.

"Uy Havar"ın 6. basıma kadar

Üsküdardan bu yan lo kimin yurdu!

Şeklinde yazılan dizesi 7. ve 8. basımlarda

Üsküdardan bu yana lo kimin yurdu!

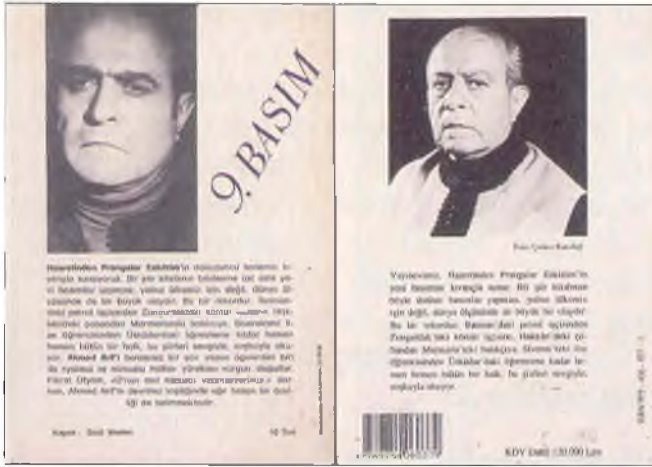
olarak yazılmış ve daha sonraki basımlarda eski haline dönmüştür. “Otuzüç Kurşun”un bir dizesinde de iki kelimenin yeri değiştirilmiş ve

Böyle arkasında bir soğuk namlu

dizesi

Böyle arkasında soğuk bir namlu

şeklinde yazılmış.

Cem Yayınevi'nin bastığı kitapların arka kapakları. Yalnızca 9. basımda basım sayısı arka kapakta yer alır. Bu basımdaki fotoğrafı Abdi Yazgan çekmiştir, diğerleriniyse Çerkes Karadağ.

8. basımdan 9.'ya geçerken kitapta pek çok noktalama ve yazım değişikliği yapılmış. "Halden" ve "kardeş" kelimeleri ilk basımdaki haline dönerken bazı yazım hataları düzeltilmiş. "Anadolu"da bir dize değiştirilmiş:

Fırsatçının, fesatçının, hayının...

dizesi,

Fırsatçının, işbirlikçi hayının...

şeklinde yazılmış. 14. baskıdan 20. baskıya kadar "Suskun"da,

Bir daha hangi ana doğurur bizi?

dizesi yer almıyor. Büyük bir olasılıkla dizgi hatasıdır. 18. basımda daha önceki baskılarda görülmeyen birkaç dizgi hatası var. Bu hatalar 19. basımda da sürüyor. Bunlar, 12 Eylül darbesinden önce yapılan son basımlardır. Bir sonraki baskı için sekiz yıl beklenmiş. 19. basımın fiyatı 30 lirayken 1988'de yapılan 20. basımın fiyatı 3150 lira. Tam 105 kat artmış tabii bu fiyata KDV de dahil. Bu basımdaki değişikliklerin listesi oldukça kabarık: "Yalnız Değiliz" şiirinde,

"Kız saçı" demiş kirveler.

dizesi,

"Kız saçı" demiş zeybekler,

olmuş. "Akşam Erken İner Mahpusâneye" şiirinde,

Kürdün gelini'ni söyler maltada biri

dizesi,

Bir türkü tutturmuş maltada biri,

haline dönüşmüş. "Anadolu" şiirindeki,

Ne Sultan Murat

dizesi de

Ne şah, ne sultan

olmuştur. Yine aynı şiirdeki,

Fırsatçının, işbirlikçi hayının...

dizesi eski hali olan,

Fırsatçının, fesatçının, hayının...

şekline dönüştürülmüştür.

En çok değişiklik “*Otuzüç Kurşun*”da yapılmıştır. Adı ilk bas-kıda olduğu gibi bitişik, yani “*OTUZ ÜÇ KURŞUN*” değil, “*OTUZÜÇ KURŞUN*” haline getirilmiştir. Şiirin başına, Cem Ya-yınevi’nin, o yıllarda Güneydoğu’da devam eden kanlı olaylarla bu şiirin bir ilgisinin olmadığına dair bir açıklaması konulmuştur.

Böyle arkasında soğuk bir namlu

dizesinde iki kelimenin yeri değiştirilerek,

Böyle arkasında bir soğuk namlu

olmuş.

Bu dağlar, dost dağlar, kadrini bilir.

45'lik bir plak: *Hasretinden Prangalar Eskittim*. Hüseyin bestelemiş, Melik Yirmibir Orkestra'sının yanında Attila Özdemiroğlu trombon çalmış.

dizesi bir kelime değişikliğiyle,

Bu dağlar, kardeş dağlar, kadrini bilir

olmuş.

Şifre buyurmuş bir paşa

dizesi tamamen atılırken,

Ölüm buyruğunu uyguladılar,

dizesi,

Ölümü acımasız uyguladılar

haline gelmiş.

Sonra oracıkta tüfek çattılar

Koynumuzu usul-usul yoklayıp

Aradılar,

Didik-didik eñtiler

Kirmanşah dokuması al kuşağımı

Tespihimi, tabakamı alıp gittiler

Hepsi de armağandı Acemelinden...

kısımsa bu basımdan tamamıyla çıkarılmış. Nihayet,

Kirveyiz, hısımuz, kanla bağılıyız

yerine,

Kirveyiz, kardeşiz, kanla bağılıyız

ve

Fransız kurşununa karşı koyanda

yerine,

Fransız Kuşatmasına karşı koyanda

yazıldığını belirterek bu basımların karşılaştırılmasını bitirelim.

21. basım da 20. basımla aynıdır. 1989'da yapılan 22. basımda sa-

Son basım.

kıncalı olduğu için değiştirilen ve tamamen çıkarılan dizeler yeniden orijinal haline döner. Bunun dışındaki değişikliklerin hemen hepsi korunur.

45. basımla beraber yayınevi de değişir. *Hasretinden Prangalar EskiTTim*'i 58. basıma kadar Everest Yayınları çıkarır. Oldukça özenli yapılan Everest basımlarında yine de birkaç hata vardır. Sal-tuk Plak'ın çıkardığı Ahmed Arif'in kendi sesinden şiirlerinin bulunduğu CD ile karşılaştırarak bunları belirtelim: "Anadolu" şiirinde, Köroğlu'yu yerine Köroğlu'nu

yazmak daha doğru olurdu. "Bu Zindan, Bu Kırın, Bu Can Pazarı"nın,

Duyar mısın, ağlayıp sızlar mısın ki?

dizesinin doğrusu,

Duyar mısın, anlayıp sızlar mısın ki?

dir. *Otuzüç Kurşun*'da geçen "Eşkini" sözcüğü de "Ekşini" şeklinde yazılmıştır. Bilindiği gibi eşkin, atın yürüme tarzlarından birinin adıdır.

Everest Yayınları kitapla birlikte bir de büyük boy Ahmed Arif fotoğrafı verdi. Kitabın ilk sayfalarında da yer alan bu resmin altında "fotoğraf Çerkez Karadağ" yazıyor. İsmi yazımının Çerkes olması gerektiği bir yana, Cem Yayınevi'nden 1971'de çıkan ikin-

ci basım dahil pek çok baskıda kullanılan bu resim, bu basımlarda yazıldığına göre Abdi Yazgan tarafından çekilmiştir. Bu basımla ilgili ufak bir eleştiri: *Otuzüç Kurşun* ağıtının son sayfasının karşısında tatlı tatlı gülümseyen Ahmed Arif fotoğrafı “Anadolu”nun sonuna konsaydı daha uygun olurdu; yarının umutlarına gülümserdi “Ahmed Arif Abi”...

Sinan Yayınları, Ahmed Arif’in *Hasretinden Prangalar Eskittim*’e almadığı şiirleri 2003’de *Yurdum Benim Şahdamarım* adı altında ikinci bir kitapta topladı.

Metis Yayınları, 2008’de ilk basımının üstünden kırk yıl geçmesini de göz önüne alarak *Hasretinden Prangalar Eskittim*’in “40. Yıl Özel Basımı”nı yaptı, kapağında bir kırmızı karanfille... Kitabı ek olarak *Yurdum Benim Şahdamarım*’daki şiirler de eklenmiş. Ama bu basımda da “Eşkin” yerine “Ekşin” yazıyor.

Pişmanlığım

1990 yazında Cahit Külebi’yi ziyaret ettiğimde, “Akşam Ahmed Arif’le yemek yiyeceğim, bize katıl” demişti. İstanbul otobüsüne yetişmem gerektiğini söyledim, “Umarım bir dahaki gelişimde” diye ekledim. Maalesef “Bir dahaki” olmadı. Ahmed Arif’i 2 Haziran 1991’de kaybettik.

NOTLAR

- 1 Refik Durbaş, *Ahmed Arif Anlatıyor*, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s.21.
- 2 A.g.e., s.31.
- 3 Ziya Şeker, Ahmed Arif ve Şiirini Besleyen Kaynaklar, Ürün Yayınları, Ankara, 1997, s.45.
- 4 Refik Durbaş, *Ahmed Arif Anlatıyor*, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s.82.
- 5 Ziya Şeker, Ahmed Arif ve Şiirini Besleyen Kaynaklar, Ürün Yayınları, Ankara, 1997, s.63.
- 6 A.g.e., s.123-128.

Tohum

Melih Cevdet ve Orhan Veli.

*E*sas itibariyle bir değişimin şiiridir *Tohum*; hem Melih Cevdet Anday'ın Garip şiir akımının temel zihniyet tarzından kopuşunu, hem de bir adım ileri giderek yeni bir şiir anlayışına zemin hazırlayışını simgeler. Bu açıdan bakıldığında, Anday'ın yaşamında bir kilometre taşıdır *Tohum*. Kendisiyle yapılan söyleşilerde Garip'ten bu şiirle ayrıldığını ifade etmesi de bunun somut göstergesidir zaten. Orhan Veli ve Oktay Rifat'la birlikte Garip şiirinin kurucusu olan Melih Cevdet'in bu kopuşu, Türk edebiyatı açısından da bir dönüm noktasıdır. Çünkü üçlü, Garip şiiriyle, o zamana kadar pek de şairane olmadığı düşünülen konuları, pek de şairane olmayan sözcüklerle şiire taşımış, kafiyesiz ve ölçsüz manzumelerle büyük tartışmaların kapısını açmıştır. Bu, bir yandan mizah dergilerinin alaylarına maruz kalmalarına yol açacak, ancak eleştirmen Nurullah Ataç bu şiirleri övüp destekleyecektir. Doğal olarak, Garip şiirinin taklitleri de kısa sürede kaplayacaktır ortalığı. Ne var ki, bunlar başarısız taklitlerdir. Çünkü, Melih Cevdet, Oktay Rifat ve Orhan Veli, geleneksel şiiri çok iyi bilen insanlardı ve onu aşmaya çalışırken bile bu geleneğin üzerinde yükseldiklerini koyuyorlardı ortaya. Oysa taklitçileri, yan yana getirdikleri tuhaf kelimelerin bu akıma uygun şiir olduğu fikrine kapılarak kolayına kaçıyorlardı işin. Ama 40'lı yıllar Garipçilerin değişimine tanık oluyordu.

Tohum, Mehmed Kemal'in 15 Mayıs 1948'de yalnızca bir sayı çıkabilen *Meydan* dergisinde yayımlanır. O dört sayfalık dergide yer alan şiirlerin arasında Orhan Veli'nin "*Yalnızlık*" adlı şiiri

ve Ahmed Arif'in *Hasretinden Prangalar Eskittim*'e almadığı "Akşamüstü" de vardı:

*Temsil bir akşamüstüdür şarabi
Bahçeler ve bağlar üzre hükümran
Tam dünyayı dolaşmak saatindesin
Ay ışığı su içer birazdan
Kızarmış kalçalarını çanlar
Alabildiğine vurur
Sen çocuk tulumunda matbaa mürekkebi
Rüsva olmuş ellerinin emeği
Manşetlerde kilometre kilometre yalan
Sallanır durur.*

Genellikle sol görüşlü şairlere yer verilmesi derginin ömrünün yalnızca bir sayı olmasının nedeni olabilir; Melih Cevdet'in *Akan Zaman Duran Zaman*'ından:

"Tohum şiiri, nedense polisi kuşkulandırmış, Mehmed Kemal'i çağırıp sorguya çekmişler, yazdı bunu. Belki de ondan dinledim, şiirin o bölümündeki 'deli fişek' sözünün altını çizmişler. Yıllar sonra bir şiir kitabımdan ötürü, İstanbul'da Ağırceza Mahkemesi'ne çıkarıldığımda, o şiirin tümünden ele alındığını gördüm."¹

Mehmed Kemal de şöyle anlatır:

"Meydan dergisini çıkardığımda, Melih Cevdet'in ünlü Tohum şiiri için sorguya çekilmiştim. Gene bu dergide çıkan bir şiirimde 'Ah, işgücünü yemişler' dediğim içinde mahkemeye verilmiştim."²

“*Tohum*”, 1952’de yayınlanan *Telgrafhane*’de yer alır. Bu kitapta aşağıdaki şekilde yazılmış:

*Dörtnala haberci ilkyazdan
Aşağıdan inceden beyazdan
Dumanı tüten sıcak tohum
Dolan kara toprağı dolan
Ulaş yeryüzüne ak tohum*

*Hey gücüne kurban olduğum
Dağ taş dinlemezim hey aman
Göster o gül yüzünü göster
Önce yeşil yeşil bak tohum
Sonra sarı sarı gülüver*

*Donansın donansın daneler
Kız oğlan kız, alaca kına
Tarlalar sebil tek bedava
Ver güzelim ver yiğitim ver
Pir aşkına fakir aşkına*

*Anladım farkı neden sonra
Tohumdan başka şeymiş bitki
Bu küçük deli fişekteki
Ne ki? Ağaç mı allı pullu
Yoksa ayrık mı, başak mı ki?*

*Kim bilecek... Kapalı kutu
Ama bulut, yağmur bulutu
Gelir kararır nerdeyse
Tohum altta nefes nefese
Kulağı gök gürültüsünde.*

Tohum

Dört mala haberci ile yazdan
 Aşağıdan inceden beyazdan
 Dumanı tüten meale Tohum
 Dolan kara toprağı dolan
 Ulağ yer güzüne ak tohum.

Hey güzüne kurban olduğum
 Dağ taş dinlemeyün hey aman
 Göster o gül yüzünü göster
 Ocul yeşil yeşil lak tohum
 Sonra son son gülover

Donansın donansın daneler
 Kız oğlan kız alaca kına
 Tarlalar selvi tek bedava
 Bir güzelim var yigitim var
 Bir aşkına fakir aşkına

Anladım farkı oldu sonra
 Tohumdan başka seymiz bitki
 Bu kışık deli fizikteki
 Ne ki ağaç mı altı puldu
 Yoksa ayık mı başak mı ki

Kim bilecek kapak kati
 Ama bulut yağmur bulut
 Güler keranin verdi is
 Tohum alita nefes nefese
 Kulagi gör güvütlüsünde

Melih Cevdet

Melih Cevdet
 Anday'ın Tohum
 şiirinin
 koleksiyonumda
 bulunan elyazısı
 metniyle daha sonra
 1952'de yayımlanan
 Telgrafhane
 kitabındaki şekli
 arasında bazı küçük
 farklar bulunmaktadır.

Şiirin yazılışından yıllar sonra, şöyle anlatır:

"Ben Garip tarzı biçimden, Orhan Veli'nin ölümünden çok önce ayrıldım: Necati Cumalı yazmıştı: 'Yörük Mezarlığı' ve 'Tohum' adlı şiirlerimle. Gerçekte Garip şiiri, yıkıcılık, alay, politika, biraz da utangaç bir içtenlik taşıyan bir şiirdir. Bu gibi temalar içinde her şaire alabildiğine özgür bir alan kalır. Dikkatli bir eleştiri, bu alanları bulmaya, ayırmaya bakmalıdır. Dünyadaki bütün sanat akımlarında böyle olmuştur bu: çağ, bölge ve kişilik biçemlerinin sınırları saptanmıştır. Dahası var; Orhan Veli de Garip şiirinden ayrıldı bir süre sonra, 'İstanbul Türküsü' buna bir örnek olarak gösterilebilir. Bir şairin 'örnek' nitelikleri belirginleşti mi, iyi şair ondan kaçır, çünkü 'prototype', yaratıcılığı önler, üreticiliği kışkırtır. Ayrıca, bilim gibi sanat da sürekli bir araştırma işidir. Özellikle çağımızda."³

Gerçekten de *Tohum* ve *İstanbul Türküsü*, Garip şiirinin bittiğinin habercisidir. Oktay Rifat'ın *Perçemli Sokak*'ını da göz önüne alırsak, Garipçilerin üçünün de Orhan Veli'nin ölümünden önce, istedikleri devinimi sağladıktan sonra, başka arayışlara yöneldiklerini söyleyebiliriz. Melih Cevdet için bu arayışın ilk ürünüdür *Tohum*. Yine *Akan Zaman* *Duran Zaman*'dan:

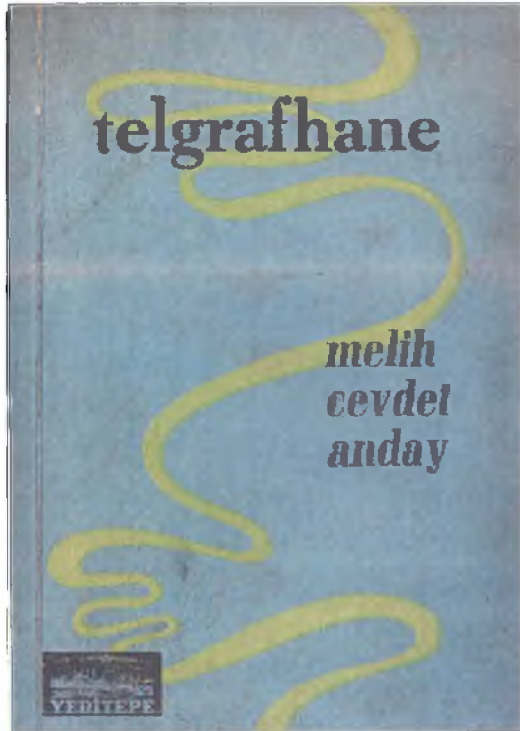
"Ama sonraları, alışlagelmiş şiir düzencelerinden bir korkum kalmadığını anladığımdan mıdır, bilmiyorum, yoksa onları yenmek, buyruğuma almak, kendime sıkı sınırlar koyarak da şiirin sözünü bulma inadımdan mıdır, 'Tohum' şiirini yazdım. Belki de eski bir özlemimdi bu. Şiir sanatı, tarihin deneyimleri içinde öylesine bir çeşitlilik kazanmıştır ki, bunları değer sıralamasına dizmek yanlış olur."⁴

Melih Cevdet, *Meydan*'da yayımlanmadan önce "*Tohum*"u kimseye okumaz. Sonrasındaysa farklı tepkiler alır; bazı yakın arkadaşları Garip akımı anlayışından uzaklaşmaması gerektiğini söylerler ona. Bu sözler Melih Cevdet'i çok duygulandırır, Garip akımının ve kendilerinin tarihe mal olduğunu hisseder. Garip şiirinin destekleyicilerinden olan Sabahattin Eyuboğlu'nun yaklaşımı daha farklıdır. *Yeni Ufuklar*'da 1953-1954'te "Şiirin Yapısı" başlığıyla çıkan yazı dizisinde, yeni şiiri yalnız düzensizlik olarak

görenlerin yanıldıklarını anlatmak için “Tohum”u örnek olarak verir:

“Bir eski Yunan yapısı kadar pürüzsüz, aydın ve oturaklı olan bu şiirde Melih Cevdet Anday eski şiir düzenini kendi içinde yaşıyor; Vezin ve kafiye, binicisini bulmuş at gibi bütün hızını buluyor. Şair atın dilediği yere değil, at şairin dilediği yere gidiyor: Bir rahvan bir ağır aksak, bir dört nala. Seviyor, ama şımartmıyor atı, bir başkasına binebilirim diyor sanki. Tam yerinde zenginleşen vezin ve kafiye, şiirin yapısında çizmeden yukarı çıkmıyorlar. Her şey tadında, yerli yerinde. Hele Türkçe deyimler ve deyişler, içlerinde birikmiş şiiri birden açırvermenin sevinci içinde. Her birinin ne kadar ustaca değerlendirildiğini, nasıl yeni anlamlar yüklenip zamanımızın en ileri düşüncesine mal olduğu ayrıca incelenmeğe değer. Hemen her mısra bir ayrı, bir başka türlü tatlı, bir yeni ışıkla pırıltılı, durulmuş, tazelenmiş, yerinde yığılşıp yerinde gülümseyen bir halk deyimidir. Ama ben şimdilik daha çok bu şiirin kuruluşu üzerinde durmak istiyorum.

Tohum'un yer aldığı kitap:
Telgrafhane. Kitabın ilk baskısında Tohum'un Samim Akse's'e ithaf edildiğini görüyoruz, ama 1964'te yapılan ikinci basımda bu ithaf çıkarılmış. Samim Akse, Milli Eğitim Bakanlığı Dünya Edebiyatından Tercüme dizisinde basılan Volney'in Harabeler (Les Ruins) adlı kitabının çevirmenidir.

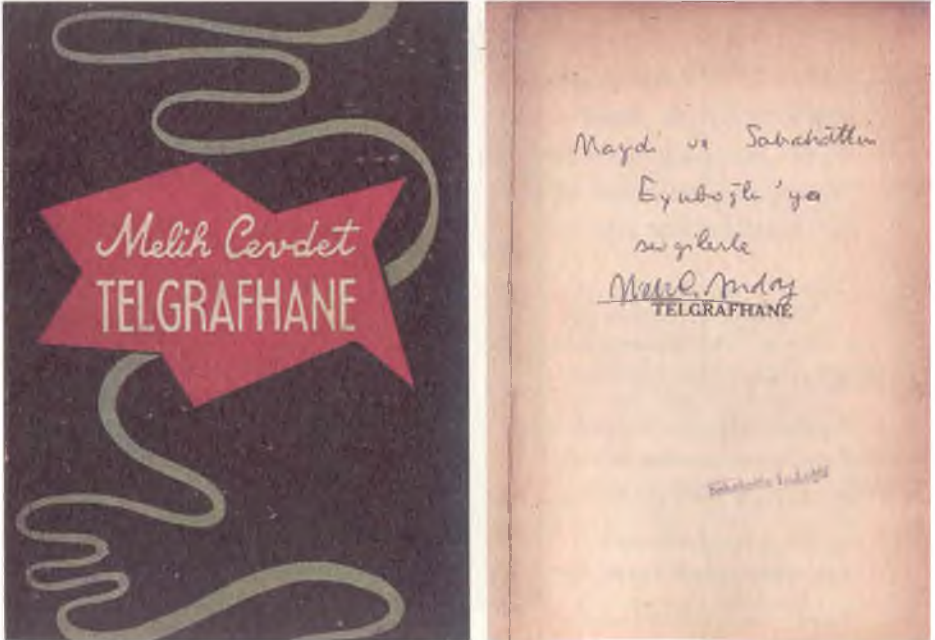

Bu şiir yağmuru bekleyen bir tohumun hikâyesidir. Tohumun tuttuğunu müjdeleyen ilk dörtlükten sonra şiir tohumun içindeki imkânlarla gelişip tabiatı aşmadan saran, gökleşen bir doğuş gürlüğüyle bitiyor. Bu arada tohum mısradan mısraya zenginleşerek bütün yaratılışın, adı bile edilmeyen baharın sembolü oluyor. Dikkatle okursanız, her söz tohumun yaşamından bir ayrı haber getiriyor ve şiir tohum motifinin tekrarlanmasıyla değil, aşağıdan, inceden, beyazdan başlayıp gökteki buluta doğru gelişmesiyle kurtuluyor. Tabiatla şiir birlikte gelişiyor.

Şiir iyi kurulduğu, iyi geliştiği ve bir ustanın elinde yoğrulduğu için tohumun hikâyesi, her şeyin, dünyanın, insanlığın hikâyesi oluyor. İşte burada şiirin sırlarından birine dokunur gibi olduğumuzu sanıyorum: Şiirde yapı sağlam oldu mu, konusu ne olursa olsun, birden, bir mısra, dört mısra, yüz mısra da olsa, bütün varlığın, HER ŞEYİN özü oluveriyor.”⁵

Tohum ve Kuantum

Şiirin bir kıtası bana “Schrödinger’in kedisi”ni anımsattı. Erwin Schrödinger (1887-1961) bu adla anılan zihinsel deneyiyle Kuantum Kuramı’nın en önemli sonuçlarından birini sorguluyor-

du. Garip bir rastlantı olarak Melih Cevdet Anday'ın bir ara fizikle ilgilendiğini, bu konuda gazetelerde köşe yazıları yazdığını belirttikten sonra deneyi anımsayalım: Kuantum Kuramı'na göre, belirli bir zamanda, bir parçacığın, iki farklı konumun herhangi birinde olma olasılığı, diğerinde olma olasılığıyla aynı olabilir. Schrödinger, bir deney tasarlayarak kurama duyduğu kuşkuyu ortaya koymak ister: İçini hiçbir şekilde göremeyeceğimiz bir kutuya bir kedi, bir saat içinde bozunma olasılığı $\frac{1}{2}$ olan radyoaktif bir parçacık ve parçacık bozunduğunda kediye öldürecek bir düzenekle konur. Bir saat sonra kedi için ne diyebiliriz? Schrödinger bu durumda kedinin yarı ölü, yarı diri olduğunu söyleyerek, matematiğine katkıda bulunduğu kuramı sorgular.

Melih Cevdet ise bu sorunu içeriğini bilemediği tohum için çözmüş. Önce yanıtı:

*Anladım farkı neden sonra
Tohumdan başka şeymiş bitki*

Sonra da kapalı kutunun içindekini sorgulaması:

*Bu küçük deli fişekteki
Ne ki? Ağaç mı allı pullu
Yoksa ayrık mı, başak mı ki?*

Etkilenmeler, çağrışımlar

Ahmet Muhip Dranas da *Tohum*'un etkisinde kalarak bir şiir yazdığını Melih Cevdet'e anlatıp onu onurlandırır. Melih Cevdet'in *Tohum*'daki:

*Anladım farkı neden sonra
Tohumdan başka şeymiş bitki
Bu küçük deli fişekteki
Ne ki? Ağaç mı allı pullu
Yoksa ayrık mı, başak mı ki?*

dizelerini Ahmet Muhip, *Bahar Gökleri*'ine şöyle yansıtmıştır:

*Meltem mi ki bu esen, renk mi ki şarkı mı ki?
Şu dağdan aşağı ak bir bulut salkımı ki
İçime bir buruksu sarhoşluk akıtmada.
Düşler mi ki şu burcu burcu kokan havada
Renk mi ki üzerimden akaduran bu nehir?*

Melih Cevdet anılarında kendisinin de Yavuz Sulran Selim'in:

*Gözlerin şivede ebrun ile hembaz mı ki
Neyi ki şive mi ki cevri mi ki naz mı ki*

şeklinde biraz da yanlış anımsadığı dizelerinden etkilendiğini belirterek şiir sanatının sürekliliğini vurgular.¹

Melih Cevdet Anday'ın yukarıda alıntı yaptığımız söyleşide de-ğindiği gibi Necati Cumalı da *Tohum* şiirini sevenlerdendir. *Varlık*'ın 15 Aralık 1968 tarihli sayısındaki yazısında Melih Cevdet'in üç şiirinin adını Birinci Yeni'nin unutulmaz şiirleri arasında sayar: *Tohum*, *Anı* ve *Telgrafhane*. Necati Cumalı'nın bir şiirini, *Maden*'i, *Tohum*'la beraber düşünelim. ~

Maden

*Bir yağmur damlası ardından
Girdim damarına
İniyorum yapraktan*

*Kömür ile kalker
Küf ile nem
Binlerce böcek
Aralarında ben*

*Sap dal gövde
Günler geceler bitti
Kavuştum köklerinden
Toprağa yaşlı meşenin*

*Karanlık ormanda gece
Nasıl bakarsa kaplan
Parlıyor gözleri derinde
Bana bakıyor maden*

(*)
MADEN

Bir yağmur damlası ardından
Girdim damarına
İzliyorum yapıktan

Sap dal yö'nde
Ağınlar yeşiller bitti
Kaustim köklerinden
Toprağa yaşlı meşemin

Kömür ile Balıker
Küf ile nem
Bintene böcek
Ara saunda ben

Karanlık ormanda gece
Nasıl bakarsa kaplan
Parlayan göğsü delinde
Bana bakıyor madden

1950

Necati Cumali

(*) "Kış mevsiminde Kapalı Çarşı'da" 1950
S. 262

Bu şiirde *Tohum*'daki yolculuk var. Aynı yolculuk, ama aşağıdan yukarı değil, yukarıdan aşağıya. Tohum yolculuğuna başlamak için gök gürültüsünü beklerken, Necati Cumalı'nın şiirindeki yolculuk gök gürültüsünün muştuladığı yağmurla başlar. İki şiirde de toprağın altındakidir konu: tohum ve maden, yani, potansiyel enerji yüklü simgeler. Melih Cevdet, içinde büyük bir güç barındıran tohumun yeşermesini, çiçek açmasını beklerken bunun gerçekleşmesini seyre durmuş. Necati Cumalı ise seyretmekle kalmıyor, yukarıdan ona doğru bir yolculuğa çıkıyor. Onun bekleneni, tohum gibi kendi kendine çıkmaz yeryüzüne; birilerinin tutup çıkarması, ter dökmesi lazımdır maden için. Necati Cumalı yeraltındaki potansiyeli gözlemliyor, ayırdına varıyor ve madenle simgeleştirerek yapılması gereken üzerine ipucu veriyor.

Bir şair daha var bu konuyu işleyen: Pablo Neruda. Onun yolculuğu simgesel değil. Toprağın altındaki gümbür gümbür çıkıyor yeryüzüne. Şiiri yazan, bu çıkışın gözlemcisi değil, ta kendisidir:

Buğdayın Türküsü

*Halkım ben, parmakla sayılmayan
Sesimde pırıl pırıl bir güç var
Karanlıkta boy atmaya
Sessizliği aşmaya yarayan*

*Ölü, yiğit, gölge ve buz, ne varsa
Tohuma dururlar yeniden
Ve halk, toprağa gömülü
Tohuma durur bir yerde
Buğday nasıl filizini sürer de
Çıkarsa toprağın üstüne
Güzelim kırmızı elleriyle
Sessizliği burgu gibi deler de*

*Biz halkız, yeniden doğarız ölümlerde
(Çeviren: Hilmi Yavuz)*

Buğdayın
Türküsü

Halkım ben, parmaklı sayılmayan
Sesimde pırl pırl bir güç var
Karanlıkta boy atmaya
Sessizliği aşmaya yarayan

Ölü, yigit, gölge ve buz, ne varsa
Tokuma dururlar yeniden
Ve halk, toprağa gömülü
Tokuma durur bir yerde
Buğday nasıl filizini sürer de
Çıkarsa toprağın üstüne
Güzelim kırmızı elleriyle
Sessizliği burğu gibi deler de

Biz halkız, yeniden doğan z ölümlerde

Pablo Neruda'dan
Çeviren: Hilmi Yavuz

Hilmi Yavuz'un elyazısıyla Buğdayın Türküsü. Hilmi Yavuz'un bu çevirisi, 70'li yıllarda dilden dile dolaşırdı, çevirmeni ve hatta çeviri olduğu bile bilinmeden.

Melih Cevdet'in bir şiirinden yola çıkarak Neruda'ya kadar geldiğimiz bu yazıyı Neruda'nın Melih Cevdet hakkında söyledikleriyle bitirelim: "Nâzım Hikmet'den sonra çok büyük bir Türk şairi daha buldum. Bütün gece gözüme uyku girmedir."⁶

NOTLAR

- 1 Melih Cevdet Anday, *Akan Zaman Duran Zaman*, Adam Yayınları, İstanbul 1984, s.134.
- 2 Mehmed Kemal, *Acılı Kuşak*, de Yayınları, İstanbul 1985, s.209.
- 3 Enver Ercan, "Melih Cevdet Anday ile Söyleşi", *Düşün*, Şubat 1986.
- 4 Melih Cevdet Anday, *Akan Zaman Duran Zaman*, Adam Yayınları, İstanbul 1984, s.132.
- 5 Sabahattin Eyuboğlu, *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler*, Haz. Azra Erhat, Cem Yayınevi, İstanbul 1997, s. 293.
- 6 Melih Cevdet Anday, *Ölümsüzlük Ardında Gilgamiş*, Adam Yayınları, İstanbul 1991, (Arka kapak yazısından).

*Orhan Veli,
Yahya Kemal
yahut
Efsane'nin öyküsü*

Enkânın yafanık piyasetiyle tannının olan Tahir
ayınla- Olmaz bu defa da yendi hikâyeculu bir ki-

Batılmıyan yazılar tade edilmeye

ORHAN VELİ'NİN Divan Çeşnisinde Bir Şiiri

Ayvalık B. Mannan Özgütarık bize Orhan Veli'nin Divan edebiyatı çeş-
nisinde yazılmış bir şiiri verdi. Orhan Veli bu şiiri eski tarzan bile de
zatiyet göstermediğini anlatmak için dönmüştür. Herhalde. Antikiteliğine göre
yazı anlığına, bu şiiri İsmail Yahya Kemal'a okumuş. Üstad da kendine
ne: "Siz uruz daha gayret ediniz, biri de geçecekmiş" demiştir. Orhan
Veli'nin verdiği cevap ise şudur: "Amma efendim, bir hami alay olsun di-
ye yazıyorum."

EFSANE

Bir zamanlarda bu garbanede bir dem vardı
Gece sahilde sular fecre kadar çağlardı

Ö çağlıyla beraber döğünürken def-ü çenk
Bir güneş dalgalar üstünde doğar rengarenk

Mavi bir gökyüzü literdi güzel bir hışe
Rindler muğbegerler men' bütün mecliste

Ve o âlekle bütün kahkahalar nağmelepir
Dilde Yahya Kemal'in şarkın şehnamelepir

O gürültüyle sular çalkalanır çağlardı
Ez zamanlarda bu garbanede bir dem vardı

Lâkin artık o hayal âlemi bir efsane
Ses sada yok bu değil sanki o devlathane

Orhan VELİ

15 Şubat 1951 tarihli Nokta.
Orhan Veli'nin ölümünden üç ay sonra Efsane
bu dergide yayımlandı.

Beşir Ayvazoğlu'na...

Orhan Veli'nin bir şiirinin, *Efsane*'nin öyküsüdür bu yazı. Kendisinin yaşarken kitaplarına almadığı bu şiir, ölümünden sonra yayımlanan *Bütün Şiirleri* arasında yerini almıştır.¹ Bu şiir hakkında bir de rivayet vardır. Bu rivayet ve *Efsane*, sanırım ilk defa *Nokta*'da² Orhan Veli'nin ölümünden üç ay sonra yayımlandı. “Orhan Veli'nin Divan Çeşnisinde Bir Şiiri” başlığını taşıyan bu yazı şöyledir:

“Avukat B. Mennan Özgütürk bize Orhan Veli'nin divan edebiyatı çeşnisinde yazılmış bir şiirini verdi. Orhan Veli bu şiiri, eski tarzın hiç de zorluk göstermediğini anlatmak için düzmüştür herhalde. Anlatıldığına göre şair sağlığında, bu şiiri üstad Yahya Kemal'e okumuş, üstad da kendisine: ‘Siz biraz daha gayret etseniz, bizi de geçeceksiniz’ demiştir. Orhan Veli'nin verdiği cevap ise şudur: ‘Aman efendim, biz bunu alay olsun diye yazıyoruz’.”

Bu yazıyı yazmaktaki amacım, bu rivayeti tartışmaya açmak. Bana göre, Orhan Veli'yle Yahya Kemal arasında hiçbir zaman yukarıda aktardığım gibi bir konuşma geçmemiştir. Bu iddiamı Orhan Veli'nin yazılarına, bazı anekdotlara ve arşivimde yer alan orijinal şiirine dayandıracağım.

- افسانه -

بر زمانه‌ی بدخشانه ده بر دم داروی
 کینه با جمله صدر فخره قدمه چاهلاری
 ار چاهلیم بر دوگونو کهر رفت و چنگ
 بر کوشه و الفانرا دسته روغار رنگارنگ
 مای بر کون ییزی تیره روی کوزه بر صده
 رنجره مغیره مست بدقه به مجلسه
 و او چاهلیم بر تیره قهره کهر نغله شیر
 دیله بیجه کمالک شرقیه شهنشاه شیر
 او کوردلوتلم صدر چاهلایر چاهلاری
 بر زمانه‌ی بدخشانه ده بر دم داروی
 بلکه آرشیه او خیال عالمی بر افسانه
 هست صدر یوده بدوکل صانک او دولخانه

اورخان ولی

EFŞÂNE

*Bir zamanlardı bu gamhânede bir dem vardı
Gece sahilde sular fecre kadar çağlardı*

*O çağlıyla beraber döğünürken defü çenk
Bir güneş dalgalar üstünde doğar rengârenk*

*Mavi bir gökyüzü titrerdi güzel bir histe
Rindler muğbeçeler mest bütün mecliste*

*Ve o hâletle bütün kahkahalar nağmeleşir
Dilde Yahya Kemal'in şarkısı Şehnâmeleşir*

*O gürültüyle sular çalkalanır çağlardı
Bir zamanlardı bu gamhânede bir dem vardı*

*Lâkin artık o hayal âlemi bir efsâne
Ses sâda yok bu değil sanki o devlethâne*

Orhan Veli

Efsane şiirini *Nokta* dergisine veren B. Mennan Özgütürk'ün adı Mehmed Kemal'in bir yazısında Orhan Veli'nin arkadaşları arasında geçer.³ Şiirin ondan gelmiş olması doğaldır. Dördüncü beytin ilk mısraındaki “âletle” kelimesinin aslında “hâletle” olması gerektiği, bu şiir, Orhan Veli'nin elyazısından okunmadan ya da Asım Bezirci'nin derlediği eser görülmeden de tahmin edilebilir. Hilmi Yücebaş'ın kitabında da şiir aynı yazım hatasıyla basılmıştır.⁴

Mehmed Kemal ise aynı rivayete biraz daha çeşni katmış ve ne yazık ki şiiri oldukça yanlış hatırlamıştır:

“Orhan bir gün Boğaz Vapur'unda Yahya Kemal'e rastlıyor. Konuşmaya başlıyorlar. Yahya Kemal klasik bir şair olduğundan Garipçilerin şiirini hem önemsemiyor, hem de sevmiyordu. Ne olsa vapur yolculuğu, şurdan buradan konuşulduktan sonra, söz dönüp dolaşıp şiire geliyor. Yahya Kemal ‘Yeni şiirler var mı’ diyor.

‘Var.’

‘Bir tane lütfetmez misiniz?’

Orhan nazlanmıyor.

‘Hay hay, üstadım’ diyor. Başlıyor okumaya. Orhan'ın birkaç aruz şiiri olduğunu biliyorum. Bunlardan *Efsane* adlı rubaisini okumaya başlıyor. Belleğimde kaldığı kadarıyla aşağı yukarı şöyle bir şey olacak:

“Bir zamanlar bu gamhanede bir dem vardı... Gece bülbül ağaran fecre kadar ağlardı... O çağılıyla beraber dövünürken def ü cenk... Bir güneş dat-galar üstünde doğar rengârenk... Bu çağılıyla bütün kahkahalar nağmeleşir... Dilde Yahya Kemal'in şarkısı şehnameleşir...”

Şiirin adı *Efsane*'dir.

‘Çok güzel...’ diyor Yahya Kemal. Sonra duruyor, birkaç söz daha söylemek gerektiğini duyuyor:

‘Orhan Bey, biraz daha gayret etseniz, bu sahada bizi geçeceksiniz.’

‘Üstadım, biz bunları ciddiye almıyoruz ki, karalama olsun, alay olsun diye yazıyoruz.’

Bu cevap karşısında Yahya Kemal donup kalıyor. Oldukça da kızıyor.”⁵

Burada Mehmed Kemal, Orhan Veli'nin şiirine Yahya Kemal'in bir mısraını aşlamış. Kaderin garip bir cilvesi...

Öncelikle Yahya Kemal'in, sevmediği türden şiirleri dinlemek istemediğini pek çok yakınının aktardığını belirtelim. Dolayısıyla, Orhan Veli'den şiir okumasını istediye bu onun şiirini önemsemediği anlamına gelir. İkinci bir nokta da vapurdaki bu konuşmanın etrafa nasıl yayıldığıdır. Başka dinleyen yoksa, ya Yahya Kemal "Orhan'ın şiirini beğendim, ama o benimle alay etti" diye anlatmış olmalı ya da Orhan Veli, "Yahya Kemal'e bir şiirimi okudum, beğendi, ben de alay olsun diye yazdığımı söyledim, onu kızdırdım" diye aktarmış olmalı. Yahya Kemal'in kişiliğini göz önüne alırsak, ilk seçeneği hemen göz ardı etmemiz mümkün.

Orhan Veli'nin kaleminden Yahya Kemal

Şimdi Orhan Veli'ye atfedilen "alay olsun diye" meselesine gelelim. Bu durumda, aruzla ve/veya Yahya Kemal'le alay ediyor olmalı ki, ikisi de bana inandırıcı gelmiyor.

Orhan Veli geniş bir zaman aralığına yayılan değişik yazılarında Yahya Kemal'den söz açmış, o ve şiiri hakkındaki düşüncelerini ortaya koymuştur. Sanat ve sanatçının problemlerini irdedelediği 1942 tarihli bir yazısında Yahya Kemal'le sohbet ettiğini anlıyoruz:

"Bir gün Yahya Kemal'le konuşuyordum. Bana apartımanları göstererek dedi ki: 'Köşkleri var, arabaları var, halayıkları var. Fakat hiçbir zaman bizim duyduklarımızı duymıyorlar, bizim düşündüklerimizi düşünemiyorlar. Biz düşünüyoruz, düşünülmüş halde kendilerine anlatıyoruz; yine de anlamıyorlar.'⁶

Dört yıl sonra çıkan bir yazısında şöyle yazıyor:

"İstanbul milletvekilliğini Yahya Kemal kazandı. Buna sevinmek mi lâzım bilmiyorum. Çünkü Yahya Kemal şimdiye kadar birçok büyük mevkilerde bulundu. Bu mevkilerin en büyüğü de Yahya Kemallik mevkii idi. Bâki'nin bir mısraını,

Derviş kendi bâşına sultan olup gezer

mısraını ihtimal onun kadar hiç kimse duymamıştır. Ben Yahya Kemal namına değil, daha çok, milletvekilliği namına seviniyorum."⁷

Bir yıl sonra yapılan bir söyleşide sorulara verdiği cevaplarla da Yahya Kemal'i yerli yerine oturtarak eski şiiri ne kadar iyi incelediğini ortaya koyuyor Orhan Veli:

“– Yahya Kemal'e kadar devam eden ananenin zürriyetsiz olarak sizin nesilde kopmasına nasıl razı olursunuz?”

– Ben ananenin Yahya Kemal'e kadar devam etmiş olduğunu zannetmiyorum. Anane Tanzimat'ta kopmuştur. Son büyük müessili de Şeyh Galip'tir. O günden Yahya Kemal'e kadar devam eden şey, sadece bir nazım ananesidir. Halbuki Yahya Kemal'le bizim aramızda, her hangi bir nazım benzerliği olmamasına rağmen, şiir bakımından olan akrabalık meselâ Yahya Kemal'le Mehmet Akif arasında olan yakınlıktan daha büyüktür. Bu itibarla Yahya Kemal'in zürriyetsiz olduğuna hükmetmemek lâzım gelir. Bence Şeyh Galip'ten beri bir asır zürriyetsiz kalmış olan Türk şiiri ancak Yahya Kemal'le yeniden devama başladı.”⁸

Orhan Veli 1949'da Kandemir'le yaptığı söyleşide de divan ve Tanzimat edebiyatları arasındaki kopukluğu vurguladıktan sonra Yahya Kemal'e verdiği değeri ortaya koyar:

“Yalnız son zamanlarda Tefik Fikret'te bazı şairce parıltılar görüyoruz. Dokunduğu meseleler yanında şiirin imkânlarını zorlamaya çalışıyor. Ondan sonra gelen şairlerden Ahmet Haşim, Yahya Kemal aşağı yukarı bir asırdan beri kaybedilmiş olan şiirin ipuçlarını ele geçiriyorlar. Bunlardan Ahmet Haşim dil kıvraklığının şiirdeki yerinin ne olduğunu anlayamadığı için, içinde bir hayli şairlik cevheri olmasına rağmen bir nevi Hacivatlıktan kurtulamıyor. Yahya Kemal ise tersine, bu ehemmiyeti günden güne daha fazla duyarak şiirdeki ustalığın dildeki ustalikle yan yana yürümesi gerektiğine inanıyor ve bu yolda çalışıyor.”⁹

Son alıntımız Orhan Veli'nin öldüğü yıldan:

“Yahya Kemal, belki –o da bir bakıma– bugünkü dünyanın istediği şair değildir. Ama kim ne derse desin, şairdir. Üstelik iyi şairdir de. Bence memleke-

timizde mücadele edilmesi gereken hayranlık Yahya Kemal hayranlığı değildir. (...) Bugünkü Türk sanatına, Meclis kürsülerinde iftira eden, adı şaire çıkmış zavallılar var. Onlar karşımızda dururken gerçek şair olan Yahya Kemal'e dil uzatmak benim elimden gelmiyor." ¹⁰

Son cümleyi bir daha okuyun isterseniz...

Bütün yazdıklarına bakarak Orhan Veli'nin Yahya Kemal'le alay etme ihtimalinin sıfır olduğu sonucuna varıyorum.

Orhan Veli ve aruz

Bu durumda Yahya Kemal'le değil de aruzla alay ettiğini söylemek istediğini düşünebilirsiniz ya da genel olarak "eski şiirle". Aruzla başlayalım: Fahir Aksoy, Orhan Veli'nin aruz bilgisini gösteren bir anısını anlatmıştır: Bir meyhanede masalarına konuk olan bir şair aruzla yazılmış otuz mısralık şiirini okuyarak Orhan Veli'den veznini bulmasını ister. Orhan Veli sadece vezni bulmakla kalmayıp vezin bozukluğu içeren dizeleri de işaret edince şiiri okuyan yelkenleri suya indirir.¹¹ Orhan Veli'nin aruzu bu kadar iyi öğrenmesinin nedeni "alay olsun diye"ye bağlanamaz. Aрузu teh-

Dâhilerimiz: Sedat Nuri'nin kaleminden Yahya Kemal.

likeli bir düşman olarak kabul ettiği için bu kadar iyi öğrendi diyenlere ise cevabım 40'lı yıllarda aruzu doğru dürüst kullanabilen şair sayısının bir elin parmaklarını bile geçmediği olacaktır.

Orhan Veli ve eski şiir

Kendi şiir arayışını büyük bir ciddiyet ve sorumlulukla yaparken, divan şiirinin gücünün kaynağını irdelemek için öğrenmiştir aruzu Orhan Veli. Bir söyleşide divan edebiyatı hakkındaki fikri sorulunca, “Ben divan şiirini çok seviyorum” diyor ve şöyle devam ediyor:

“Divan şiirinden sonra bugüne kadar da Türkiye’de şiir yazılmadığını zannediyorum. Fakat bugün şiirimizde bir kıvıldanma vardır. Bu kıvıldanma en ziyade Divan edebiyatının tesirinden geliyor. Yani bugünkü şairler Divan Edebiyatını aynen taklit ediyorlar demek istemiyorum. Fakat şekil endişesi diye bir şey duyuyorsak, dilin mükemmelleşmesi lâzımdır, diye bir kaygımız varsa, bu endişeye, bu kaygıya Divan şiirini okuduktan sonra geliyoruz. Divan şiirinin sanatlarını biliyoruz, fakat bugünkü şiirin sanatlarını henüz bilmiyoruz. Onların neler olduğunu öğrenirsek, bugünkü şiirimizle Divan şiirimiz arasındaki yakınlığın nereden geldiği daha iyi meydana çıkacak.”¹²

Eski şiirle de alay etmekten uzaktır; kendisiyle yapılan söyleşiden bir soru ve bir cevap:

“– Eski ve yeni şiirin dayandığı temeller nelerdir? Birbirlerine temas noktaları var mıdır? Birbirlerine faikyetleri hangi bakımdan?

– Bence şiir hep aynı şiirdir. Hususiyetleri öğrenildikçe gerçek şiir olur. Bugünkü şiirimizin eski şiirimize faik tarafı dildir. Bir de bugünkü şiir hayata daha yakın.”¹³

Bu durumda, bilinen nezaketiyle, Orhan Veli’nin ağzına yakışmayan “alay olsun diye” lafı havada kalıyor. Gerçi Orhan Veli, Nurullah Ata için,

*Nurullah Ata
Trink Galata
Soğan Salata*

tekerlemesini yazmıştı ama bunu “alay olsun diye”den çok şaka olarak niteleyebiliriz.

Bir anı daha

Bu konuda son alıntı hem Orhan Veli'nin hem de Yahya Kemal'in dostu olan Sabahattin Eyuboğlu'ndan. Eyuboğlu, Yahya Kemal'in *Efsane*'nin bir mısraını duyuşunu başka bir şekilde anlatırken, Orhan Veli hakkında ipuçları da verir:

"Bir gece yine gelmiş ve nasılsa bomboş bulmuş bizim evi. Ertesi gün, bir gezi dönüşü kapımda Orhan Veli'nin o pürüzsüz elyazısıyla bu beyti bulmuştum:

Kapılar, pencereler savletime bigâne;

Ses sada yok, bu değil sanki o devlethâne.

Divan şiirinin iyisini kötüsünü ayırt edemeyenlere bu beytin yapılışındaki ustalığı, yağdan kıl çekme rahatlığı, belâlı bir şiir biçimini dizginleme gücü, deyimlerin seçilişindeki incelik anlatılmaz kolay kolay. Ama Yahya Kemal'e okuduğu zaman hemen kulak kabartmış, 'Vay yezit, vay!' demiş ve bir daha söyletmişti bu beyti bana. O yıllarda Orhan'ın içinden zor çıkılır rubai vezinleriyle yaptığı Hayyam çevirileri de üstadı bir hayli şaşırtmıştı. Ritm duygusu ve bilgisi Orhan'ın sırlarından biriydi." ¹⁴

Orhan Veli, kendi şiirini aramış ve bulmuştu, ama bunu eski şiire hakaretler yağdırarak yapmak yerine, şiirin tanımını üzerine uzun yıllar çalışarak, yazarak ve düşünerek yapmıştı. Orhan Veli gibi yazmaya öykünen pek çok şairin Türk şiirinde onun yerine yaklaşamamasının en büyük nedeni bu çalışmanın gerekliliğini fark edememeleridir.

Halim Şefik

Bu yazının yazılma nedenini itiraf edeyim: Bir sahaf dostumdan aldığım içi gazete kesikleri, kartvizitler, elyazısı şiirler vs. ile dolu bir dosya. Dosyanın sahibi de Halim Şefik (Güzelson).

Dosyadan beş sayfa Orhan Veli'nin kendi elyazısıyla şiirleri çıktı, bu şiirlerden biri de *Efsane*. Yıllardır bildiğim Yahya Kemal-Or-

han Veli rivayetini bu tertemiz bir yazıyla yazılmış şiiri görünce yeniden düşündüm.

Halim Şefik'ten bahsedelim biraz. 1913'de İstanbul'da doğdu. Liseyi dışarıda bitirdikten sonra Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nda çalıştı. İlk şiirleri 1943'te *Servet-i Fünûn-Uyanış* dergisinde yayımlandı. Daha sonra *Aile*, *Varlık* ve *Yazko Edebiyat* dergileriyle *Akşam*, *Cumhuriyet* ve *Vatan* gazetelerinde şiirleri basıldı. 10 Haziran 1990'da öldü.

Uzun yıllar şiir yazmasına karşın tek şiir kitabı olan *Otopsi* 1978'de çıktı. Aynı yıl Melih Cevdet bu kitap üzerine şunları yazmış:

"Ozan Halim Şefik neden sonra çıkardı kitabını; oysa birlikte başlamıştık şiir yazmaya; gerçi az yazardı, seyrek yazardı ama yazdıkları belleğimizde kalırdı hep. Otopsi'yi görünce yıllar öncesini anımsadım bundan ötürü. (...) Halim Şefik Orhan Veli'nin Beykoz'dan çocukluk arkadaşı idi, demek dostluğumuz kırk yılı aşkın. Kafadar olduğumuz birçok konu vardı, ama bunların en başında hep şiir gelmiştir. Halim Şefik'in şiir beğenisi, bütün yaşamında kendisini, diyebilirim ki düşüncelerinin temizliği, tutarlılığı, uyumluluğu da hep bu üstün beğeninin ürünüdür. (...) Halim Şefik, bu küçük kitabı ile bizim kırk yıllık şiirimizi temize çıkartmıştır. Evet, küçük bir kitap, ama yaşamı savaşım içinde geçmiş, acı çekmiş bir kişinin tanığı." ¹⁵

Ali Nesin'in objektifinden Halim Şefik.

Halim Şefik'in kartviziti.

Orhan Veli ve Oktay Rifat'la birlikte "Garip" şiir akımını başlatan Melih Cevdet'in de belirttiği gibi, Halim Şefik, Orhan Veli'nin çocukluktan beri arkadaşıydı. "Orhan Veli'ye Ağıt" olarak yazılan ve kitaba adını veren *Otopsi* şiirinde anlatılan, Orhan Veli'ye yapılan otopsiydi:

*Morgda açılınca kafatası
Doktor beyler beyin gördüler
İndirince tenkafesine neşteri
Doktor beyler yürek gördüler
Yürekte ne gördüler dersiniz
Yürekte memleket gördüler
Dünya gördüler
Bir de dost gördüler
Ama bu işte doktor beyler
Doğrusu geç kaldılar
Çok geç kaldılar*

Orhan Veli'nin "meşhur Melih Cevdet'e" yazarak 1937'de imzaladığı fotoğraf.

NOTLAR

- 1 Orhan Veli *Bütün Şiirleri*, Derleyen Asım Bezirci, Can Yayınları, 1984, s. 39.
- 2 Nokta, Aylık Siyasi, Sanat ve Edebiyat Gazetesi, nu. 2, 15 Şubat 1951.
- 3 Mehmed Kemal, *Barış Gazetesi*, 7.11.1972.
- 4 Hilmi Yücebaş, *Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal*, 4. Baskı, Aka Kitabevi, 1962, s. 149.
- 5 Mehmed Kemal, *Acılı Kuşak*, de yayınevi, 1977, s.36-37.
- 6 Orhan Veli, *İnkılâpçı Gençlik*, 12 Eylül 1942.
- 7 Orhan Veli, *Ülkü*, 1 Mayıs 1946.
- 8 Orhan Veli, *Akşam*, 15 Ocak 1947.
- 9 Kandemir, *Edebiyat Âlemi*, 28 Temmuz 1949.
- 10 Orhan Veli, *Festival*, Ocak, 1950.
- 11 Fahir Aksoy, *Kürdün Meyhanesi*, Can Yayınları, s. 51.
- 12 Bahadır Dülger, *Tasvir*, 21 Mart 1947.
- 13 Ertuğrul H. Erbil, "Orhan Veli ile Bir Konuşma", *Anadolu*, 9 Şubat 1947.
- 14 Sabahattin Eyuboğlu, "Gece İçinde Orhan Veli", *Yeditepe*, 1 Aralık 1951.
- 15 Melih Cevdet Anday, *Cumhuriyet*, 27.10.1978.

Kaldırımlar

Elif Naci'nin çizgisiyle Necip Fazıl.

Kaldırımlar, Necip Fazıl Kısakürek'in 1928'de yayımlanan kitabının ve bu kitapta yer alan en bilinen şiirinin adıdır. Bu yazıda, bu şiirin nasıl doğduğu ve nasıl şekillendiği anlatılacaktır.

1924'te Darülfünun'da Felsefe Bölümü'nde öğrenciyken hükümet tarafından Avrupa'ya tahsile gönderilen ilk öğrenci grubundadır Necip Fazıl. Eğitimine Paris'te, Sorbon Üniversitesi'nde devam eder. Sorbon'daki ilk günlerinde Türklerin sık uğradığı bir kahvehaneye götürürler onu. *Babıali* adlı otobiyografisinde *Kaldırımlar*'ı basımından üç yıl önce duyumsamaya başladığını anlatan Necip Fazıl'ın, yıllardır Paris'te yaşayıp da Fransızca öğrenmeyen ve poker oynamaktan başka bir şey yapmayan vatandaşlarının ona düşündürdükleri de *Kaldırımlar*'dan bir dizedir sanki:

"Korkunç! Başları üzerinde en renkli ve mânalı Batı şehirlerinden birinin kapkara çatıları ve esrarlı bacaları yükselirken, bunlar, her meseleye uzak, bu kahvehanede sıkışıp kalmışlar."¹.

Ne yazık ki kısa bir süre sonra kendisi de kumara alışıarak aynı duruma düşecek ve etkilendiği esrarlı bacaları *Kaldırımlar*'a taşıyacaktı:

*Kara gökler kül rengi bulutlarla kapanık,
Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.*

Kendi kendine acımak için kumar oynamaya devam ettiğini² söyleyen Necip Fazıl, 1924-25 yılları boyunca öğrenimini sürdür-

mesi gereken Sorbon Üniversitesi'ne nerdeyse hiç uğramamıştır. Bir gün Berlin'den gelen öğrenci müfettişi, tahsisatının kesildiğini bildirerek son aylığını ve dönüş parasını kendisine verir. Bu yüklü tutarı tek elde kaybeder o gece. Otele dönüşünü anlatışında da *Kaldırımlar*'ın ilk imajları vardır:

"Pırıl pırıl cadde, Paris kaynıyor... O, Genç Şair, şehrin kapkara çatıları, esrarlı bacaları ve her ân göz kırpan ışıkları ortasında, kaybolmuş bir çocuk gibi kimsesiz ve on parasız... Ve 'Işık Beldesi' diye anılan Paris'te, hiçbir yerden hiçbir ümit kıvılcımı göstermez bir karanlıkta...

Gözleri kaldırımlarda, 'Kaldırımlar' şiirini içinde biriktire biriktire saatlerce, yayan, oteline gitti."³

Kaldırımlar'la kumar arasındaki ilişkiyi biraz daha iyi görebilmek için yine kendi yazdıklarına dönelim. Burhan Ümit onu kumardan vazgeçirmeye çalışmaktadır:

– Bırak şu kumarı, kuzum; derslerine sarıl!.. Yeni ihtiraslar ara kendine! Seninle, tiyatro, sanat sergileri, müze, konferans, konser, kütüphane, bohem kahveleri, dansig, kabare, bütün Paris'i delik deşik edelim!.. Ama şu öldürücü illeti silk, at üzerinden!.. Kendine acımıyor musun?

– Kendime acımak için öyle yapıyorum!

– Öyleyse?..

– Eğer benim o dipsiz uçuruma düşmemdeki sırrı bilseydin yakamı bırakırdın!

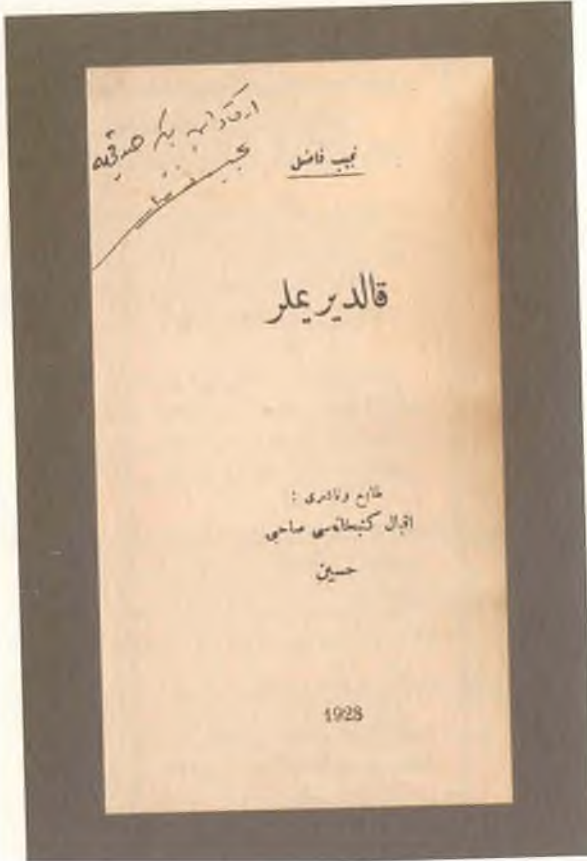
– Neymiş o sır!..

Söylemedi. Sırrını dile getirmekten kaçındı. Bunu sırrına bir nevi ihanet saydı."²

Ve yine kendi kaleminden:

"Arkadaşları, karınca kararınca, boşluklarını ve tesellilerini içki ve kadında ararken, o bunlardan hiçbirinde ıstırabının melhemini bulamamış ve yürek kıızıyla ispati dokuzlusunda karar kılmıştı. Bu işte bir sır vardı ama neydi?"⁴

Ona *Kaldırımlar*'ı yazdıran bir arayıştır, kumarı bu arayışta bir araç olarak kullanır. Ama Paris onun için artık bitmiştir, zorunlu olarak yurda döner.

Necip Fazıl'ın ikinci şiir kitabı *Kaldırımlar*.
Tabı ve neşri: İkbāl Kütüphanesi sahibi Hüseyin
1928. Kitap şair tarafından "Arkadaşım Bekir Sıtkı"ya
yazılarak imzalanmış.

Hayat dergisinin 19 Nisan 1928 tarihli sayısında, *Kaldırımlar* aynen arka sayfadaki yazılışıyla yayınlanır:

قادرملر

سوقا قدم ، كينه سز بر سولاق اور تاشده
 پودوروم ، آرقنه بلقان پودوروم .
 بونك قارا كنه قاريدان نطه سنده ،
 ساتكك بى بنگله ن برنيال كوروروم .

قارا كوتك كول رنكي بولماتلر قاياني ،
 اولرك بايماق قوللاور بيليرملر .
 بو كچه يارينده ايكي كيشي اوارايي :
 رى نيم ، رى ده اوزايان قادرملر .

ايچمه دنلا دنلا بولورلو بير كيور ،
 ساتيروم هر سولاق باشي كيشي ديور .
 سيم سياه جاملري اوزره ديكيور ،
 كوزلري چيهار بطش برماكي اولر .

قادرملر ، اضطراب بيگنلر آتشمي ،
 قادرملر ، دردمه قاردهش چيغان انساندر .
 قادرملر ، دويورلو سكون ايچنده سسي ،
 قادرملر ، ايچمه اوزايان بر لساندر .

بگادوشن جان ورمك بوشاق بولجاده ،
 بن بو قادرملر ايمدهنكي چوچنم .
 آمان ، صاح اولمشين بو قارا كلق سولاقده ،
 بو قارا كلق سولاقده چنه سين بولجايم .

بن كيه بر بول كيشين ، بن كيه بر بول كيشين ،
 ايكي ياندىن آتسين بر سيل كبي قنار .
 طاق طاق آفاق سيمي آچ كويكلر ايتيدين ،
 نا اوزاقده بوكلين طلندن طاش كرلر .

نه ايشيده كزوم ، نه كوزه كورونم ،
 كوندولر سزك اولسون ، ورنقا قارا كلفلر .
 ايضاق بر بوغان كي ايمه بورونم ،
 اوونك ، اوسته اورنك ، سرين قارا كلفلر .

اوزايورمه كوردمه ماشلر بريدن بو ،
 آله بوسوهوق ماشلر آلمدهنكي آني .
 دالوب سولاق قدر آسراري بر اويقوي
 اوله قادرملر قارا سودال آني .

عجب قاضل

KALDIRIMLAR

Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında
Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.
Yolumun karanlığa karışan noktasında,
Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.

Kara gökler kül rengi bulutlarla kapanık,
Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.
Bu gece yarısında iki kişi uyanık:
Biri benim, biri de uzayan kaldırımlar.

İçimde damla damla bir korku birikiyor,
Sanıyorum her sokak başını kesmiş devler.
Simsiyah camlarını üzerime dikeyor,
Gözleri çıkarılmış bir a'ma gibi evler.

Kaldırımlar, ıstırap çekenlerin annesi,
Kaldırımlar, derdime kardeş çıkan insandır.
Kaldırımlar, duyulur sükûn içinde sesi,
Kaldırımlar, içimde uzayan bir lisandır.

Bana düşmez can vermek yumuşak bir kucakta,
Ben bu kaldırımların istediği çocuğum.
Aman, sabah olmasın bu karanlık sokakta,
Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum.

Ben gideyim yol gitsin, ben gideyim yol gitsin;
İki yanımdan aksın bir sel gibi fenerler.
Tak tak ayak sesimi aç köpekler işitsin,
Ta uzakta yükselsin zulmetten taş kemerler.

Ne ışıktaki gezeyim, ne göze görüneyim,
Gündüzler sizin olsun, verin karanlıkları.
Islak bir yorgan gibi iyice bürüneyim,
Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.

Uzanıverse gövdem taşlara boydan boya,
Alsa bu soğuk taşlar alnımdaki ateşi.
Dalıp sokaklar kadar esrarlı bir uykuya
Ölse kaldırımların kara sevdalı eşi.

Şiir büyük ilgi görür, hakkında pek çok yazı çıkar. Felsefe profesörü Mustafa Şekip (Tunç), “Yalnız bu büyük şiir bir sanatkara yeter” demektedir. Nurullah Atâ (Ataç) ve Peyami Safa da övgü dolu yazılar yazarlar. Bu övgüleri otobiyografisine almasına rağmen yine de pek memnun görünmez Necip Fazıl; şiirinin yanlış anlaşıldığını düşünür: O yirminci yüzyılın ruhunu, amacını yitirmiş toplumunda bunalımlar yaşayan

“mustarip fikir prensinin, çilekeş bir entelektüelin”⁵

şiirini yazmıştır. Halbuki bu şiiri okuyanlar, kaldırımlarda gecele-yen evsiz barksız birisinin anlatıldığını sanmaktadırlar. Necip Fazıl’ın şiirin yazıldığı dönemdeki yaşam tarzını göz önüne alırsak, arkadaşlarının bu yanılgıya düşmelerini doğal karşılayabiliriz. Şair, belki de amacını daha iyi anlatabilmek için,

Kaldırımlar, derdime kardeş çıkan insandır.

mısraını aynı yıl basılan kitabında,

Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.

şeklinde değiştirmiştir.

Necip Fazıl, büyük bir olasılıkla, *Kaldırımlar* şiirinin gördüğü büyük ilgi üzerine haziran ve eylül aylarında, *Kaldırımlar II* ve *Kaldırımlar III* adlarıyla iki şiir daha yayımlar *Hayat* dergisinde. Oysa ilk şiirde numara olmaması ve ölüm dileğiyle bitmesi, onun tamamlanmış bir şiir olduğunu düşündürmektedir.

Yakup Kadri o sırada İsviçre’de tedavi görmektedir. Bu nedenle Necip Fazıl’ı göklere çıkaran yazıları “Alp Dağlarından” başlığını taşımaktadır. Aslında tanışıklıkları daha eskiye dayanır: *Yeni Mecmua*’nın Temmuz 1923 tarihli sayısında Necip Fazıl’ın ilk şiirini yayınlamıştır. Bilindiği gibi, Ziya Gökalp’in ölümünden sonra bu dergi Yakup Kadri’nin de aralarında olduğu bir ekip tarafından çıkarılıyordu. Belki de bundan dolayı *Kaldırımlar* kitap halinde yayımlandığında şiir, Yakup Kadri’ye ithaf edilmiştir.

Kitap ve ithaflar

Şiirin yayınlanmasından birkaç ay sonra Necip Fazıl'ın ikinci şiir kitabı olan *Kaldırımlar* basılır. Yirmi bir şiirin yer aldığı kitabın en ilginç özelliği, bazılarının şairin o dönemdeki dostlarına ithaf edilmiş olmasıdır:

Kaldırımlar, Yakup Kadri'ye (Karaosmanoğlu)
Sayıklama, Mesud Cemil'e
Kadın Bacakları, Mustafa Şekip'e (Tunç)
Dalgalar, Abdülhak Şinasi'ye (Hisar)
Keder, Fikret Adil'e
Gözler, Refik Ahmet'e (Sevengil)
Şehirlerin Dışında, Peyami Safa'ya.

Necip Fazıl otobiyografisinde bu dostların birkaçını buluşturur:

"Bâbîâlî'den Sirkeci'ye doğru iniyorsunuz. Sol taraftaki işkembeciden birkaç dükkân ileride, o zamanki İştaynburg lokanta ve birahanesi... İçinde, siğara dumanından göz gözü görmüyor. Üstleri mermer iki masayı bitiştirip etrafında halkalanmış Bâbîâlî figürleri... Genç Şairin buruşuk bir kağıt üzerinden okuduğu satırları dinliyorlar... Halkada Peyami Safa, Mesut Cemil, Mustafa Şekip Hoca, Fikret Âdil..."⁶

1932'de basılan ve ilk iki kitabındaki şiirleri içeren *Ben ve Ötesi*'nde bu ithaflar yer almaz. Bazı dostlarıyla arasının sonradan bozulduğunu biliyoruz: Necip Fazıl otobiyografisinde, Peyami Safa'nın, *Kaldırımlar*'ın kendi romanlarından birinden aktarma olduğunu iddia ettiğini yazar⁷. Gerçekten Necip Fazıl'ın *Kaldırımlar*'ı ile Peyami Safa'nın *Bir Tereddüdün Romanı*'ndaki bir bölüm arasındaki benzerlik, Beşir Ayvazoğlu'nun da belirttiği gibi⁸ dikkat çekicidir. *Bir Tereddüdün Romanı*'ndan:

– Beyoğlu kaldırımlarındayım. Ağır ağır yürüyorum. Caddenin çizgileri bir makas ağzı gibi açılarak bana doğru geliyorlar.

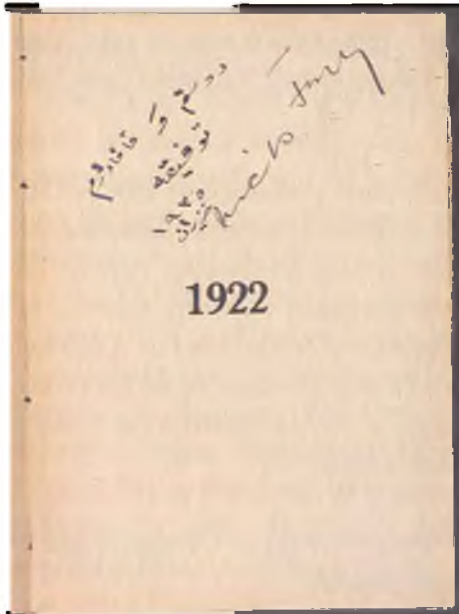
– Ne yürüyüş, nefes! Ben, gece yarısı, kaldırımlara bayılırım. Gece yarısı kaldırımların hürriyetine, kimsesizliğine vurgunum. Ben de kimsesiz ve hürüm, ben de kaldırım çocuğuyum.

– Bana yalnız kaldırımları bıraksınlar, yetişir.

– Gece yarısından sonra kaldırımlarda uyumak için kuru bir parça yer arayan etsiz ve tüysüz, kuyrukları bile tüysüz, vücutları uzun ve karınları çukur, sıska ve sessiz, filozof ve mütevekkil, aç ve yorgun köpekleri bilir misiniz? Onları ben pek iyi tanırım, onların hayatı benim hayatımdır ve bu en güzel hayattır, inanınız.

– Gece yarısı kaldırımların üstünde esen hürriyetin rüzgarıdır. Ah, biz o rüzgarı severiz; binbir ihtiyaçla yüzleri yanan kaldırım çocukları, o rüzgarla hırslarımızı soğuturuz.⁹

İki edibe de haksızlık etmemek için *Kaldırımlar* şiirinin Peyami Safa'nın kitabından önce yayınlandığını, ama daha önceki dostluk döneminde Necip Fazıl'ın kitabın bu bölümünü bir arkadaş toplantısında, mesela Fikret Adil'in evinde dinlemiş olabileceğini belirterek bu bahsi noktalayalım.

Necip Fazıl'ın yeni harflerle basılan ilk şiir kitabı Ben ve Ötesi, 1932'de Semih Lütü'nün Sühulet Kütüphanesi'nden çıktı. Necip Fazıl, "Dostum ve kafadarım Tevfik'e 1935 Haziran" yazarak imzalamış. Belki de "Burunsuz" Tevfik'tir bu dost; haberleri yazı işlerine sözlü olarak veren bir gazeteci. Necip Fazıl'dan: "Beyler! Gazete muhbiri Burunsuz Tevfik Bâbüâlî'nin hepinizden üstün temsilcisi... Bu şamatasız ve iddiasız, rakı ve pilaki düşkünlü adımın içeriye doğru basık burnu da Bâbüâlî'nin sanki tuğraştı... Kimine dilsizliğini, kimine gözsüzlüğünü, kimine de kulaksızlığını ihtar ediyor."

Keder şiirini ithaf ettiği Fikret Adil, o dönem en yakın arkadaşlarından biridir Necip Fazıl'ın. İlk baskısı 1933'de yapılan *Asma-limescit* 74'te bohem hayatını anlatırken bohemliğin tanımını yapar ve şairin buna uygun davrandığını yazar:

"Hakiki bohem, her şeyden evvel çalışır ve sanat eseri meydana getirir. Eğer bu eserde devrinin ilerisine geçerse, anlaşılmazsa bu onun kabahati değildir. Ve bohem kazanır, bütün kazancını bir günde bitirir. Onun zaman telâkisi yoktur. İlcaidir. Necip Fazıl bohemdir."¹⁰

Hele Necip Fazıl'ın kumar oynamasıyla ilgili yorumu nerdeyse şairin kendi yorumuyla örtüşür. Necip Fazıl'ın *Kaldırımlar*'ı bir kumar gecesinde içinde biriktirmeye başladığını hatırlatarak aktaralım:

"Necip Fazıl oynar. Kazanmak için değil. Tripoya gider ve her zaman kaybeder. O, bunu bilir fakat mazlumun âlime, aldatılanın aldatana tefevvukunu da bilir. Oraya, tripoya, bu hislerin meful olanlarını duyabilmek için gider. Burada onun için asıl heyecan, iptilânın azabı, bütün kaidelerin üzerinden bir dev adımıyla aşmak, bunu alenen yapmak dürüstlüğü'nün verdiği hız ve hazdır. Bilerek kaybetmenin, isteyerek aldanmanın zevki, kazanmanın hırısıyla oynamanın, başkalarını aldatmak için herkesi aptal zannetmenin acizinden güzel değil midir?"¹¹

Bu arkadaş çemberine dahil olan felsefe profesörü Mustafa Şekip (Tunç) onun kumar alışkanlığından kurtulması gerektiği fikrindedir, seçenek de sunmaktadır:

"Kadına dal, diyor; ve istersen gece gündüz içkiye... Fakat şu, her türlü kıymet ve sıhhatin düşmanı kumarı bırak!"¹²

Şairin otobiyografisinde aktardığı bu öneri, sanırım, *Kadın Bacakları*'nın Mustafa Şekip'e ithaf edilmesinin nedenini açıklamaktadır.

Necip Fazıl'dan ziyade *Kaldırımlar*'ı inceleyen bu yazıyı, Cahit Sıtkı ve *Kaldırımlar*'ın şairi arasındaki bir diyalogla bitirelim. Ne-

cip Fazıl sonradan adını *Çile* olarak değiştirdiği *Senfoni* şiirini yeni yayınlamıştır:

“– Nasıl buluyorsun, Cahit, ‘Senfoni’yi?..

– Büyük şiir!.. Ama baş şiiriniz diyemem... Meselâ Kaldırımlar ayarında değil..

– His kumaşı ne kadar nâdide olursa olsun, kolay anlaşılan ve sevilenden nefret ediyorum!”¹³

Saflığın ve sadeliğin huzuru yerine, zoru aramanın çilesini tercih etti Necip Fazıl, varoluşunu ancak acı çekerek hissedebilen bütün insanlar gibi...

Etem Çalışkan'ın çizgileriyle Necip Fazıl.

Kaldırımlar'daki değişiklikler

Şiir, *Hayat* dergisinde yayımlandıktan sonra şairin *Kaldırımlar* (1928), *Ben ve Ötesi* (1932), *Sonsuzluk Kervanı* (1955) ve *Çile* (1962) adlı kitaplarında da yer aldı. Aşağıda yazılış farklılıklarını bulabilirsiniz.

Kaldırımlar

Yakup Kadri'ye

Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında, ;
Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum. (nokta yok).
Yolumun karanlığa karışan noktasında saplanan noktasında,
Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.

Kara gökler kül rengi bulutlarla kapanık, ;
Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar. Yukarlardan damları
Bu gece yarısında iki kişi uyanık:
İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık;
Biri benim, biri de uzayan (serseri) kaldırımlar.

İçimde damla damla bir korku birikiyor;
Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler.
Simsiyah camlarını üzerime dikeyor
Üstüme camlarını, hep simsiyah, dikeyor,
Gözleri çıkarılmış bir âma gibi evler.
Gözüne mil çekilmiş bir âma gibi evler.

Kaldırımlar, ıstırap çekenlerin annesi,
Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;
Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.
Kaldırımlar, duyulur sükun içinde sesi, (SES KESİLİNCE SESİ, ;)
Kaldırımlar, içimde uzayan bir lisandır. kıvrılan

Bana düşmez can vermek, yumuşak bir kucakta.. (;)
Ben bu kaldırımların istediği çocuğum. emzirdiği çocuğum!

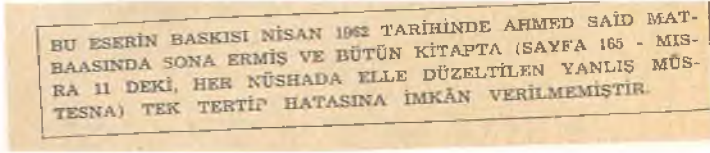
Aman, sabah olmasın, bu karanlık sokakta, ;
Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum. !

Ben gideyim yol gitsin, ben gideyim yol gitsin, ;
İki yanımdan aksın bir sel gibi fenerler. aksın, seller gibi fenerler.
Tak, tak, ayak sesimi aç köpekler işitsin, ; (;)
TAK... TAK... AYAK SESİMİ AÇ KÖPEKLER İŞİTSİN;
Tak, tak, ayak sesimi aç köpekler işitsin;
Yolumda bir tak olsun zulmetten taş kemerler.
(YOLUMUN TÂKİ OLSUN ZULMETTEN TAŞ KEMERLER)
Yolumun zafer tâkı, gölgeden taş kemerler.

Ne ışıktâ gezeyim, ne göze görüneyim,
Ne sabahı göreyim, ne sabah görüneyim;
Gündüzler size kalsın, verin karanlıkları. !
Islak bir yorgan gibi iyice bürüneyim,
Islak bir yorgan gibi, sımsıkı bürüneyim;
Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.

Uzanıverse gövdem, taşlara boydan boya, ;
Alsa bu soğuk taşlar alnımdaki ateşi.
Alsa buz gibi taşlar alnımdan bu ateşi.
Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
Ölse kaldırımların bu kara-sevdalı eşi...

Siyah yazı *Kaldırımlar* (1928) kitabından; BÜYÜK HARFLER, *Ben ve Ötesi*'ndeki (1932) farklı yazılışlar; altı çizilmiş satırlar *Sonsuzluk Kervanı*'ndaki (1955) değişiklikler; *italikler* Çile'den (1962) alınan farklılıklardır. Gri vurgulu satırlar, Necip Fazıl kendi sesiyle şiirini okurken genellikle Çile'deki yazılışı takip etmesine rağmen, değiştirdiği bu iki dizeyi *Hayat* dergisinde ve şiir kitabında basılan haline rücu ederek okumaktadır. Şiiri okurken son mısraa eklediği "bu" ise şiirin 14'lük hece ölçüsünü bozduğu için, basit bir yanlış okuma dememiz gerekiyor.

Ben ve Ötesi'nin son sayfasında altı satırlık bir Tertip Hatası listesi, yani doğru-yanlış cetveli var. Çile'nin son sayfasındaysa cetvel yerine şöyle bir not yer alıyor: Bu eserin baskısı Nisan 1962 tarihinde Ahmed Said Matbaasında sona ermiş ve bütün kitapta (Sayfa 165 – Mısra 11 deki, Her nüshada elle düzeltilen yanlış müstesna) tek bir tertip hatasına imkân verilmemiştir.

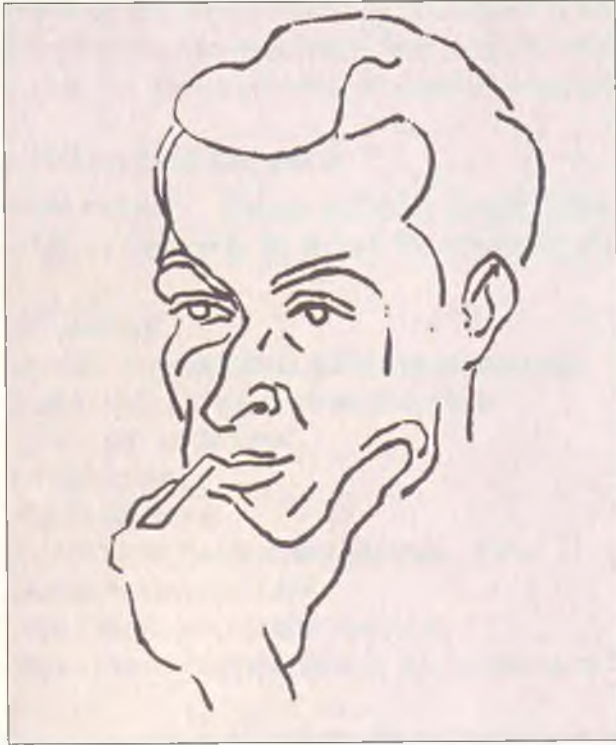
NOTLAR

- 1 Necip Fazıl Kısakürek, *Bâbîlî*, Büyük Doğu Yayınları, 9. Basım, İstanbul, 2001, s. 28.
- 2 A.g.e., s. 31.
- 3 A.g.e., s. 32.
- 4 A.g.e., s. 33.
- 5 A.g.e., s. 19.
- 6 A.g.e., s. 14.
- 7 A.g.e., s. 90.
- 8 Beşir Ayvazoğlu, *Peyami*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1999, s. 141.
- 9 A.g.e., s. 149-150.
- 10 Fikret Adil, *Asmalimescit 74 (Bohem Hayatı)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988, s. 70.
- 11 A.g.e., s. 71.
- 12 A.g.e., s. 74.
- 13 Necip Fazıl Kısakürek, *Bâbîlî*, Büyük Doğu Yayınları, 9. Basım, İstanbul, 2001, s. 140.

KAYNAKÇA

- 1 Kaldırımlar şiiri hakkında kapsamlı bir tahlil için bkz. Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, İstanbul 1973, s. 55-63.

Bir Beyrut Hikâyesi
ve
Hürriyet

Nâzım Hikmet'in çizgisiyle Orhan Kemal.

Orhan Kemal, en önemli roman ve öykü yazarlarımızdan biridir. Bu yazıda onun başka bir yönü üzerinde duracağız: Şairliği... Bunu da bir şiirinden yola çıkarak göstermek en doğrusu. Bu arada, hem şiirin yazılma koşullarını, hem de şiirde anlatılan devri ayrı ayrı ele alıp değerlendirmeyi de ihmal etmeyeceğiz.

Nâzım Hikmet ile tanışma

Yer, Bursa Cezaevi... Burada mahkûm olarak bulunan Orhan Kemal'in *Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl* adlı kitabı şöyle başlar:

1940 yılının kışı...

Hapishane kaleminde, sabıka defterlerinde çalıştırılıyorum.

Bir sabah Kâtip, yeni gelen evrakları karıştırırken:

– Oooo... dedi, gözün aydın!

Ona hayretle baktım.

– Üstadın geliyormuş!

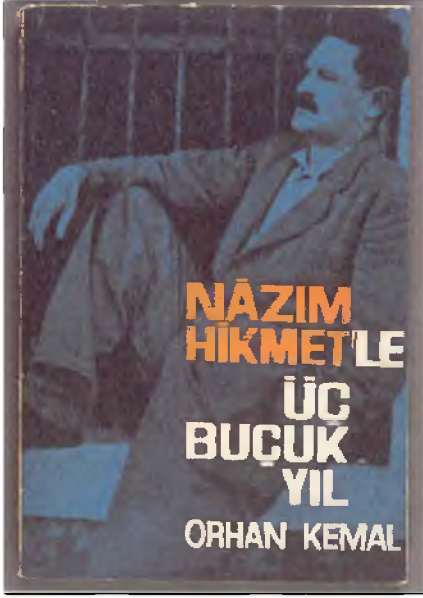
Büsbütün şaşım. Benim üstadım filân yoktu... Kâtip:

– Numara mı yapıyorsun? dedi.

– Yooo... dedim, benim üstadım filân yok ki..

– Canım Nâzım Hikmet işte.. Senin de üstadın sayılmaz mı?"¹

Bu haber Orhan Kemal'i çok sevindirir. Kendisi de şiirler yazmaktadır: *Duvarlar* adlı şiiri bir yıl önce *Yedigün*'de ve *Saadet* adlı şiiri de o yıl *Yeni Mecmua*'da yayınlanacaktır. Heyecanlı bir bekleyiş başlamıştır Orhan Kemal için.

Orhan Kemal'in Nâzım Hikmet'le tanışmasını ve dostluğunu anlattığı kitabı.

Nihayet, Nâzım Hikmet, 5 Aralık 1940'da Çankırı Cezaevi'nden Bursa'ya gelir. Dünyaya bakış açılarındaki benzerlik ve on iki yıllık yaş farkı, aralarında hemen kurulan ağabey kardeş ilişkisinin temelini oluşturur. Buna ikisinin de gereksinimi vardır.

Şiir mevzuu

Tanışma ve yerleşme faslından sonra, Orhan Kemal şiir yazdığını söyleyince, Nâzım Hikmet bunları dinlemek ister. İlk deneme tam bir fiyaskodur:

"Şairliğim zorlu bir imtihan geçirecekti. Kalktım. Bavulumdan şiirlerimi alıp getirdim. O, piposuna tütün koydu, ateşledi, üst üste duman aldıktan sonra gayet ciddi:

– Evet, dedi, sizi dinliyorum!

Okumaya başladım... Hece ile yazılmış şiirlerdi bunlar; taşkın hislerini samimiyetle insan gibi değil de, 'ilahileştirdiğini' iddia edenlerinkilere benzetip onlar gibi komikleştirerek dile getirdiğim şiirler...

İlk dörtlük henüz bitmemişti:

– Kâfi kardeşim, kâfi... Bir başkasına lütfen."²

İlk şiir okuma seansı, Nâzım'ın hissetmediklerini yazıp kendini komikleştirmek yerine, samimiyetle yazması nasihatleriyle biter. Sonra Orhan Kemal'in sevinçle kabul edeceği bir teklifte bulunur: Ona, Fransızca ve genel kültür konularında dersler verecektir. Sonraki günler bazen yedi sekiz saati bulan, bazen de aşan derslerle geçer.

Bu arada, Orhan Kemal şiir de yazmaktadır, ama bir türlü göstermeye cesaret edemez. Nihayet bir gün:

"Aylardan sonra ona gösterdiğim ilk şiirim, 'Bir Beyrut Hikâyesi' oldu.

– Oku bakalım! dedi.

Çekine çekine okumaya başladım:

Beyrut'ta,

Yeni İstanbul lokantasında

...

Sonuna kadar dinledi. Gene piposu ağzında. Sonra okuduğum kağıdı elimden aldı, gözden geçirdi ve iade etti.

– Tekrar oku!

Tekrar okurken arada 'dur' diyor, 'şunu şunu at'mamı söylüyor, yahut filân mısra ile ondan sonrakini başa, baştakileri sona almamı söylüyordu.. Şiirim bu suretle tıraş olduktan sonra hayretle gördüm ki, benim pürüzlerle dolu, ta-kır tukur 'şiirim'den onunkileri hatırlatan yeni bir 'şiir' meydana çıkıverdi."³

Böylece Orhan Kemal, Nâzım Hikmet'in gözünde şair mertebesine yükselmiş olur. Hatta bir mektubunda, Memet Fuat'ın bizdeki en ileri şiir örneklerini sorması üzerine, yanıt olarak, önce ileri-geri kavramının soyut olduğunu yazacak ve ekleyecektir:

"Mamafi, mesela A. Kadir, yahut Orhan Kemal, yahut Dinamo ve daha bazı genç şairlerimiz var ki hem dil, hem teknik, hem muhteva bakımından Fikret'den de ileridirler."⁴

Bu yanıtın yanlış anlaşılmasını önlemek için de Nâzım Hikmet'in başka bir mektupta yazdığı ve Tefvik Fikret'i ne kadar önemseydiğini gösteren satırları da ekleyelim:

"Türk şiirine Avrupalı insanı ilk getiren odur, insanı veren en uygun şekillerin Türk şiirine girmesi onunla başlar. Son devirlerinde yazdığı, bilhassa çocuklar için yazdığı şiirlerde dil de gitgide temizlenir. Hasılı Tefvik Fikret Türk edebiyatının on dokuzun sonu yirminci yüzyılın başındaki en büyük dağıdır. Fikret'i anlamadan, Fikret'i okumadan bugün şiir yazarlar varsa bunlara acı-rım. Her Türk yazıcısının Fikret'i tenkidci bir gözle okuması ve ondan faydalanması, onu sayması gereklidir kanaatindeyim."⁵

Büyük bir olasılıkla Nâzım Hikmet'in de yardımıyla, *Bir Beyrut Hikâyesi*, *Yeni Ses* dergisinin Kasım 1941 tarihli sayısında, Orhan Kemal'in o sıralar kullandığı, "Orhan Raşit" imzasıyla yayımlanır. Şimdi Nâzım Hikmet'in de yazılışında yol gösterdiği bu şiiri okuyalım.

Bir Beyrut Hikâyesi

Beyrut'ta	Yahudi bakkalın önünde
"Yeni İstanbul lokantasında,"	Beni bekleyecek
Bulaşıkların başındayım;	Ve dehşetle gelecek aklına
On sekiz yaşındayım.	annemin:
Saçlarım taralı ve parlak	"Külliyedeki 150lik aktarın oğlu
Aklımda litografda çalışan	Hasan da böyle
Beyaz Eleni var.	Bir sabah gitmiş, bir daha
Eleni,	dönmemişti
Beni görseydi bulaşık yıkarken...	evine!"
.....	Günler geçecek,
Düşünüyorum;	Her akşam iki ekmek
"Kaçsam mı?" diye	Ve muhabbet dolû gözleriyle
Mesela Eleni'ye	Görünmeyecek oğulları,
"Kaçalım kız"	Yıkık duvarlı bahçenin,
desem	Örne kamış kapısında.
Ve kolundan tutup	Sevda çekmek de ne zor şey,
Sürüklesem!	Evdeki Pazar,
Binsek Beyrut limanından	Çarşıya,
Üç bacalı bir vapura...	Uymuyor!
.....	Eleni güzel,
Ama,	Yollar kaymak gibi,
Akşama,	Vapur kocaman.
Babam çarpan kalbini,	Ama,
Yuvarlak elleriyle bastırıp:	Ekmek bekliyorlar akşama!
- Allah Allah! Nerde kaldı bu	
oğlan?	22.12.1940
diyecek,	R. Kemali

و به پیروی از او

و دلتی قلمی علیہ اکتفا :
"حلیہ درک سہا لک علیہ او
ص ۲۵

بر صبا 2 نغمه که بر راه دوخته اند به گوش آید

توڑ دے

هو آتوم ابی اعلیٰ

و حسب دوله كذا

تو رعبه مدد او غولری

۱۰۰۰ دینار کی جائیداد

• *single novel*

سورۃ فیکہد! وود نہ زور می

July 1884

میرزا

اور کچھ - !

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

میرزا قاسم

والله اعلم

 $\frac{1}{2}$

الله بغير آستانه !

22/12/940

R. Kennedy

1848

نیکو است خیر کوصله سید و ...

الحمد لله الذي هدانا لهذا

وہ میرے لئے ہے

مجلسه ششم در روز پنجشنبه ۱۳۰۲

الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دلالة على قدرته وكرمه

1875

نه له ی

بی حد و حدیث و حدیث و حدیث

• • • • •

در متون نجومی

فایا می ؟ .. ریه .

مجلس ۱۲۰

وَقَالَ لِيَمُومَ عَزِّدْ !

دیس

خوبه وقت !

فیسرہ بیرون لکھا تھا یہ

[illegible]

— — — — —

. 67

آقا

26-6-66

بسم الله الرحمن الرحيم

اے اے! خود قادی مراد

1891

چند روزی بقالده اولیده

10/10/10

Şiir'in öyküsü

Yıl 1931, Orhan Kemal'in babası avukat Abdülkadir Kemali Bey, siyasi nedenlerle yurtdışına çıkmak zorunda kalmış, bir süre sonra ailesini de yanına aldırıştır. Orhan Kemal, ilk kitabı olan *Baba Evi*'nde bu dönemi öykülemiştir. *Bir Beyrut Hikâyesi*'nin sahnesi, bu kitapta görülür.

Abdülkadir Kemali'ye Lübnanlı olmadığı için avukatlık yaptırılmazlar. Abdülkadir Bey, hanımının bileziklerini bozdurup sermaye yapar ve Burç Meydanı'na çıkan sokakların birinde küçük bir lokanta açılır. Bu lokantada Orhan Kemal ve kardeşi, bulaşıkçı ve garson olarak gene bir Türk mülteci olan aşçı ile çalışırlar. Baba pek lokantaya uğramaz. Orhan Kemal biraz utangaç da olsa çapkınlığa başlamıştır, yaş on yedi:

"Niyazi'yle dükkanda yalnızdık. O kap yıkıyordu bense saçlarımı ıslatmış ayna karşısında tarıyordum. Naciye geldi. Aynadan gördüm. Göğsü fazla açık beyaz bir dekolte giymişti. Başında kocaman bir pembe fiyango."⁶

Kitapta, kardeşinin ismi Niyazi'dir. Ne yazık ki, lokanta işi fazla sürmez. Bir süre sonra iflas ederler ve bu nedenle lokantayı kapatırlar. Orhan Kemal epey iş aradıktan sonra babasının arkadaşları İbrahim Bey'in yardımıyla bir matbaada iş bulur: Matbaatül Haceriye'de çalışacaktır. Bu matbaaya sık sık girip çıkan sarı saçlı bir kız vardır. Onu her gördüğünde bir tuhaf olur, içine bir sıcaklık yayılır.

"Ooof of, şu dünya! Şu babam, annemler, kardeşlerim filan olmasa... Dünyada yapıyınız olsam... Çenesine bir yumruk patronun, kızı bileğinden çeksem, yallah... Binsek limandaki üç bacalı bir vapura, vapur bizi Amerika'ya götürse!"⁷

Şiirde anlattıklarını işte o anda hissetmiş Orhan Kemal. Patronu yumruklamak istemesinin nedeni de yine aynı sayfalardan anladığımıza göre, kızın çenesini okşamasıdır, onun gözlerinin önünde... *Baba Evi*'ni okumaya devam edelim:

"Birden onun iskarpinler... Başımı kaldırdım, o, mavi mavi gülüyor..

'Siz, Ermeni misiniz?'

'Hayır...'

'Ya?..'

'Ben Türküm.'

...

'Ben Rumum, yani Yunanlı... Şu litograf ustası yok mu, barba Dimitri?'

'Evet...'

'Babamdır...'

....

'Bekle!' dedi, kapıya yürüdü, durdu:

'Adın neydi senin?'

Adımı söyledim.

'Benimki Eleni...' dedi."*

İşte şiirlerdeki Eleni! Litografıta çalışmıyor ama, litograf ustasının kızı. Belki babasının adı da Dimitri değil. Belki Orhan Kemal, Bursa Cezaevi'nde onlarla beraber yatan Dimitri'nin ismini vermiştir babaya. Ve anlaşılan o ki Orhan Kemal bulaşık yıkarken henüz tanışmadığı Eleni'yi değil de, Naciye'yi düşünüyor. Bir şiir de iki kadın için birden yazılmaz ya! Birazcık kurgu oluversin...

Orhan Kemal Beyrut'ta, "saçları taralı ve parlak", Belki Eleni'yi düşünüyor belki Naciye'yi.

Bir çeviri

Orhan Kemal, Fransızca çalışma işini de ciddiye almıştır. Anılarında bahsetmemesine rağmen çeviri denemeleri de yapmıştır. Paul Eluard'ın ülkemizde de çok bilinen bir şiirini Bursa Cezaevi'nde şöyle çevirmiş:

Bir Tek Düşünce

*Mektep defterimin üstüne
Rahlemin ve ağaçların üstüne
Kumun üstüne, karın üstüne
Adını yazdım.*

*Okunmuş, okunmamış bütün sahifelerin üstüne
Çocukluğumun aksi sadâsı üstüne
Buzulların üstüne, katır tırnaklarının üstüne
Adını yazdım.*

*Gecelerin harikaları üstüne
Günlerin beyaz ekmeği üstüne
Nişanlı mevsimler üstüne
Adını yazdım.*

*Tarlaların üstüne, ufkun üstüne
Kuşların kanatları üstüne
Değirmenlerin gölgesi üstüne
Adını yazdım.*

*İnen bulutlar üstüne
Fırtınanın teri üstüne
Ağır ve tatsız yağmurun üstüne
Adını yazdım.*

*Şen patikalar üstüne
Serilmiş yollar üstüne
Taşan meydanlar üstüne
Adını yazdım.*

Yanan lambaların üstüne
Sönen lambaların üstüne
Eülerimizin birleştiği yere
Adını yazdım.

İkiye bölünmüş meyvenin üstüne
Aynamın ve odamın üstüne
Yatağımın boş kabuğumun üstüne
Adını yazdım.

Şişman ve sevimli köpeğimin üstüne
Dikilmiş kulaklarının üstüne
Beceriksiz pençesinin üstüne
Adını yazdım.

Bütün aziz nişanlılar üstüne
Düşlerimin âyetleri üstüne
Her uzanan elin üstüne
Adını yazdım.

Kırık hakikatlerin üstüne
Hatırat-ı ümidin üstüne
Sükutun üstüne
Adını yazdım.

Yıkılmış inzivalarımın üstüne
Devrilmiş deniz fenerlerinin üstüne
Can sıkıntımın duvarları üstüne
Adını yazdım.

Verdiğin kudretle
Hayatıma yeniden başlıyorum.
Seni tanımak için doğdum
Seni anmak için
Hürriyet!

Şiirden düzyazıya...

Yine de bugün şair değil de, öykü ve romanlarıyla ünlüdür Orhan Kemal. Bunun nedenini de Bursa Cezaevi'nde bulabiliriz:

- NAZIM HİKMET'E -

Sen
"Prometenin çığlıklarına
kaba kayım tütün gibi piposuna dolduran adam"
sen benim mavi gözlü kardeşim
kabil değil unuttum seni .

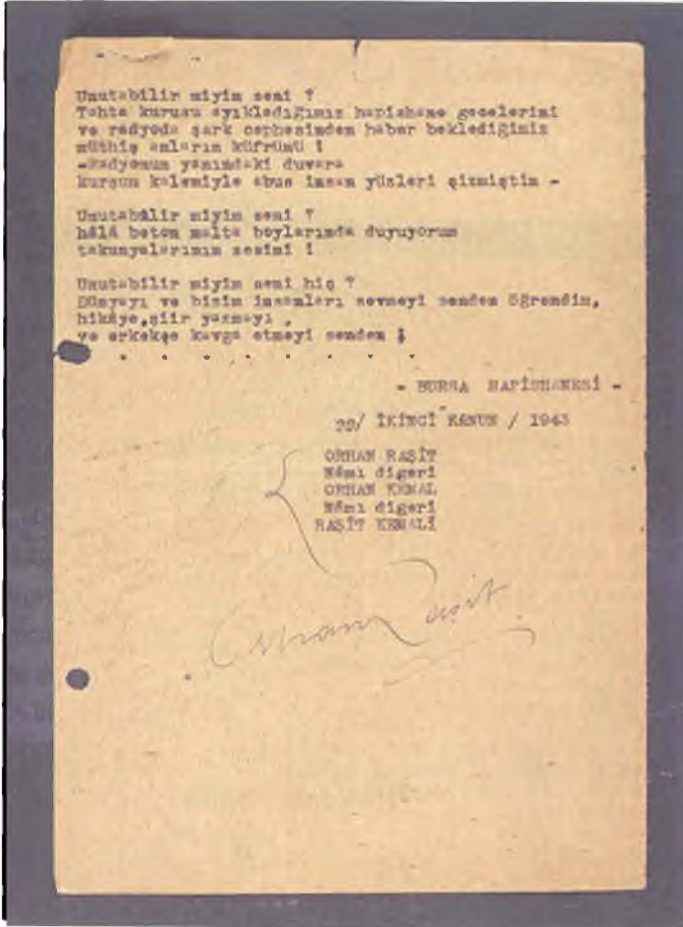
56/EYLÜL/943
Seni yapılmış bir-kaç hapishanede
"bir üçüncü mevki kompartımanında pupayiken"
keşançım memlekete .
Ve tiren
bir güvercin gibi çırpınarak istasyona girecek,
görü yaşı bir genç kadına
baş senenin ardından
keşanını getirecek .

O dem-ki boş verip istasyon halkına
yanuklarından öperken sevgilimi
sen neş'eli mavi gözlerimle b'kacaksın
içimden bana .

O dem-ki yürekten kılmamak herşey atılacak
-EKMEK - KİM - HAYRET -
fakat NAZIM HİKMET
sen şukadar kilometre uzakta koluna rağmen
aydınlık yüreğimin duvarına dayayıp sarı saçlı başını
beton bir yüz güneşi yüzüyle ağlatıcaksın
arkadaşımı .

Günler geçecek
olacak
derdi ökecek omuzlarımsın .

fabrika .
makinalar .
Tezgâhım .
Sana şekerlemiş, portakal yollıyaçsın .
Karım yün çorap örcek .
Her hafta mektup yazıcağız .
-Askere almazlarsa eğer -

Orhan Kemal'in hapishaneden çıkmasına yakın Nâzım için yazdığı şiir. Altına yazılarında kullandığı değişik isimleri de listelemiş.

"Bir başka gün neredense eline bir 'roman başlangıcı'm' (*) geçer. Okur.

O sıra ben hapishane avlusundayım. Ayaklarında takunyalar, koşarak, heyecanla geldi. Âdeta soluk soluğa sordu:

- Siz mi yazdınız bunu?

Çekinerek:

- Evet.. dedim.

- Birader, dedi, neden bahsetmezsiniz bundan. Siz nesir yazın nesir!

Hayretler içindeydim.. O, uzun, uzun anlattı, sonra bir 'küçük hikâye' de-

nememi söyledi. Edebiyatımızın kaideleriyle hemen hiç uğraşmadığım, en yabancı olduğum tarafı hikâyecilik bölümüydü.

Nâzım:

– Daha iyi, diyordu, hiç kimsenin tesirine kapılmadan, kendinize has şekli bulursunuz!

Artık şiiri ikinci plâna atmıştım. Hem dersler ilerliyor, hem de bizim hikâyeciliğin temelleri kuruluyordu. [(*) sözüm ona]⁹

Orhan Kemal şiir yazmaya devam ettiyse de, hikâyeci ve romancı olma yoluna girmiştir artık...

NOTLAR

- 1 Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl*, Sosyal Yayınlar, İstanbul, s. 5.
- 2 A.g.e., s. 31.
- 3 A.g.e., s. 37.
- 4 Nâzım Hikmet, *Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar*, Haz. Memet Fuat, Adam Yayınları, İstanbul 1989, s. 59.
- 5 A.g.e., s. 41.
- 6 Orhan Kemal, *Baba Evi*, Varlık Yayınları 1949, s.28.
- 7 A.g.e., s. 52.
- 8 A.g.e., s. 56.
- 9 Orhan Kemal, *Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl*, Sosyal Yayınlar, İstanbul, s. 42.

*Sere Serpe
ya da
Bella*

Bella, Sere Serpe şiiri onun için yazıldı.

Muvaffak Sami Onat'ın *Gel gör ki* adlı şiir kitabını aldım bir sahaftan. Kitabın imzalı olmaktan öte bir özelliği daha vardı; her şiirin bulunduğu sayfaya aynı şiirin daktiloda yazılmış ve düzeltilmiş hali topluigineyle ilişitirilmişti ve paslanmış iğneler bu işin yıllarca önce yapıldığının kanıtıydı. Daktiloyle yazılmış sayfaların arkası boştu, biri hariç; arkasında Orhan Veli'nin *Sere Serpe* şiiri vardı, hem de kendi elyazısıyla...

Muvaffak Sami Onat, Orhan Veli'nin arkadaşıdır. Ölümünden sonra *Varlık*'ta şairin biyografisini yazan da ondan başkası değildir. Söz konusu yazıda, Orhan Veli'nin askerlik yaparken kendisine gönderdiği bir mektuptan alıntılar da yapar Muvaffak Sami. Bunların en ünlüsü, hemen hemen bütün Orhan Veli biyografilerinde yer alan şu paragraftır:

"1914'te doğdum. 1 yaşında kurbağadan korktum. 9 yaşında okumaya, 10 yaşında yazmaya merak saldım. 13'te Oktay Rifat'ı, 16'da Melih Cevdet'i tanıdım. 17 yaşında bara gittim. 18'de rakıya başladım. 19'dan sonra âvarelik devrim başlar. 20 yaşından sonra da para kazanmasını ve sefalet çekmesini öğrendim. 25'te başımdan bir otomobil kazası geçti. Çok âşık oldum. Hiç evlenmedim, şimdi askerim." ¹

Sere Serpe'nin yazılış öyküsü

Yer: Ankara'da Sabahattin Eyuboğlu'nun evi. Yıl 1946. Ev halkı ve misafirler salonda otururken küçük odada genç bir kız sedire uzanmış isteksizce ders çalışıyor. Odanın öbür köşesinde, şair kâğıda bir şeyler yazıyor. Sonra genç kıza uzatıyor kâğıdı:

"Bak, senin için bir şiir yazdım."

Okuyor genç kız:

SERE SERPE

*Uzanıp yatıvermiş sere serpe;
Entarisi sıyrılmış hafiften;
Kolunu kaldırmış koltuğu görünüyor;
Bir eliyle de göğsünü tutmuş;
İçinde kötülüğü yok biliyorum;
Yok, benim de yok ama,
Olmaz ki!
Böyle de yatılmaz ki!*

Sere serpe

Ağamın yatacımın sere serpe,
 Entarini myrtilin kapıfden,
 Kolumu kaldırmın koltuğu gövdesi,
 Bir çile de göğrümün tutmuş,
 İçinde aştığını yok biliyorum,
 yok, herim de yok ama,
 Olmaz ki!
 Rüyade yatılmaz ki!

Orhan Veli

Evet, şairimiz Orhan Veli, genç kız da Bella. Gerçi iki üç yıl önce tanışmışlardır ama samimiyetleri o kadar eski değildir. Bella, Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nde İngilizce dersi vermektedir, bir yandan da liseyi bitirmek için gayret göstermekte, bunun için de kalan birkaç derse çalışmaktadır.

Sevgili dostum Şeref Özsoy'la *Erol Güney'in Ke(n)disi*'ni² yazarken tanıştık Bella'yla ve bu öyküyü onun ağzından dinledik.

Bella (kızlık adı Kent), 1923'de İstanbul'da doğar, ilk ve orta öğrenimini değişik okullarda sürdürür. 40'lı yıllarda Ankara'da yaşayan ablası Dora'yı sık sık ziyaret etmektedir. Dora, Güzel Sanatlar Müdürlüğü'nde görevlidir. Eniştesi ise 1946'ya kadar Tercüme Bürosu'nda çalıştıktan sonra istifa ederek Fransız Haber Ajansı'na geçecektir. Erol Güney'in üniversite yıllarından beri tanıdığı ve Tercüme Bürosu'nda da dostluğunu sürdürdüğü Orhan

Orhan Veli'nin Bella'nın defterine yaptığı desen.

Veli, Güney çiftinin evlerine konuk olmaktadır sık sık. Yine 1946'da, İsmail Hakkı Tonguç ve Sabahattin Eyuboğlu, bir vesile ile Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüşürler. Cumhurbaşkanı'na, "Hasanoğlu'nun İngilizce dersi verebilecek bir kız bulduk ama adı Bella" dediklerinde aldıkları yanıt, İsmet Paşa'nın tipik sakinliği-nin ürünüdür sanki:

"Ee? Ne bekliyorsunuz hemen işe alın!"

Bella liseyi bitirmediği için öğretmen değil de kütüphaneci olarak işe alınır. Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nde İngilizce, Fransızca ve Almanca'nın yanı sıra jimnastik dersleri de verecektir. Shakespeare'in *Bir Yaz Gecesi Rüyası* adlı eserini sahneye koyanların arasında o da vardır. Sahne düzenlemesine yardımcı olmakla kalmayacak, oyunculara oyundaki dansları da o öğretecektir.

1946 seçimlerinden sonra değişen politikadan Tercüme Bürosu, Milli Eğitim Bakanlığı ve Köy Enstitüleri'yle birlikte Bella da payına düşeni alacaktır. 1948'de Meclis'te verilen soru önergelerinden birisi doğrudan kendisiyle ilgilidir çünkü. Hükümetten, liseyi bitirmemiş bir Yahudi kızının para mukabilinde Hasanoğlu'nun da ders verip vermediği sorusunun cevabı istenmektedir. Doğal olarak, Bella'nın Hasanoğlu'daki öğretmenliği nihayete erecektir.

Bir söyleşi ve Sere Serpe

Orhan Veli, 1947'de Sait Faik'in kendisiyle yaptığı bir söyleşide şiirinin gelişim aşamalarını şöyle özetler: Şiire 11-12 yaşında başlar. İyi kötü bütün şairlerden etkilendiği ve alışılmış tarzda şiirler yazdığı bir dönemdir bu. Daha sonra modern Fransız şairlerini okuyacak ve böylelikle Garip şiirine doğru adım atacaktır. Sait Faik'in bir sorusu üzerine eski şiirleri hakkındaki fikrini ve yeni kaynak arayışını anlatmaktan da çekinmez:

"Şimdi onları beğenmiyorum. Şekil bakımından zayıf buluyorum. Şiirin bir de ustalık denen şeye dayandığını o zaman bilmiyormuşuz demek. Bugün bu

şairlerden ayrıldık. Halk edebiyatından istifade ediyoruz. Ama bir hamle yapabilmek için, eskilikten silkinelmek için o şiirleri de yazmak lâzımdı."

Bu cevaptan sonra Sait Faik, "en çok sevdiği bir şiiri" okumasını isteyecektir Orhan Veli'den:

"Hangisini okuyacağını bir müddet kestiremedi. Sonra şu şiiri okudu: SERE SERPE."³

Orhan Veli, kaynak olarak eski edebiyatı kullanmaktadır artık. Bu yalnızca halk edebiyatıyla sınırlı olmayabilir. Divan edebiyatını da çok iyi bilmektedir (bkz. Efsane başlıklı yazı). Nitekim Asım Bezirci de ilginç bir benzerliğe dikkat çekmektedir:

"Bir Divan şairinin aşağı yukarı, aynı konuyu işleyen şöyle bir şiiri vardır:

...

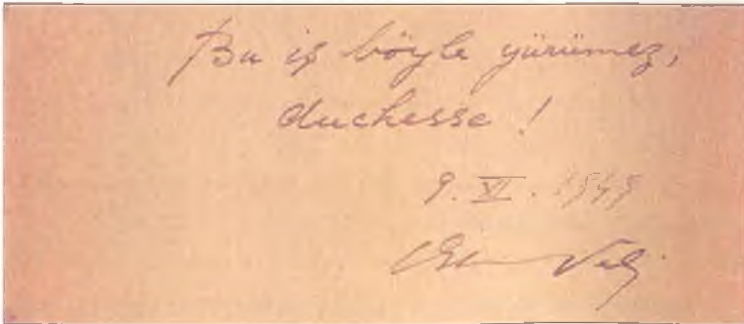
Yatmış uyumuş serpilip ol mâh-ı melâhat
Bilmem leb-i dîlcûsunu öpsem uyanır mı

...

Gıysû dağınık sine açık dameni mekşûf
İnsâf ediniz bu yatışa can dayanır mı

...

Acaba Orhan Veli bu dizeleri okuyup da mı 'Sere Serpe'yi yazmıştır? Yoksa, iki şiir arasındaki benzerlik bir rastlantı mıdır? Bilemiyoruz. Ancak, Orhan Veli'nin yazdığı şiirin yalınlık, yoğunluk, dil ve espri yönünden daha güçlü olduğunu söyleyebiliriz."⁴

Orhan Veli'den Bella'ya.

Orhan Veli'nin yakın dostu Melih Cevdet Anday'ın da divan şiirinde bulduğu sesi *Tohum*'a taşıdığını anımsayarak (bkz. *Tohum*) Bella'ya dönelim.

Şiirden sonra

Orhan Veli uzun yıllar boyunca Bella'ya kur yapacaktır. Bir de isim bulmuştur ona: Düşes. *Karşı* adlı kitabını 1949'da Bella'ya verirken ilk sayfasına, “Bu iş böyle yürümez, duchesse!” diye yazacaktır. Ancak neyin yürümediği tam olarak belli değildir. Kuvvetle muhtemeldir ki, Bella'nın, Orhan Veli'yi hep arkadaş olarak görmesi, platonik ilgisini dostluğa yorumlaması artık şairin canını sıkmıştır. O yıllarda Orhan Veli'nin birkaç kadına daha kur yaptığını bildiğimiz için, Bella'nın pek de haksız olduğunu söyleyemeyiz.

Bella, Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nde işine son verilince İstanbul'a dönecek, annesiyle birlikte İstiklal Caddesi'ndeki Hacıpulo Hanı'nın çekme katında bütün Boğaz'ı ve Haliç'i gören bir daireye yerleşecektir. Bir buçuk yıl oturdukları bu evin konukları arasında Orhan Veli de vardır. Gelip bir köşede oturmakta, konuşulanları sessizce dinlemektedir. Evde içki bulunmaması pek de sorun değildir Orhan Veli için, yarım saatliğine Lambo'ya gidip iki tek atmakta ve sonra yeniden köşesine dönmektedir.

Orhan Veli öldüğü güne kadar sürdürecektir Bella'ya ziyaretlerini. Cenazesi kaldırılırken bir köşede ağlayan kadınların arasında Bella'nın da bulunması hiç de şaşırtıcı değildir...

NOTLAR

- 1 Muvaffak Sami Onat, “Orhan Veli'nin Biyografisi”, *Varlık*, 1.1.1951.
- 2 Haluk Oral, M. Şeref Özsoy, *Erol Güneş'in Ke(n)disi*, YKY, İstanbul, 2004.
- 3 Sait Faik, *Yedigün*, 3 Şubat 1947.
- 4 Asım Bezirci, *Orhan Veli, şairliği ve seçme şiirleri*, Can Yayınları, İstanbul, 1985.

O Belde İçin Bir Sadelerştirme Çalışması

Ahmet Haşim

O Belde, Ahmet Haşim'in en bilinen şiirlerinden biridir. Şiirde, şairin şikâyetleri, rüyası seslenir bize, bir de ütöpik bir ülke sorgulanmaktadır: O Belde...

*Denizlerden
Esen bu ince havâ saçlarıyla eğlensin.
Bilsen
Melal-i hasret ü gurbetle ufk-ı şâma bakan
Bu gözlerinle, bu hüznünle sen ne dilbersin!
Ne sen,
Ne ben,
Ne de hüsnünde toplanan bu mesâ,
Ne de âlâm-ı fikre bir mersâ,
Olan bu mâi deniz
Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz.
Sana yalnız bir ince tâze kadın
Bana yalnızca eski bir budala
Diyen bugünkü beşer
Bu sefil iştiâ, bu kirli nazar,
Bulamaz sende bende bir mâ'nâ,
Ne bu akşamda bir gam-ı mermîn
Ne de durgun denizde bir muğber
Lerze-i istitâr ü istiğnâ.
Sen ve ben
Ve deniz
Ve bu akşam ki lerzesiz sessiz
Topluyor bû-yı rûhunu gûyâ,
Uzak*

*Ve mâi gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak
Bu nefy ü hicre müebbed bu yerde mahkûmuz..*

*O belde?
Durur menâtık-ı düşize-i tahayyülde;
Mâi bir akşam
Eder üstünde dâimâ ârâm;
Eteklerinde deniz
Döker ervâha bir sükûn-ı menâm.
Kadınlar orda güzel, ince, sâf, leylîdir,
Hepsinin gözlerinde hüznün var
Hepsi hemşiredir veyahût yâr;
Dilde tenvim-i ıztırabı bilir
Dudaklarındaki giryende bûseler, yâhut,
O gözlerindeki nîlî sükût-ı istifhâm.
Onların rûhu şâm-ı muğberden
Mütekâsif menekşelerdir ki
Mütemâdî sükûn ü samtı arar;
Şu'le-i bî-ziyâ-yı hüzn-i kamer
Mülteci sanki sâde ellerine.
O kadar nâtuvân ki, ah, onlar,
Onların hüzn-i lâl ü müştereki,
Sonra dalgın mesâ, o hasta deniz
Hepsi benzer o yerde birbirine..
O belde
Hangi bir kıt'a-i muhayyelde?
Hangi bir nehr-i dûr ile mahdûd?
Bir yalan yer midir veyâ mevcûd
Fakat bulunmayacak bir melâz-ı hülyâ mı?
Bilmem... yalnız
Bildiğim sen ve ben ve mâi deniz
Ve bu akşam ki eyliyor tehziz
Bende evtâr-ı hüzn ü ilhâmı,
Uzak
Ve mâi gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak,
Bu nefy ü hicre müebbed, bu yerde mabkûmûz.*

اولبلده ؟
 دورور مناطق دوشیزه
 مائی بر آقشام
 ایدر اوستنده دائما آرام
 ائکلرنده دکر
 دوکر ارواحه برسکون منام .
 قادینلر اورده کوزل ، اینجه ، صاف ، لیلیدر ،
 هبسنک کوزلرنده حزنک وار
 هپسی همشیره در ویاخود یار
 دلده تنوم اضطرابی بیلیر
 دوداقلرنده کی کرینده بوسه لر ، یاخود ،
 اوکوزلرنده کی نیلی سکوت استفهام .
 اونلرک روحی شام مغردن
 متکاتف مشکه لردرکه
 متادی سکون وصتی آرار
 شعله بیضیای حزن قر
 ملنچی صانکه ساده اللرینه .
 اوقدر ناتوان که ، آه ، اونلر ،
 اونلرک حزن لال و مشترکی ،
 صوکره دالغین مساء ، اوخته دکر
 هپسی بکزر اویرده بربرینه ..
 اولبلده

Ahmet Haşim'in 1337'de (1921) basılan şiir kitabı: Göl Saatleri. Şair,
 O Belde'nin de yer aldığı bu kitabı "Kâmile Fuad Hanım'a hürmfetle 26 Nisan
 1927" yazarak imzalamış, şiirde hatalı basılan "tahayyilde" kelimesini de
 kendi elyazısıyla düzeltmiştir.

“Melâli anlamayan” neslin bu şiiri de anlaması zordur. Bu yazıda Şevket Rado’nun yaptığı bir sadeleştirme çalışmasını ve bununla ilgili olarak Ahmet Muhip Dranas’ın, Şevket Rado’ya yazdığı bir mektubu aktaracağım.

Tarih dergisinde bir yazı

Hayat Tarih Mecmuası’nın Temmuz 1973 sayısında Şevket Rado’nun bir yazısı yayımlanır. Birkaç ay geceli gündüzlü uğraşarak *O Belde*’yi sadeleştirmiştir. Şevket Rado, bu sadeleştirme serüvenini şöyle anlatıyor:

“Belki şiirin yüzde seksenini Haşim’in yazdığı gibi bıraktıktan sonra, anlaşılabilir olmuş yüzde yirmisini aydınlığa çıkarırken, Haşim’in edasını bozmaya çalıştığımı takdir edeceğinizi umuyorum. Şüphesiz bu aydınlığa çıkarma gayreti sırasında şiirin dokunduğum kısımları zedelenmişse de kanaatimce yok olmuş değildirler. Bugünkü nesiller için anlaşılabilir ve dolayısıyla okunmaz olmuş bu harikulâde şiirin edebiyatımızın karanlıklarında derin bir uykuya dalmasına gönlüm razı olmadığı için bu işi yaptım. Allah beni sevgili Haşim’in manevi hişmine uğramaktan korusun”.¹

Şevket Rado’nun sadeleştirmesiyle *O Belde* şu hale gelmiştir:

O Belde

Denizlerden

Esen bu ince hava saçlarınla eğlensin.

Bilsen

Hasret ve gurbet acısıyla akşam ufku bakan

Bu gözlerinle, bu hüznünle sen ne dilbersin!

Ne sen

Ne ben,

Ne güzelliğinde toplanan bu akşam,

Ne de fikir elemlerine bir liman

Olan bu mavi deniz,

Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz.

Sana yalnız bir ince taze kadın,

Bana yalnızca eski bir budala
Diyen bugünkü gidiş,
Bu düşkün iştiha, bu kirli bakış,
Bulamaz sende bende bir ma'nâ,
Ne bu akşamda bir yumuşak keder,
Ne de durgun denizde bir küskün
Gizleniş ürpertisi ve nazlanma.
Sen ve ben
Ve deniz
Ve bu akşam ki çırpıntısız, sessiz,
Topluyor ruhunun kokusunu gûyâ,
Uzak
Ve mavi gölgeli bir beldeden ayrı kalarak
Bu sürgüne biz hep bu yerde mahkûmuz...
O belde?
Durur hayalin bâkir bölgelerinde;
Mavi bir akşam
Gezer üstünde daima, her an;
Eteklerinde deniz
Döker ruhlara uykuyu sessiz...
Kadınlar orda güzel, ince, sâf, leylîdir;
Hepsinin gözlerinde hüznün var
Hepsi hemşiredir veyahut yâr;
Gönülde ızdırabı uyutmayı bilir
Dudaklarındaki ağlamaklı buseler, yâhut,
O gözlerindeki mavi soran susuş.
Onların ruhu küskün akşamdan
Birikmiş menekşelerdir ki
Hep sessizliği ve sükûtu arar;
Mahzun ayın ziyasız şûlesi
Sığınmış sanki sade ellerine.
O kadar mecalsiz ki, ah, onlar,
Onların dilsiz ve ortaklaşa hüznü,
Sonra dalgın akşam, o hasta deniz

Hepsi benzer o yerde birbirine...

O belde
 Hangi bir kıt'ada veya yerde?
 Hangi bir uzak nehirle çevrili?
 Bir yalan yer midir veya belirli,
 Fakat bulunmayacak bir hülya şehri mi?
 Bilmem... yalnız
 Bildiğim sen ve ben ve mavi deniz
 Ve bu akşam ki titretiyor, sessiz
 Bende hüznün ve ilham tellerini,
 Uzak
 Ve mavi gölgeli bir beldeden ayrı kalarak,
 Bu sürgüne biz hep bu yerde mahkûmuz.

Ahmet Muhip Dranas-Şevket Rado dostluğu

Dranas'ın, Rado'ya yazdığı mektubu okumaya başlamadan önce biraz aralarındaki dostluktan bahsedelim.

Dranas ile Rado'yu, 1933'te İstanbul'da Cahit Sıtkı Tarancı tanıştıdır. O sırada Cahit Sıtkı ve Şevket Rado, Ahmet Cevat Emre'nin çıkardığı *Muhit* dergisinde ilk şiirlerini yayınlamaktadır. Cahit Sıtkı, şiir anlayışında büyük benzerlikler gördüğü Ahmet Muhip Dranas'ı arar ve bulur. Böylece, üç genç şair, yaşamları boyunca sürdürecekleri sağlam bir dostluk kurarlar.

Şevket Rado'nun Ahmet Muhip Dranas'ın ölümü üzerine yazdığı yazı, bu dostluğun içten ifadelerinden biridir:

"Şairlerimizden yalnız Ahmet Haşim ile Yahya Kemal'i sevmemiz, Fransızların Baudelaire'ine, Verlaine'ine ve Rimbaud'suna hayran oluşumuz ve en mühimi, bu yeryüzünde şiirden daha değerli bir şey olabileceğini aklımızdan bile geçirmeyişimiz bizi birbirimize yaklaştırmış, yine o müşterek zevkler üçümüzü, yaşadığımız müddetçe birbirimize daima sevgi ile bağlı tutmuştur".²

Aynı yazıda Dranas'la ilgili ayrıntılara da yer verir:

"Muhip mısralarını çok titizlikle, dediğim gibi yontarcasına ve sabırla işlerdi. Şiirle musiki ve resim arasında çok yakın bir ilişki bulunduğuna inanırdı. Ni-

tekim kendisi çocukken, 14-15 yaşlarında ud ve kanun çalmış; bir yandan da resim yapmaya koyulmuş. Bir ara Abdullah Efendi adındaki bir halk ressamından resim dersleri almış. Ankara'da orta okulda iken, o zamanki Türk Ocakları binasında her hafta bir konser veren Cumhurbaşkanlığı orkestrasını bir müddet dinledikten sonra Batı müziğinin cazibesine kapılarak udu ve kanunu bırakmış.

Resim yapmayı ise, resimlerini pek kimseye göstermemek şartıyla, sürdürdü. İş Bankası'nın Kültür Yayınları arasında 'Şiirler' adı altında basılan ilk ve son şiir kitabının kapağındaki resim onun bir tablosundan alınmıştır. Şüphesiz ki resim ve musiki Ahmet Muhip'in şiirlerini güzelleştiren unsurlar arasında yer alır."

Şevket Rado (solda) ve Etem Çalışkan'ın çizgileriyle Ahmet Muhip. Ümit Yaşar Oğuzcan'ın hazırladığı Şairlerin Seçtikleri adlı antolojiden (Türkiye İş Bankası Yayınları, 1971).

Tek şiir kitabı. İş Bankası Kültür Yayınları'ndan 1974'te çıkan bu kitabın kapağındaki resim Şair'in bir resminden alınmıştır

Mektup

Görünüşe göre Şevket Rado, “O Belde”yi sadeleştirme çalışması sırasında Ahmet Muhip Dranas’a, bir mektupla çalışmasını göndermiş ve fikrini almak istemiştir. Arşivimdeki mektubu, Dranas, buna yanıt olarak yazmış olsa gerek. Mektubun tarihi, sadeleştirmenin yayınlanışından iki yıl öncesine ait.

14/10/1971

ANKARA

Sevgili kardeşim Şevket,

Mektubumun bir hayli geciktiğini biliyorum. Baki'ye söylediğin bir sözü yeniden tekrarlamış olmalısın: yahu bu adam yazmayı mı unuttu? Gerçi mektup yazmada öteden beri bir tembelliğim vardır, ama bu sefer, daha doğrusu senin için, o vasatın içinde değilim: Nice yıllar sonra bulduğum, gençliğimi ışıkla dolduran birkaç yüzden biri, ve belki en güzeli, ve galiba şimdi tek kalmış olanı, seni bir mektup yazma tembelliği içinde tekrar yitirebilir miyim, aziz Şevket? Sinopta köye gidip gelmeler arasında mektubun elime geç geçmesi bir, arada çıkan Ankara yolculuğu iki, fakat asıl, şiirin her mısraı üzerinde yeni varyasyonlar arama çabam, -ki günler alıyor- bu gecikmeye sebep oldular. Ama şimdi hemen bildireyim ki, senin yaptığın sadeleştirmelerin ötesinde yeni bir biçim bulmak mümkün değil. Cidden en kusursuzunu yapmışsın. Bir takım kelimelerin bugün için eskiliklerine -hatta ölü bile sayılabilirler- rağmen, yerlerinden sökülüp atılmaları gerçekten mümkün değil. O takdirde Haşim'i Haşimlikten çıkarma tehlikesi içine düşüyorsunuz. Şimdi, "Melâl" kelimesini nasıl değiştirelim, faraza "yılgı" kelimesi ile? Bilmem ki olur mu? Veyahut "leylî" kelimesini neyle karşılırsın. Yani senin anlayacağın, her mısraın üzerinde uzun uzun düşündüm. Birkaç yerde birkaç değişiklik denedim; daha yatkın olup olmadıklarını bilemem:

1- Ne bu akşamda bir yumuşak keder/gam

2 - Döker ruhlara uykuyu sessiz

yerine

Döker ruhlar bir uyku sessizliği

3 - Kadınlar orda güzel, ince, saf, leylîdir

Mısraını ne yapalım şimdi? Leylî'ye gecelik mi diyeceğiz. Rezillik olur. Gecesel, bu da az rezalet değil (üstelik Egesel kelimesini hatırlatıyor.) İlle de karşılanmak istenirse şu kelime var: düşsel. Ama bu bile Haşim'i mezarında diriltir bir an ve bize küfretillebilir.

4 - O gözlerindeki Nilî sükût, istifham

O gözlerindeki soran mavi susuş

-yerine-

O gözlerindeki mavi, soran susuş

(bir takdim tehir, yani)

5 - Hep sükûnu ve sükûtu arar

yerine

- Hep sessizliği ve suskuyu arar
 6 – Mahzun ayın zıyasız şulesi
 -yerine-
 Ayın hüzn içinde donuksu parıltısı
 7 – O kadar mecalsiz ki, ah, onlar
 -yerine-
 O kadar halsiz ki, ah onlar
 8- Onların dilsiz ve ortaklaşa hüznü
 -yerine acaba-
 onların dilsiz ortak hüznü
 9 – Bir yalan yer midir veya belirli
 Yoksa bulunmayacak bir hülya şehir mi?
 -yerine, yine acaba-
 Bir yalan yer midir veya varolan
 Fakat bulunmayacak bir hayal şehir mi?
 10 – Bende ki hüzn ve ilham tellerini
 -yerine, küçük bir farkla-
 Bende ilham ve hüzn tellerini

Hepsi bu Şevketçim! Sana mektubu geciktirmeye değer miydi? Ama bir zaman için beni seninle ve Haşimle Haşır neşir etti, günlere ve mutlu etti. Bütün Haşime -İstanbul'da da söylediğim gibi- eğilmeni çok istedim. Ben de T. Fikret'i yeniden ele alacağım: bu bana senin verdiğin bir yeni gayret olacak. Gözlerinden hasret ve muhabbetle öperim. Bu günlerde -Birkaç gün içinde- yeniden Sinop'a döneceğim. Bir emrin olursa yine oraya yaz.

(imza) Ahmet Muhip Dranas

14 / 10 / 1971
ANKARA

Serjili kardeşim, şevket,

Mektubumun bu hayli geçtikçini
biliyorum. Baki'ye söylediğin bu yazı
yeniden Tekrarlamış olmalısın: yahu
bu adam yazmayı mı unuttu? Gerçi
mektup yazmada ötedenberi bu tembelli-
ğim vardı ^{ama} bu sefer, daha doğrusu
Senin için, o vasatın içinde deyimim:
Nice yıllar sonra bulduğum, genelliğine
işikholdduran bu kaç yüzden biri, ve belki
en güzeli. ve galiba şimdi tek kal-
mış olanı, seni bu mektup yazma
tembelliği içinde Tekrar yitirebili miyim.
aziz Şevket? Sinyorla köye gidip gelme-
ler arasında mektubum diene geç ge-
mesi bu. arada çakar Antara yolculuğu
iki, Fakat aıl, Sii'in her mısraı üç-
ründe yeni varyasyonlar arama çabam.
— ki günler alıyor — bu gecikmeye sebep

Ahmet Muhip'in 1971'de Şevket Rado'ya yazdığı mektup ve zarfı (arka sayfada). Soyadını DRANAS olarak yazmış. Gerçi Sermet Sami Uysal'ın Eşlerine Göre Ediplerimiz adlı kitabında "San'atçı sonradan mahkeme kararıyla soyadını 'Dranas'tan 'Dıranas'a çevirtmiştir." Şeklinde bir not var fakat Şair imzasında da "ı" harfini kullanmıyor.

Ahmet Muhip'in Türk Edebiyatı'na yaptığı en önemli katkılardan biri de Tevfik Fikret'in Rübâb-ı Şikeste'si'ni veznini koruyarak sade Türkçeye aktarmasıdır. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1975.

Sadeleştirmeyle karşılaştırarak, Rado'nun, Dranas'ın önerilerinin bir kısmını uyguladığını, bir kısmında da bir ara yol bulduğunu görebilirsiniz.

Ahmet Muhip mektupta yazdığı gibi Tevfik Fikret'i yeniden ele alır: 1975'de Tevfik Fikret'in *Rübâb-ı Şikeste*'sinden seçilmiş şiirler, Dranas'ın sadeleştirmeyle *Kırık Saz* adıyla basılır.³ Bu kitabı kırk yıllık arkadaşına imzalarken sözünü tutmuş bir insanın mutluluğunu yansıtır: "Sevgili dostum Şevket Rado, Bu Türkçeleştirme senin bana verdiğin cesaret ve gösterdiğin yakınlığın büyük payı var."²

21 Haziran 1980'de Ahmet Muhip Dranas, 9 Nisan 1988'de Şevket Rado öldü. Bir mektupla hem onları hem de Ahmet Haşim'i anmış olduk, en azından kendi adımıza...

NOTLAR

- 1 Şevket Rado, *Hayat Tarih Mecmuası*, Temmuz 1973, sayı 6.
- 2 Şevket Rado, *Kaybettiğimiz Büyük Şair Ahmet Muhip Dıranas*, *Hayat Tarih Mecmuası*, Eylül 1980, sayı 9.
- 3 Tevfik Fikret, *Kırık Saz (Rübâb-ı Şikeste)*, *Seçilmiş Şiirler*, Türkçeleştiren Ahmet Muhip Dıranas, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1975.

*Yahya Kemal'den
Salim Rıza'ya Bir Rubai*

Abidin Dino'nun çizgisiyle Yahya Kemal Beyatlı.

Yahya Kemal Beyatlı'nın rubailerinden biri SÂLİM'E başlığını taşır ve şöyledir:

*Sevdâya bilâ hudûd meydan verdik
Dünya gibi bir sâha-i cevlân verdik
Kâm almak için ta sabâh-ı mahşerde bile
Rindân ile peymâneye peyman verdik¹*

Bu rubaiden yola çıkarak, hem Yahya Kemal'in şiirini nasıl yazdığını araştıracağız, hem de rubainin ithaf edildiği Salim Rıza Kırkpınar'ın peşine düşeceğiz.

Salim Rıza Kırkpınar, bir edebiyat öğretmenidir. Öğrencileri arasında kimler yoktur ki: Cahit Külebi, Vedat Türkali, Kemal Özer, Adnan Özyalçınar, Cengiz Bektaş, Arif Damar, Necdet Evliyagil, Sait Maden vs... Meclisinde bulunduğu Türk edebiyatının ustalarının sayısı da bir hayli kabarıktır. Ancak bizi burada, Yahya Kemal'le olan dostluğu ilgilendiriyor.

Önce biraz Salim Rıza'yı tanıyalım. Mehmed Kemal, "Bir Edebiyat Öğretmeni" başlıklı yazısında Hoca'yı şöyle anlatır:

"Salim Rıza (Kırkpınar) hocayla epeydir tanışırız. İstanbul liselerinin ünlü bir öğretmeni olduğunu, tiyatrocu, yazar, şair, bilim adamı birçok öğrenci yetiştirdiğini bilirim. Delikanlılığım İstanbul'da geçmediği için bana öğretmenlik etmedi, bundan yoksunum.

Artık emekliye ayrılmış, köşesine çekilmiş, anıları ile baş başadır. Bol anısı var her rastladığımda yeni bir şey anlatır.

'Hoca, şunları yazsana!..' derim.

Güleç yüzüyle bakar, boynunu eğir:

'Ben yazıya, yazmaya, alışmamışım.'²

Fakat bir süre sonra yazar Salim Rıza. Ortaya birbirinden ilginç anılarla dolu, 80 sayfalık bir kitap çıkar: *Salim Rıza'dan Anılar*, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1990.

Bu kitaptan da yararlanarak yaşamöyküsünü özetleyelim: Salim Rıza Kırkpınar 1906'da İstanbul'da doğar. Önce İstanbul Darü'l Muallimi (Öğretmen Okulu) daha sonra da Gazi Terbiye Enstitüsü'nü bitirerek Türkçe-edebiyat öğretmeni olur. Salim Rıza anılarında, bu okuldaki öğretmenleri arasında yer alan Nurullah Ataç, İsmail Hikmet Ertaylan, İbrahim Necmi Dilmen, Cemal Köprülü ve Ahmet Hamdi Tanpınar'dan çok şey öğrendiğini söy-

Salim Rıza Kırkpınar'ın 1990'da basılan anıları.

ler. Özellikle, Nurullah Ataç'ın edebiyat dersleri sayesinde, divan edebiyatını öğrenecek ve sevecektir.

Salim Rıza, önce Sivas, daha sonra da Samsun liselerinde öğretmenlik yapar. Askerlik için geldiği İstanbul'da, Edebiyat Fakültesi'nin Felsefe Bölümü'nü de bitirir. Kumkapı Ortaokulu, İstanbul Erkek, Kabataş ve Atatürk Kız liselerinde çalışır. Daha sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nde Estetik dersleri verir.

Salim Rıza, yazının girişine aldığımız rubainin kendisine ithaf edilşinin hikâyesini ise şu sözlerle anlatır:

"Park Otel'de ziyarete gittiğim bir günü hiç unutmam. Üstad, yatak odasında pijamalı, sağlıklı ve neşeliydi. Bende resminin olup olmadığını sordu. Pek çok dostuna resim verdiğini biliyordum. 'Efendim, daha sıram gelmedi' dedim. Başucundaki komodinden çıkardığı 15x18 bir fotoğrafının üzerine şu satırları yazarak uzattı: 'Şiirin en eski asaletinden en yeni füsununa kadar kudretle âşına, aziz muhibbim Salim Rıza'ya, en derin sevgiyle 1946 Yahya Kemal Beyatlı'.

Sevincim sonsuzdu. Daha sonra bana bir rubaisini ithaf etmek istediğini söyleyince sevincim bir kat daha arttı. Foto Magazin'de bu hafta yayınlayacağım rubai, diyonizyak bir rubai oldu. Sen gönül adamısın. Bu rubaiyi sana ithaf ediyorum, dedi:

Sevdâya bilâ hudûd meydan verdik,
Dünyâ gibi bir saha-i cevlan verdik;
Kâm almak için sabah-i mahşerde bile
Rindan ile peymâneye peyman verdik!"³

Salim Rıza, Yahya Kemal tarafından kendisine ithaf edilen rubaiyi ünlü hattat Necmettin Okyay'a yazdıracak, tezhiplerini de tanınmış müzehhib Rikkat Kunt'a yaptırıp evinin duvarına asacaktır.

Şimdi biraz geriye döneceğiz. Arşivimde Dr. Oryal Gökdemir tarafından bana hediye edilen bir mönü var, 12 Aralık 1940'ta Tokatlıyan Otel'i'nde verilen bir yemeğin mönüsü bu. Büyük bir olasılıkla Nadir Nadi'nin verdiği yemekte, mönüye Yahya Kemal'in elyazısıyla bir dörtlük yazılmış, daha sonra da Nadir Nadi'nin eşi-

ne, “12.12.1940 Aziz ve muhterem Berin Hanımefendi’ye Yahya Kemal” denilerek ithaf edilmiş. Dörtlük şöyle:

*Sevdâya bilâ hudûd meydan verdik,
Minâ gibi bir saha-i cevlan verdik;
Kâm almak için ta seher-i başre kadar
Rindan ile peymâneye peyman verdik*

Yemeğe katılanlar arasında *Cumhuriyet* gazetesi yazarlarından Ahmet Hidayet Reel de vardır. Nadir Nadi’nin imzasının hemen altında onun imzası yer almaktadır.

Tokatlıyan
Otel'i'nin 12
Aralık 1940 tarihli
mönüsü. Üstünde
Yahya Kemal'le
beraber Ahmet
Hidayet Reel ve
Nadir Nadi'nin de
imzaları var.

Dikkat edilince görülebileceği gibi, mönüdeki tarihle rubai-nin *Foto Magazin*'de yayımlandığı tarih arasında altı yıl vardır ve rubainin bazı kelimeleri değiştirilmiştir. Bu mönü ve bu anıyla, şiirini olgunlaştırmak için kimi zaman uzun yıllar çalışan Yahya Kemal'in bu itiyadına somut bir örnek bulmuş oluyoruz.

Altı yıl çok uzun bir süre gibi görünse de rekor değildir Yahya Kemal için. Beşir Ayvazoglu, Yahya Kemal'i anlatan, *Bozgunda Fetih Rüyası* adlı biyografik romanında, Fransa'da

yazmaya başladığı *Açık Deniz* adlı şiirini on iki yıl sonra Bursa'da tamamlar. O arada ülke, Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşları'nı yaşamıştır. Öyle ki, Bursa Yunan işgalinden henüz bir ay önce kurtulmuştur. Beşir Ayvazoglu, Yahya Kemal'in şiiri bitirişini şöyle tasavvur ediyor:

*Etem Çalışkan'ın çizgisiyle
Yahya Kemal.*

"... akşam yemeğinden sonra odasına kapanarak, Anadolu ve Rumeli'deki büyük maceramızı kendi şahsi macerasıyla birleştirerek anlatmaya çalıştığı sonsuzluk şiirinin yarım kalmış mısraları arasına daldı. Bu şiirin ilk mısralarını yazdığı günden bugüne oniki yıl geçmişti, müthiş ve her saniyesi dopdolu, dağdağalı bir oniki yıl. Yazdıklarını gözden geçirdi; öylesine doluydu ki, bu gece, bu şiir bitmeliydi. Sabaha kadar yazdı, mısralarda boş bıraktığı yerleri doldurdu, bozdu, karaladı, ekledi, yeniden yazdı, bütün yazdıklarını defalarca temize çekti, yırttı, dişlerini sıktı, terledi, üzüldü, ağladı...

Bitkin bir halde yatağına uzandığında, masasında, birkaç yıl önce 'İnkıraz' adını vermeyi düşündüğü şiir, 'Açık Deniz' adıyla tamamlanmış olarak okunmayı bekliyordu."⁴

Açık Deniz

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;
 Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.
 Kalbimde vardı "Byron"u bedbaht eden melâl
 Gezdim o yaştâ dağları, hulyâm içinde lâl,
 Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını,
 Duydum, akıncı cedlerimin ihtirâsını,
 Her yaz, şimâle doğru asırlarca bir koşu,
 Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu...
 Mağlûpken ordu, yaşlı dururken bütün vatan,
 Rü'yâma girdi her gece bir fâtihâne zan.
 Hicretlerin bakıyyesi hicranlı duygular,
 Mahzun hudutların ötesinden akan sular,
 Gönlümde hep o zanla berâber çağıldadı,
 Bildim nedir ufuktaki sonsuzluğun tadı!
 Bir gün dedim ki istemem artık ne yer ne yâr!
 Çıktım sürekli gurbete, gezdim diyar diyar;
 Gittim son diyâra ki serhaddidir yerin,
 Hâlâ dilimdedir tuzu engin denizlerin!

Bu şiir, ilk defa *Tavus* dergisinde Nisan 1925'te yayımlanmıştır. *Yedigün* dergisinde 10 Temmuz 1935'te ikinci defa yayımlanırken altına "Üstâdın on beş yılda yazdığı *Açık Deniz* manzumesi" şeklinde bir not düşülmüştür.⁵

İkinci basımda şair, "Durduramaz anladım bunu hiç bir güzel kıyı" mısraındaki "Durduramaz" kelimesini "Dindirmez" olarak değiştirmiş ve şiirin yazılış süresini bu değişikliklerle yirmi beş yıla çıkarmıştır.

Salim Rıza-Yahya Kemal dostluğu, şairin 1 Kasım 1958'de ölümüne kadar devam edecektir. Aşîyan Mezarlığı'nda toprağa verilme töreni, sevgili dostu Salim Rıza'nın okuduğu,

Garbın ucunda, son kıyıda en gürültülü
Bir med zamânı, gökyüzü kurşunla örtülü,
Gördüm deniz dedikleri bin başlı ejderi;
Gördüm güzel vücûdunu zümrütliyen deri
Keskin bir ürperişle kımıldandı anbean;
Baktım ve anladım ki o ejderdi canlanan.
Sonsuz ufuktan âh o ne coşkun gelişt i o!
Birden nasıl toparlanarak kükremişti o!
Yelken, vapur, ne varsa kaçışmış limanlara,
Yalnız onundu koskoca meydan ve manzara!
Yalnız o kalmış ortada, âsi ve bağı hân,
Bin mağra ağzı açmış, ulurken uzun uzun,
Sezdim bir âşina gibi, heybetli hüznünü!

Rûbunla karşı karşıya kaldım o med günü,
Şekvânı dinledim, ezeli muhtarip deniz!
Duydum ki rûhumuzla bu gurbette sendeniz,
Durduramaz anladım bunu hiç bir güzel kıyı;
Bir bitmeyen susuzluğa benzer bu ağrısı.

*Fâni ömür biter, bir uzun sonbahâr olur.
Yaprak çiçek ve kuş dağılır, târümâr olur.*

dizeleriyle başlayan, “Sonbahar” şiiriyle noktalanacaktır. O gün cenaze dönüşü, on beş, yirmi kişi, Beyoğlu Tepebaşı’nda yemeğe giderler. Üstad’ın şerefine kadeh kaldırılır, aynı gün o masada Yahya Kemal’i Sevenler Derneği’nin tüzüğünü hazırlarlar. Aralarında, İhsan Şükrü, Vehbi Eralp, Esat Kural ve Behçet Kemal Çağlar’ın da bulunduğu sofradaki topluluk, Salim Rıza’yla birlikte, derneğin kurucu üyeleri olur.

Salim Rıza Kırkpınar, sevgili üstadını toprağa verdikten sonra uzun yıllar edebiyatla iç içe yaşayacak, bir yandan Ağır Ceza Mahkemesi'nde bilirkişilik yaparken, bir yandan da değişik edebiyat jürilerinde yer alacaktır. 28 Kasım 1998'de arkasında, sohbetlerini özleyecek yüzlerce öğrenci ve dost bırakarak aramızdan ayrılacaktır. Ölümünden sonra yazılan ve Salim Rıza'yı çok güzel anlatan bir makale, Doğan Hızlan imzasını taşıyor:

Salim Rıza hocanın anısına

Edebiyatın, 'E'si bugün biraz bugulu. Hocaların hocası Salim Rıza Kırkpınar öldü. Nice kuşaklara iyi edebiyatın zevkini, insanı insan yapan gücünü aşıl原因an bir edebiyat hocası.

Hayır, bu eksik oldu. Bir edebiyat misyoneri idi o.

Edebiyatı not defterlerinde, eskimiş öğretmen kürsülerinde bırakmayıp, hayatı boyunca onu izleyen ve izleten, dostluğunu, hocalığını unutamayacağım, anılarımın baş tacı.

Onu yaşıyor bilmek, sevincimizi artırır.

Doksan yaşında, karşı taraftan Bâbîâlî'ye gelip, her yeni kitabın coşkusu nu paylaşmayı bilen bir edebiyat adamı. Doksan yaşında mesleğinin en genç heveslisi.

Edebiyatla birlikte adını anacaklarımdan biri daha, anılar bohçamıza konuldu.

Yazmaktan çok yazdırmayı benimsedi. Anlattıklarıyla, okuduklarıyla ve okuttuklarıyla esin kaynağı oldu.

Salim Rıza Kırkpınar

Zaman zaman bana gelir, son okuduklarını tartışırđık. Yeni çıkan kitapları alır, ondan sonra evine dönerdi.

Jürilerde buluştuğumuzda, yaşadığı bunca yılın onu ihtiyarlatmadığını, gençleştirdiğini görür, edebiyatın iksirine inanırdım.

Televizyon söyleşilerimizde, konuşmanın yazmak kadar ustalık, birikim istediğini, hatta daha zor olduğunu dinlerken anlardım.

Hitabet sanatının en unutulmaz örneklerini vermişti.

Anılar denizine birlikte daldığımızda, öğrencilere nasıl edebiyat okuma zevkini tattırdığını, bir efsane gibi dinlerdim.

Onun öğrencileri hem iyi bir edebiyat okuru, hem de iyi birer yazar, şair oldular. Çünkü ancak onun gibi edebiyat öğretmenleri, yetenekleri mayalandırmayı başarabilirlerdi.

Edebiyatı, teknik bilgilerden, kurallar toplamından, vezin eziyetinden arındırıp, onun hayatı güzelleştiren işlevini öğretti.

Edebiyatın, bir yaşama sevincine dönüştüren gücünü gene onda gözlemledim.

Türkiye'de yayınlanmış bütün antolojilerinden daha fazla şiir belleğindeydi.

Çok güzel şiir okurdu. Sevmediğiniz bir şairi bile ondan severdiniz.

Salim Rıza Kırkpınar öyle bir edebiyat öğretmeni idi ki, aynı zamanda söz-lü geleneğin büyük ustası ve önemli bir temsilcisidi.

Genç kuşaktan bazı yazarlarla, şairlerle karşılaştığında, diyaloglarına tahnık olur, şaşırdım. Yalnız ben mi, daha çok konuştuğu genç yazarlar, şairler.

"Beni tanıyor musunuz efendim," diye yanına yaklaşp adını söyleyen bir genç edebiyatçıya, kitapları üzerine eleştirilerini söyler, hayranları arasına onları da katardı.

Edebiyat öğretmenliğinden emekli olmuştu, edebiyattan değil.

Yahya Kemal Beyatlı'nın çekirdek dostlarındandı. Şairin önemli toplantılarının fotoğraflarında onun güleç yüzünü görürdünüz.⁶

NOTLAR

- 1 Yahya Kemal, *Rubâiler*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1988, s. 21.
- 2 Mehmed Kemal, *Acılı Kuşak*, de Yayınevi, İstanbul, 1977, s.293.
- 3 Salim Rıza Kırkpınar, *Salim Rıza'dan Anılar*, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1990, s.41-42.
- 4 Beşir Ayvazoğlu, *Bozgununda Fetih Rüyası*, Kapı Yayınları, İstanbul, Haziran 2006, s. 384-385.
- 5 Beşir Ayvazoğlu, *Yahya Kemal Ansiklopedik Biyografi*, Korpus Yayıncılık, s.18.
- 6 Doğan Hızlan, *Hürriyet*, 29 Kasım 1998.

Tutunamayanlar
ve
Sevin Seydi

Her kitabın bir yazarı vardır ama, çok az yazar ve kitabı, Oğuz Atay ve *Tutunamayanlar* kadar iç içedir.

Türk romanının tarihinde veya geleneğinde “farklı” bir yerde duran *Tutunamayanlar*’la ilgili hikâye veya yorumdan çok, değinmeler var bu yazıda. Aşağıdaki bölüm çok geniş ölçüde Yıldız Ecevit’in “*Ben Buradayım...*” Oğuz Atay’ın *Biyografik ve Kurmaca Dünyası* adlı kitabından yararlanılarak yazılmıştır.

Tutunamayanlar

Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*’ı 1968’de Beyoğlu’nda, Sevin Seydi’yle birlikte yaşadığı evde yazmaya başlar. Aslında aynı sokakta başka bir ev tutmuştur, fakat bu sadece göstermelidir. Sevin Seydi’den daha sonra bahsedeceğiz. Önce romanın adı üzerinde duralım. Yıldız Ecevit, Yusuf Atılgan’ın *Aylak Adam*’ının birinci baskısının Oğuz Atay’ın kütüphanesinde yer aldığını yazdıktan sonra şu saptamayı yapıyor: “*Tutunamayanlar*’ın alt yapısının oluşmasında Türk edebiyatından omuz vermiş kitapların başında ‘*Aylak Adam*’ın yer aldığı su götürmez. Ana kişinin *tutunamamak* için elinden geleni ardına koymadığı ve bunu sözel düzlemde de yinlediği bu romanın, Atay’ı ‘*tutunamayanlar*’ sözcüğünü üretmeye yönlendirmiş olması bir olasılıktır”.¹

Yıldız Ecevit, yine aynı sayfalarda Hilmi Yavuz’un bir yazısında söz konusu ettiği isim benzerliğini de anlatır: Henri Lenormand’ın romanı, Halit Fahri Ozansoy tarafından, Türkçeye *Tutunamayanlar* adıyla çevrilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın Fransız

Oğuz Atay'ın Cahit Arfa imzaladığı Tutunamayanlar. Bir Bilim Adamının Romanı'nı yazarken Mustafa İnan'ın arkadaşı Cahit Arfa'la uzun görüşmeler yapmıştı.

Klasikleri Dizisi'nden 1952'de yayımlanmıştır.

Kitap yazdığını yakın çevresindeki birkaç kişi hariç hiç kimseye duyurmaz Oğuz Atay. İlk okuyanlar Cevat Çapan ve Vüs'at Bener olurlar. *Tutunamayanlar*'a Süleyman Kargı adıyla giren Vüs'at Bener, Oğuz Atay'ın bir roman yazdığını bilmemekle beraber şaşırmaz. Oğuz Atay'a, büyük bir çıkış yaptığını ve kitapta bir ilke imza atmanın cesaretini bulduğunu söyler. Ancak, roman olarak biraz dağınık ve dokusunu gevşek bulur, kısaltmasını ve tekrarları atmasını önerir. TRT Roman Yarışması'na katılmayı düşünen Oğuz Atay, bu önerileri değerlendirir; kitabını yeniden gözden geçirir, kısaltmalar yapar. Kitabın son sayfasında

bu değişikliklerin bittiği tarih yer alır: 26 Temmuz 1970.

Değişiklikler

Tutunamayanlar'da yapılan değişiklikler üzerinde durmak istememin çok özel bir nedeni var; arşivimde *Tutunamayanlar*'ın daktilo bir nüshası bulunuyor. Üzerinde değişik kalem ve elyazlarıyla düzeltmeler yapılmış. Bu nüshanın son sayfasındaki tarih de 26 Temmuz 1970, yani romanın ikinci yazılıştan sonraki hali. Değişikliklerin listesi bir hayli uzun. Elle yapılan düzeltmelerin bir kısmı ilk basımda uygulanmış bir kısmı uygulanmamış. Bir başka ve oldukça uzun bir çalışma konusu olabilecek düzeltme listesini burada vermeyeceğim. Yalnızca ilginç bir iki noktaya değineceğim.

Yıldız Ecevit de romanın geçirdiği değişimden sonra gözden kaçan bir noktaya dikkat çekiyor:

"Romanın ikinci ele alınışı sırasında üstünde en fazla oynanan metin 'Dün, Bugün, Yarın' başlığı altındaki 'Şarkılar' olur (...) Romanda 'Şarkılar'ın bulundu-

-144-

DÖRDÜNCÜ ŞARKI

Şarkı 43 ve sonrası : Her kıtada bir mısra bulunur. Sosyal'in

Şarkı ve Vahiy'in yer yer birbirine karıştığı bu kasvet dolu mısralarda, Selim'in kaçınılmaz ve kargı konulmaz bir kaderciyanın silinmeyen belirtilerini ve milletinin uzlaşmaya düşkün potansiyelini karakterinin başgün arayışlarını ve içinde sınıflar arası uyuşmaları arıyarak her sınıftan insanın ortak endişesi hâlinde gelen dinin daha orijinal çağınla bağında onu nasıl yakaladığını, bir kesin cinsel sorunlarını başka yollara çıkararak içindeki dünyayı ateşle nasıl küllendirdiğini görüyoruz.

Dinimiz bir din bilgisi, Selim için utang kaynağıdır. Silinmeyen kuvvete karşı bazı saldırlara geçmeye eğilimi olmakla birlikte, korkusu her zaman kesin bir vuruculuktan onu alıkoymuştur. İçki sınıfı için durum baskındır. 3 harfesi bütünüyle kabul eder ya da karşı çıkar. Büyük burjuva duygusallığı ve çekingenliği ise, bu sorunu bulamaz bir yere sürükler. Büyük şehirlerimizde dine bağlılığın özellikle küçük burjuva sınıflarında yayılması, din terbiyesinin verilmesinde gösterilen ihmal, çocukların daha çok tıyâreden gelen hizmetçilerin efşaneleriyle yetişmesine sebep olmuştur. Şarkıda, küçük sınıfların dini temsilcisi olarak karşımıza çıkan Salim Abla da, yalnız cezalandırıcı sert iktidari ve efşanelerin masalları hayucunları duyurabilmektedir Selim'e. Böylece korkusu artan Selim, bir şeyler yapmak ihtiyacıyla, proletar aydan bir babasının dördüncü çocuğu olan Sabri ile ilişkilerini güçlendirmek zorunluluğunu duymuştur.

Selim, dinin cezalandırıcı yüzünden kaçarak, yıldırımın yalınla süvmediklerine yavaşına dilemiş (bak: mısra 191-214), bir yandan da bu kutsal dileğin verdiği güçlülük duygusundan kurtulmamıştır. Biri bir nevasimlik (yak) sevebilmesi ve dileklerinin yerine gelmediğini görmesi onu başka bir çıkamağa sürüklemiştir. Ayrıca, Sabri'nin kolaylıkla uyduğu cinsi kuralları onun için bir istirap kaynağı olmuştur. Bunun iyi hayatına rağmen Selim, arası tabaka ile ilişkilerini Marie Antoinette'in davranışlarıyla öteye götürmemiştir. Dine bağlılığı, günlük sorunlarını bir çözüm getirmesi ve çocukların hâşşede ona saldırılarına engellemenisi herkeze katilünde ısrar etmiştir.

Selim ne yapabilirliği insanlar doğru yoldan ayrılmıştı ve 'mümkün ve mükâfotlar' gibi ortaya çıkması gerekiyordu. İsa'nın da ikinci gelişinin de beklediğini görürse, birden ortaya çıktı ve insanların böyle duyurdu :

Ne uzak onlara ki çıkarlarına dokunulmadıkça doğru yola girerler ve Allahın kendilerine sunacağı nimetleri bilirler.

Daktilo nüshada Oğuz Atay'ın elyazısıyla yapılmış düzeltmeler. Dördüncü Şarkı.

Şu 7. bölümden sonra 9. bölüme geçilir. 8. bölüm yoktur. Atay'ın, şarkıların bir kısmını içeren ya da 'Burhan' başlıklı ayrı bir metin olan 8. bölümü tümüyle çıkardığı, sonra da bölümlerin numaralarını değiştirmeyi unuttuğu anlaşılıyor. Çünkü 8. bölüm, kitabı yayımlayan iki yayınevinin de baskılarında olmadığı gibi, ailesinin elinde bulunan daktilo yazımı orijinal metinde de bulunmamaktadır.²

-67-

cesaret edemedim." Dosyayı Turgut'a uzattı: "Sonunda bir de, benim ağız-
dan yazılmış 'Açıklamalar' var. Beni karıştırmadan içi rahat etmedi. 'Sen
filozofsun,' dedi. 'Açıklamaları senin yapmış görünmen gerekiyor. Böylece
hiç bir şeyin farkında olmazlar. Atlatırız onları.' Onlar, onlar, diye
tutturmuştu. Okursan göreceksin."

Turgut dosyayı, yanındaki sehpa-ya koydu. Süleyman Kargı: "İmdi oku-
mak istersin herhalde. Uzun ama zararı yok. Bekleriz. Vaktimiz çok. Değil
mi?" Turgut başını eğdi kıvrılarak. "Şu anda, sana güzel bir edv söy-
leyebilmek için, on bin kitap okumuş olmalı istardım," dedi. "Tene de as
gelmemiş bir cümle söylemeden içim rahat etmeyecek: seni tanıdığımı çok
sevindim kendi çapımda." Dosyanın kapağını açtı, açara yapış bir endişe
ile Süleyman Kargı'nın yüzüne baktı: "Anladığım yerler olursa hiç çekin-
meden sorabilir miyim?"

Sekiz

DÜN BUGÜN YARIN

When I was a little child,

Bir yokluktan Ankara,

Après moi dull and wild

Tomu ne oldu, que sera?

İTHAF VE MEALDİYE

King Solomon Square'di Eski'nin incilcesi
Süleyman Kargı dosttur Tarkçıya tercümesi
Hamlet için Moratio neyse oyloydu bane.
Kıbrıs delaylarından geçmiş ama vatnas.
Yık bir sur üstüne büyük, cesur ve mağrur
Saplanmış bayrak gibi, Ankara'da oturur.

Gelim Işık tek ve Türk. Ve duygulu, amanez.
Sabırsız ve olumsuz, yağantısında cansız.
Sınırları, gerçekti, hayır gerçek değildi.
Tutunamayanların tarihine eğildi.
Belime ve yalnızlık hayatın tadı tuzu
Kucaklamak isterdi ölümü ve annesini.

ve Turgut'un buğulu bir gözle bakmasıyla -İşleyişi, bakışlarıyla neden karga ettiğini kimse
anlamazdı. Bu işleyiş

-272-

talimat istiyordu. "Sen benim kim olduğumu biliyor musun? Benim de genel
müdir olarak görülmek istenmiştir. Seni o yaptırmıştır. O benim beni burda-
marın hesabını nasıl vereceğini anlamıyor. Asıl o zaman sana yol verilecek."
Gittikçe, adamın sesiyordu. Hatta daha aşağılara düştüğünü hissediyor. İstent
bakımlardan kendisini alıyordu. Bu arada memurlar odaya girip çıkıyor ve
Turgut'u daha çok kızırtıyordu. Onu buraya getiren edasıyla bir süratle gidi.
Odanın kapısından, üstünde pijamaları, ayakkabılarla birlikte uylu uylu
Bir yandan da utalıyordu. Neşen böyle ihtiyatsızlık etmişti. Herkesin rosal
oluyordu. Zorlamaktan ve stinden midenin sıkıştığına hissetti. Turgut'a
yaklaşım olmuş, genel müdürün toplantıya girdiğini söyledi ve bu kışkırtı
yanına girilmesini istedi. Turgut, sinirli ve alıngın bir şekilde, "Nakışurum, herkes istediği
yere gitmek için seçtiği yollardan yararlanıyor. Bir ben, istediğim yere
girmiyorum." "Genel müdüre bir tulum hissetti. "Genel müdür de, memur-
lar da odaya, benim görüşümün yetirdiğini görüyorlar. Yoksa, ben da-
rım neşek torkem, tek seçti var o zaman. Sen de so seçti Tuncayt gibi
bir salondan başka bir yol yok." "Nakışurum, Turgut'un kulaklarına eğilerek, salonda
toplaman genel müdürü alt olduğunu, Turgut için bir kolaylık yaptıklarını,
bu mahallenin zamanın makat olduğunu, bunun için, orada kulağına bağırarak
herkesin ilân etmesini mahurru olabileceğini söyledi. Turgut sesini. Fakat,
bütün bu açıklamaları rağmen, bir hakaretle uğradığını hissediyordu. Ona
bu **koşunma**, **bir işle** yaramayacağını **bilirdiği** **şifre**, neden vermişlerdi?
Yetkili kişilerle görüşmekten sonra, bu dairede yatıp kalkmasının ne fay-
dası vardı? Utulmak, bir albise giymek için, kışkırtımları görmekle ge-
rekliyordu. "Yarin dâhine tetain böyle kolaylık, diye düşündü. Bu kışkırtı,
asatlerdir aykırı bir görüşün ve buradan ibaretli adanla görüşüyorum.
İnanam, aynı yerde birlikte yaşadığı yakınlarını görmekle zibi bir durum.
Durunda bir işleyle görüşüyor değildi. Bütün bunların, aklı uyanık olmanın
tarafına çıktı. Zaten uyanık uşuymış. Bir siktiride kurtulmanın ar-
tıyordu. Pijamalarının kurtulmak gibi değil, daha esnekli bir rahatlık...

Karının ağıdığını duydu. "Duyuyor muydunuz beyim?" Üstlerini yavaşça
ayıkta, bütünümlü duşuyordum. Yazınhanın hadımını, elinde bir notuyla
karşısında duruyordu. "Ankara'dan bir mektup var sana Turgut bey. İçinde
bir mektup." Zarfı masanın üstüne bıraktı. Turgut, heyecanla zarfa atıldı.

Bir başka düzelti sayfası.

Benim arşivimdeki daktilo nüshadaysa “DÜN BUGÜN YARIN” (arada virgül yok!) başlığının hemen üstüne “Sekizinci Bölüm” olduğu düzeltilmesi girilerek, “Şarkılar” bir bölüm haline getirilmiş.

DÜN BUGÜN YARIN, “İthaf ve Mukaddime” bölümü ve beş şarkıdan oluşuyor, tamamı 600 dize. Dizelerdeki İngilizce ve Fransızca kelimelerin altı, daktilo nüshada kırmızı kalemle çizilmiş. Bu kelimelerin Sinan Yayınları’ndan çıkan ilk basımda³ kalın siyah (bold) harflerle gösterilmesi, kırmızı altçizginin ne anlama geldiğini gösteriyor. İletişim Yayınları’ndan çıkan baskılarda (örneğin, 41. baskı⁴) kalın harflerin bir kısmı italik basılmış ama bir kısmı da normal harflerle basılmış.

Gözden kaçan birkaç nokta

DÜN BUGÜN YARIN’ın dizeleri numaralandırılmıştır romanda, DÖRDÜNCÜ ŞARKI, 397. dizede başlar. Şiir bittikten sonra romanda “SÜLEYMAN KARGI’NIN AÇIKLAMALARI” başlar. Burada “İthaf ve Mukaddime” ve şarkıların numaraları alt başlık olarak kullanılmıştır, biri hariç: DÖRDÜNCÜ ŞARKI. Her iki yayınevinin baskısında da bulunmayan bu alt başlık daktilo nüshada bulunması gereken yerde, Mısra 433’ün açıklamasının hemen üstünde görülmektedir.

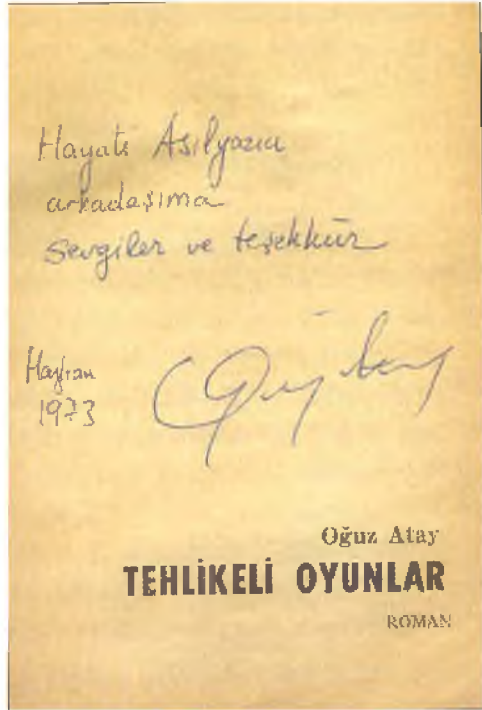
Daktilo nüshasındaki iki ilginç noktaya daha dikkat çekmek istiyorum. Oğuz Atay, bazı paragrafların arasında bir satır fazladan boşluk bırakılmasını istemiş ve bu Sinan Yayınları’nın baskısında uygulanmış, fakat İletişim Yayınları bunu uygulamamıştır. Bir de her bölümün ilk kelimesinin ilk harfi gömme ve büyük diye belirtilmiş daktilo nüshada, bunu da Sinan Yayınları’nın baskısında görmemize rağmen İletişim Yayınları’nın baskısında göremiyoruz.

Yarışma ve kitabın basılışı

Sonraki iki ay İngilizce okutmanı Yurdanur Salman’la roman üzerinde yaptığı düzeltme çalışmalarıyla geçer. Kitabı 31 Ekim’de yarışmaya gönderir.

O yıl, TRT jürisi roman dalında sadece başarı ödülleri verir. Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar*'ı ile birlikte yedi eser daha bu ödüle layık görülür. Bunların içinde tek basılmamış eser *Tutunamayanlar*'dır.

Ödülü en çok kitabının basılmasını sağlamak için arzulayan Oğuz Atay'ı büyük bir hayal kırıklığı beklemektedir. Başvurduğu e-Yayınları, Bilgi ve Remzi yayınevleri kitabı basmak istemezler. Sinan Yayınları sahibi Hayati Asilyazıcı ise romanın önemini kavrayan ilk yayıncıdır. Yazarın ölümünden 25 yıl sonra yazdığı yazıdan:

Hayati Asilyazıcı Tutunamayanlar'dan sonra Tehlikeli Oyunlar'ı da yayınladı. Yazarın ona imzaladığı kitap.

"Oğuz Atay'ın (12 Ekim 1934 İnebolu - 13 Aralık 1977 İstanbul) 'Tutunamayanlar' ile 1970 TRT Roman Ödülü'nü kazandığını Cumhuriyet'te okuyunca, hemen yazı işleri müdürü Çetin Özbayrak'ı aradım. Romanı okumak isteğimi söyledim ve Oğuz Atay'ı nasıl bulabileceğimi sordum: 'Oğuz'a haber vereceğim, seni arayacak; romanıysa bende, gönderiyorum' diye yanıtladı.

Okumaya başladım, okudukça Türkiye'de bir modern roman öncüsüyle karşı karşıya olduğumu gördüm. Anlatımı, karakterleri betimlemesi çok ilginçti. Soluklu bir romancının yazabileceği, okudukça insanı saran, giderek sarımsan bu büyük romanın yazarını tanıma isteğim daha da artmıştı.

Atay'la ilk görüşme...

İki gün sonra telefonla aradı, konuştuk: Kitapla ilgilenen ilk yayıncı olduğumu söyledi, ama yayıncılığımın çok eleştirmenliği öne çıkarıyordu ko-

nuşmasında ve üniversiteden ders çıkışı geleceğini söyledi. İlk karşılaşp görüşmemizde bir hafta süre istedim. Kendisiyle aynı beğeni çizgisinde olduğumu anlamıştı. İki gündür 'Tutunamayanlar'ı okuyordum. Bitirince, bir hafta sonra, romanı basabileceğimi söyledim. Gerçekten de çok mutlu olmuştu. İlk görüşmemizden başlamıştı dostluğumuz. Kapak için Sevin Seydi'yi önerdi, anlaştık.

Oğuz Atay'la tanışmamızı, onunla ilgili anılarımı bu kısa yazıya nasıl sığdırabilirim? Adnan Benk başkanlığındaki seçici kurulca, en büyük ödöl olarak başarı ödülü verilmişti. Oysa, bu ödöl Oğuz Atay için çok küçüktü. Ama yine de adını duyurmuştu. Romanı bitirdiğimde, büyük ödölün verilmesi gerektiğini düşündüm, düşüncemi Çetin Özbayrak'a, Cevat Çapan'a, kendisine de söylemiştim. Üç tanıktan sadece Cevat Çapan kaldı. Romanın eşsizliğini söylediğimi bilen tek tanıgım Çapan'dır."⁵

Kitap iki cilt olarak; birinci cilt Aralık 1971, ikinci cilt ise Nisan 1972'de basılır. Bir sonraki baskısı ise tam 12 yıl sonra, 1984'te İletişim Yayınları'ndan olacaktır.

Sevin Seydi'nin kapağını çizdiği ilk kitabın Arkadaş Karıları adını taşıması oldukça ironik. Çeviren: Memet Kerem; Memet Kerem'in ikinci çevirdiği kitap. Kapak Sevin Seydi.

Sevin Seydi

Sevin Seydi, Oğuz Atay'ın yaşamındaki en önemli kadındır. *Tutunamayanlar*'ı onunla birlikte olduğu çok kısa dönem içinde yazmıştır, *Tehlikeli Oyunlar*'ı ise onun yokluğunun getirdiği gittikçe büyüyen dayanılmaz acı içinde...

Bence, Oğuz Atay-Sevin Seydi ilişkisinin gizlerine biraz olsun ulaşabilen ve abartmadan psikolojik tahlil yapabilme yeteneği olan bir yazar, tek taraflı bir aşkın masaya yatırıldığı ve en az *Tutunamayanlar* kadar etkili olabilecek bir roman yazabilirdi.

Oğuz Atay, 1956'da onu ilk kez gördüğünde, en yakın arkadaşı Uğur Ünel'in nişanlısıdır Sevin Seydi. Bir yıl sonra Uğur Ünel ve Sevin Seydi evlenirler. Oğuz Atay da 1961'de Fikriye Fatma Gürbüz'le evlenir, onu da Uğur Ünel aracılığıyla tanımıştır. Fakat bu iki evlilik de 1967'de biter; Oğuz Atay ve Sevin Seydi beraber yaşamaya başlarlar. Yıldız Ecevit'ten:

"Bu entelektüel boyutu güçlü kadının, 1968-1969 yıllarında aynı evi paylaştıkları dönemde 'Tutunamayanlar' romanını yazmakta olan yazar sevgilisini modern edebiyat birikimiyle beslediği, metninde alışılmadık kurguları deneysellerken onu yüreklendirdiği bir gerçektir."⁶

İngiltere'de eğitim görmüş olan Sevin Seydi, hem ressamdır hem de Anglosakson edebiyatını çok iyi bilmektedir.

Oğuz Atay, Sevin Seydi'ye büyük bir aşkla bağlıdır; *Tutunamayanlar*'a hakim olan ironi, aşka, yani Sevin Seydi'ye ait cümlelerde ortadan kalkar. Belki de Sevin Seydi'nin 1970'de bu ilişkiden kaçıp İngiltere'ye gitmesinin nedeni de budur: Oğuz Atay'ın aşk söz konusu olduğunda alaycı üslubunu kaybetmesi.

İroni... Başlangıç

Pek de bilinmediğini düşündüğüm iki kitaptan bahsederek bazı sonuçlara ulaşmaya çalışacağım.

Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*'ı ve *Tehlikeli Oyunlar*'ı Sevin Seydi'ye ithaf eder ve bu iki kitabın kapak resimlerini de Sevin Seydi

yapmıştır. Fakat Sevin Seydi'nin kapak resmi çizdiği başka iki kitap daha var. İkisi de 1967'de basılmış. Bunlardan ilki, Fransız yazar Georges Courteline'nin orijinal adı *Les Femmes D'amis* olan kitabının *Arkadaş Karıları* adıyla Türkçeye çevirisi. Eros Yayınları'ndan çıkmış, çeviren Memet Kerem. Diğeri de yine aynı yayın evinden aynı yıl *Kazanova'nın Hatıraları I, Çapkın Papaz* adıyla basılan Giacomo Casanova'nın kitabı. Çevirmen yine Memet Kerem. Bu çevirmenin adına başka bir yerde rastlamadım. Fakat basım yılını dikkate alarak, Sevin Seydi-Oğuz Atay ortak çalışmasının ilk ürünleri olma ihtimalleri var diye düşünüyorum. Bence bu iki kitabı Memet Kerem adıyla Oğuz Atay çevirmiştir.

Sonra

1970'den itibaren Londra'ya gidip gelmeye başlar Sevin Seydi. "Londra'da resim eğitimi alırken tanıdığı Polonyalı Yahudi kökenli Maurice Whitby ile olan duygusal bağı, o zamandan bu yana hep süregelmiştir,"⁷ der Yıldız Ecevit.

70'li yıllarda, Londra'da kitapçılığa başlar. İlgi alanları, 16 ve 17'nci yüzyılda basılan kitaplar, hümanizm, Avrupa ve Yakınoğu filolojisi, Doğu Akdeniz medeniyetleri, sosyal tarih alanlarıdır. 1971'de ise bir yemek kitabının resimlerini çizer.

2007'de Maurice Whitby ile beraber John Dryden çeviri yarışmasına katılır. Oğuz Atay'dan çevirdikleri "*Yesterday, Today, Tomorrow*" (Dün, Bugün, Yarın) ile birincilik ödülünü kazanırlar.

Oğuz Atay'ın yaşamı hakkında en kapsamlı çalışmayı yapan Yıldız Ecevit'in Sevin Seydi için yazdıklarıyla bitirelim bu bölümü:

"Sevin Oğuz'u çok seviyordu,' diyordur Sinan Ersan. Sıradışı bir kadının alışılmış ölçütlerle anlaşılması mümkün olmayan sıradışı sevgisidir bu"⁸

NOTLAR

- 1 Yıldız Ecevit, "*Ben Buradayım...*" *Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 298.
- 2 A.g.e., s. 301.
- 3 Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*, Sinan Yayınları, İstanbul, Aralık 1971.
- 4 Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- 5 Hayati Asilyazıcı, Cumhuriyet 19/02/2003
- 6 Yıldız Ecevit, "*Ben Buradayım...*" *Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 130.
- 7 A.g.e., s. 224.
- 8 A.g.e., s. 231.

Dizin

- A. Kadir 99
 Abasıyanık, Sait Faik 117, 118, 119
 Abdülkadir Kemali 102
 Adivar, Halide Edip 29
 Ahmed Arif 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40,
 41, 46, 47, 52
 Ahmet Haşim
 72, 121, 123, 125, 126, 128, 131
 Akbal, Oktay 9, 11
 Akıncı, Gündüz 35
 Akkan, Oğuz 39
 Akses, Samim 57
 Aksoy, Fahir 73, 77
 Altıntaş, Günel 39
 Anday, Melih Cevdet 18, 31, 49, 51,
 52, 55, 56, 57, 59, 60, 62, 63, 64,
 76, 77, 104, 113, 119
 Arf, Cahit 152
 Asilyazıcı, Hayati 157, 161
 Ataç, Nurullah 51, 74, 86, 140, 141
 Atay, Oğuz 151, 152, 153, 156, 157,
 158, 159, 160, 161
 Atılğan, Yusuf 151
 Aydemir, Şevket Süreyya 15, 39
 Ayvazoğlu, Beşir 67, 87, 93, 143, 147
 Baudelaire, Charles 128
 Bekir Sıtkı 83
 Bektaş, Cengiz 139
 Bener, Vüs'at 152
 Berk, İlhan 9
 Berk, Zeynep 8
 Beyat, Mevhibe 5, 6, 9, 10, 11
 Beyatlı, Yahya Kemal 29, 65, 67, 70,
 71, 72, 73, 75, 119, 128, 137,
 139, 141, 142, 143, 144, 145, 147
 Bezirci, Asım 70, 77, 118
 Borar, Orhan 7
 Burak, Sevim 7
 Casanova, Giacomo 160
 Cebesoy, Ali Fuar 15, 16
 Cemal Süreya 37, 39
 Cimcoz, Adalet 6
 Courteline, Georges 160
 Cumalı, Necati 56, 60, 61, 62
 Çağlar, Behçet Kemal 145
 Çalışkan, Erhem 90, 129
 Çamlıbel, Faruk Nafiz 35
 Çapan, Cevat 152, 158
 Damar, Arif 139
 Demirağ, Melike 40
 Dilmien, İbrahim Necmi 140
 Dinamo, Hasan İzzettin 99
 Dino, Abidin 18, 24, 137
 Dino, Güzin 18
 Dranas, Ahmet Muhip 36, 59, 60,
 126, 128, 129, 130, 132, 133, 135
 Durbaş, Refik 35, 36, 38, 47
 Ecevit, Yıldız 151, 152, 160, 161
 Elif Naci 79
 Eluard, Paul 104, 105
 Emre, Ahmet Cevat 128
 Eralp, Vehbi 145
 Erbil, Ertuğrul 77
 Ercan, Enver 64
 Erhat, Azra 64
 Ersan, Sinan 160
 Ersoy, Mehmet Akif 19, 20, 22, 23,
 25, 27, 28, 30, 31, 72
 Ertaylan, İsmail Hikmet 140
 Evliyagil, Necdet 139
 Eyuboğlu, Sabahattin 56, 64, 75, 77,
 114, 117
 Fatma İrfan 21
 Fenmen, Mithat 7
 Fikret Adil 87, 88, 89, 93
 Garbis Fikri 24
 Gökdemir, Oryal 141
 Güney, Dora 116
 Güney, Erol 116, 119
 Gürbüz, Fikriye Fatma 159
 Güzelson, Halim Şefik 75, 76, 77
 Hasa, Muhlis 9
 Hızır, Nusret 36
 Hızlan, Doğan 146, 147
 Hisar, Abdülhak Şinasi 87
 İhsan Şükrü 145

- Kandemir 72, 77
 Kanık, Veli Orhan 49, 51, 56, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 113, 115, 116, 117, 118, 119
 Kaplan, Mehmet 93
 Kaptana, Meldâ, 4, 5, 6, 9, 10, 11
 Karadağ, Çerkes 42, 46
 Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 86, 87, 91
 Kemal Tahir 21, 22
 Kent, Bella 111, 116, 117, 118, 119
 Kırkpınar, Salim Rıza 137, 139, 140, 141, 144, 145, 146, 147
 Kısakürek, Necip Fazıl 79, 81, 83, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93
 Koman, Ahmet 6, 7, 11
 Koman, İlhan 6
 Köprülü, Cemal 140
 Köseihal, İrfan Emin 24
 Köseoğlu, Edip Hakkı 6, 8, 11
 Kudret, Cevdet 24, 27, 28, 31
 Kum, Burhan 33
 Kunt, Rikkat 141
 Kural, Esat 145
 Kurtcebe, Nuri 26
 Küflü, Ahmet 39
 Külebi, Cahit 36, 47, 139
 Lenormand, Henri 151
 Maden, Sait 139
 Mehmed Kemal 40, 51, 52, 53, 64, 70, 77, 139, 147
 Memet Fuat 3, 11, 16, 24, 25, 28, 29, 31, 99, 109
 Mesut Cemil 87
 Nadir Nadi 141, 142
 Nâzım Hikmet 15, 16, 18, 19, 21, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 36, 63, 95, 97, 98, 99, 100, 108, 109
 Necatigil, Behçet 36
 Neruda, Pablo 62, 63
 Nesin, Ali 76
 Neyzen Tevfik 36
 Odabaşı, Yılmaz 37
 Ofloğlu, Mücap 4, 5, 9, 11
 Oğuzcan, Ümit Yaşar 129
 Oktay Rifat 51, 56, 77, 113
 Okyay, Necmettin 241
 Onat, Muvaffak Sami 113, 119
 Oral, Haluk 119
 Oral, Zeynep 38
 Orhan Kemal 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109
 Ozansoy, Halit Fahri 151
 Ömer Hayyam 75
 Öz, Erdal 39
 Özbayrak, Çetin 156
 Özdemir Asaf 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
 Özdemiroğlu, Artıla 44
 Özer, Kemal 139
 Özgütürk, Mennan 67, 70
 Özoğuz, Ali 38
 Özsoy, Şeref 116, 119
 Öztüre, Avni 40
 Özyalçın, Adnan 139
 Piraye 24, 29
 Rado, Şevket 126, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135
 Reel, Ahmet Hidayet 142
 Rimbaud 128
 Safa, Peyami 86, 87
 Salman, Yurdanur 156
 Sedat Nuri 73
 Selçuk, İlhan 4, 5, 7, 8, 9, 11
 Semih Lütfü 88
 Serengil, Öztürk 8, 9
 Sevilgil, Refik Ahmet 87
 Seydi, Sevin 149, 151, 158, 159, 160
 Shakespeare, William 117
 Sökmensüer, Şükrü 15
 Şeker, Ziya 36, 37, 41, 47
 Şengil, Salim 36
 Şerif Hulusi 24, 27, 31
 Şeyh Galip 72
 Tanpınar, Ahmet Hamdi 36, 140
 Tarancı, Cahit Sıtkı 89, 90, 128
 Tevfik Fikret 72, 99, 135
 Tıralı, Naim 9
 Tonguç, İsmail Hakkı 117
 Toprak, Burhan Ümit 82
 Tunç, Mustafa Şekip 86, 87, 89
 Tutaş, Rüknettin 21, 22
 Türkali, Vedat 139
 Türksal, Melahat 36
 Uysal, Sermet Sami 133
 Ünel, Uğur 159

Verlaine 128
Whitby, Maurice 160
Yamaç, Cavit 9
Yavuz Sultan Selim 60
Yavuz, Hilmi 62, 63, 151

Yazgan, Abdi 42, 47
Yetik, Hakkı Keko 41
Yılmaz Güney 40
Yücebaş, Hilmi 70, 77
Ziya Gökalp 86

*"Haluk Oral, gerçekten de ilgi çekici bir edebiyat arkeoloğu.
Bizim okuyup da geçtiğimiz, sadece bir şiir, bir öykü olarak
baktığımız metnin ardındaki gizler, yazılma nedenleri,
esin kaynakları onun araştırma alanıdır.*

*Hiç kuşkunuz olmasın ki, Oral'ın verdiği bilgilerden sonra, o şiire,
zenginleşmiş, çeşitlenmiş bir açıdan bakarsınız.
Ünlü şairlerinin biyografilerine baktığınızda, o yapıtı niçin, hangi
etkilerle yazdığını öğrendiğinizde şiiri onun edebiyat serüveni
içinde bir yere oturtursunuz.*

*Şiir severseniz, bir şiirin serüvenini, en doğru yazılışını öğrenmek
isterseniz bu kitabı okumalısınız. (...)"*
Doğan Hızlan

*Özdemir Asaf'ın Lavinia'sı kimdi? Nâzım Hikmet'in Kurtuluş Savaşı
Destanı'nın geçirdiği değişiklikler... Ahmed Arif ve tek kitabı olarak
60 baskı yapan Hasretinden Prangalar Eskittim... Melih Cevdet Anday'ın
Tohum'u ilk nerede yayınlandı? Orhan Veli'nin divan çeşnisinde bir şiiri
olarak Efsane... Kaldırımlar ve Necip Fazıl'ın şair yaşamı...
Orhan Veli'nin Sere Serpe uyuyan ilhamı... O Belde için bir sadeleştirme
çalışması... Yahya Kemal'den Salim Rıza'ya bir rubai... ve
Tutunamayanlar...
Haluk Oral'ın kaleminden...*

100
T.C. TÜRKİYE

az sok.
meçhul

BUL